

633PS

T.C.  
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Soner GÜNDÜZÖZ

KA'B B. ZUHEYR, HAYATI, ESERİ  
VE  
EDEBÎ KİŞİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS

TEZ YÖNETİCİSİ  
Prof. Dr. Süleyman TÜLÜCÜ

ERZURUM-1997

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU  
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

## İÇİNDEKİLER

ÖZET .....	III
ABSTRACT .....	IV
ÖNSÖZ .....	V
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ .....	VII
BİBLİYOGRAFYA ve KISALTMALAR .....	VIII
DİĞER KISALTMALAR .....	XXI
GİRİŞ .....	1
1. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR .....	1
1.1. ASIL KAYNAKLAR.....	1
1.2. TÂLİ KAYNAKLAR.....	2
1.3. MUAHHAR KAYNAKLAR.....	2
1.4. MUAHHAR YAZILAR VE TETKİKLER .....	2
2- CÂHİLİYYE VE ASR-I SAADET DÖNEMİNDE ARAP ŞİİRİ HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	3
I. BÖLÜM .....	7
1.1. HAYATI .....	7
1.1.1. Çocukluk, Gençlik ve Olgunluk Dönemi .....	7
1.1.1.1. Adı, Künyesi, Nesebi ve Ailesi.....	7
1.1.1.2. Babası Zuheyri'nin Onu Şiir Söylemekten Men Etmesi:.....	12
1.1.1.3. Ka'b'ın Babası Zuheyri'le Seyahate Çıkması .....	13
1.1.1.4. Ka'b'ın Babası Zuheyri'le Beraber Şair en-Nâblîğa ez- Zubyânî ile Görüşmesi .....	13
1.1.1.5. Zuheyri; Oğulları Ka'b, Buceyr ve Bunların Şair Zeydu'l-Hayl (öl. 17/638'den sonra) ile Olan İlişkisi.....	14
1.1.2. Yaşlılık Dönemi.....	16
1.1.2.1. Ka'b'ın Hz. Peygamber'in Aleyhinde Şiirler Yazması, Bunun Üzerine Kanının Heder Edilmesi .....	16
1.1.2.2. Ka'b'ın Medine'ye Gelerek Müslüman Olması ve Hz. Peygamber'e "Kaşide-i Bürdesini İnşad Etmesi .....	19
1.1.2.3. Ka'b'ın Ölümü .....	25
1.1.3. Ka'b'ın Şahsiyeti .....	26
II. BÖLÜM .....	28
2.1. ESERİ.....	28
2.1.1. Divan'ı .....	28
2.1.1.1. Divan'ını Rivayet Edenler ve Toplayanlar.....	28
2.1.1.2. Divanının Mevsukiyeti .....	28
2.1.1.3. Bânet Su'âd Kasidesinin Senedi.....	30
2.1.1.4. Divan'ının Şerhleri, Yazma Nüshaları, Baskıları ve Tercümesi .....	32
2.2. Kaşide-i Bürdesi .....	33
2.2.1. Muntevası .....	33
2.2.2. Şerhleri .....	36
2.2.3. Tahmisleri .....	41
2.2.4. Nazireleri ve Muârazaları .....	42
2.2.5. Baskıları ve Dünya Dillerine Tercümeleri .....	42
III. BÖLÜM .....	44
3.1. KA'B'IN EDEBİ ŞAHSIYETİ .....	44
3.1.1. Ka'b'ın Hocaları ve Etkilendiği Şairler .....	44
3.1.1.1. Babası Zuheyri.....	45
3.1.1.2. Şair Evs b. Hacer.....	45
3.2. KA'B'IN BİR ŞAİR OLARAK DEĞERİ .....	51
3.2.1. Ka'b'ın Tabakası ve Şairlik Derecesi .....	51

3.2.2. Eski Arap Şairlerinin Takdirleri .....	52
3.2.3. Ka'b Adının Arap Edebiyatı ve İslâmî Türk Edebiyatındaki Yaygınlığı .....	53
3.3. ŞİİRİNİN ÖZELLİKLERİ .....	55
3.3.1. Dış Özellikleri.....	55
3.3.1.1. Vezin.....	55
3.3.1.2. Kafiye .....	55
3.3.1.3. Kaşide-i Bürde'nin Dış Özellikleri.....	56
3.3.1.4. Vezin.....	56
3.3.1.5. Kafiye .....	57
3.3.2. İç Özellikleri .....	57
3.3.2.1. Ka'b'ın Şiirinin Konusu .....	57
3.3.2.2. Şiirinde Sosyal Hayatın İzleri.....	59
3.3.2.3. Şiirinde Edebi Türler .....	59
3.4. KA'B'IN ŞİİRİNİN BELÂĞİ KIYMETİ .....	62
3.4.1. Şiirinin Fesahat Açısından Değeri .....	62
3.4.2. Ka'b'ın Üslûbu .....	62
3.4.3. Şiirinin Meanî İlmî Açısından Değeri .....	63
3.4.4. Şiirinde Edebî Sanatlar.....	64
SONUÇ .....	86
EK-1 KAŞİDE-İ BÜRDE METİNİ .....	87
EK-2 KA'B B. ZUHEYR'İN ŞECERESİ.....	90
ÖZGEÇMİŞ .....	91

## ÖZET

### YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KA' B B. ZUHEYR, HAYATI, ESERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ**

**Soner GÜNDÜZÖZ**

**Danışman: Prof. Dr. Süleyman TÜLÜCÜ**

**1997-SAYFA: 91**

**Jüri: Prof. Dr. Süleyman TÜLÜCÜ**

.....

.....

Tezimizin konusu Câhiliyye döneminin büyük şairlerinden Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın oğlu muhadram şair Ka' b b. Zuheyr hakkındadır. Tezimizde önce yararlandığımız belli başlı kaynaklar kısaca tanıtıldı. Daha sonra Câhiliyye ve Asr-ı Saadet döneminde Arap şiiri hakkında genel bilgi verildikten sonra, Ka' b b. Zuheyr üç bölümde ele alındı.

İlk bölümde hayatı bir bütün olarak işlendi. Adı, künyesi, nesebi ve ailesi hakkında yeterli bilgi verildikten sonra ilişkide bulunduğu şairler ve Hz. Peygamber'i hicvetmesi, kanının heder edilerek Hz. Peygamber'den af sadedinde mescid-i nebevide Kaşîde-i Bürde'sini inşad etmesiyle ilgili çeşitli rivayetler ve bunların mevsukiyeti üzerinde duruldu.

2. bölümde Divanı ve Kaşîde-i Bürde'si ele alınarak Divanı'nı rivayet edenler, Divanı'nın mevsukiyeti, Kaşîde-i Bürde'nin senedi, muhtevası, şerhleri, tahmis ve muârazaları üzerinde duruldu.

3. bölümde Ka' b'in edebî kişiliği ele alınarak hocaları ve etkilendiği şairler ve genel olarak şairin edebî değeri belirtildi. Daha sonra Kaşîde-i Bürde'nin dış ve iç özellikleri belirtilerek kasidede yer alan edebî sanatlar her beyit üzerinde ayrı ayrı gösterildi.

**ABSTRACT**

**MASTER**

**KA' B. ZUHAIR, HIS LIFE, WORK AND ARTISTICAL  
PERSONALITY**

**Soner GÜNDÜZÖZ**

**Supervisor: Süleyman TÜLÜCÜ**

**1997-PAGE: 91**

**Jury: Süleyman TÜLÜCÜ**

.....  
.....

Ka'b the son of the greatest of the pre-Islamic Arab Poets Zuhair İbn Abî Sulmâ, was himself a talented master of the poetic art.

He converted to Islam soon after the conquest of Makkah by the Muslim Forces (10/632). His conversion was in response to a threat by the Prophet (P.B.H.) to him and other Poets to either convert to Islam or face death, and as a result of pressure from his brother Bujair, who, fearing for Ka'b's life, advised him either to convert to Islam. He travelled to al-Madinah where he met the Prophet (P.B.H.) at its mosque, introduced himself and announced his repentance for the past and his allegiance to Islam and he recited his famous eulogh of the Prophet (P.B.H.)

When Ka'b recited the sword verse, the Prophet (P.B.H.) was so impressed and pleased that he put his own burdah (mantle) on the poet's shoulders-hence the title of the poem.

The poem is similar in structure to that of the famous Arabic odes the Mu'allaqât.

## ÖNSÖZ

Bir Edebiyat terimi olarak hem Câhiliyye'de hem de İslâmî devirde şiir söylemiş şair manasında olan "Muḥaḍram şair" teriminin kapsamına giren Ka'b b. Zuheyr'in, hayatı, edebi kişiliği, eseri ve bilhassa "Kaşîde-i Bürde" ve "Kaşîde-i Bânet Su'âd" adı ile şöhret bulmuş lâm revili kasidesi, yüksek lisans tezimizin konusunu teşkil etmiş bulunmaktadır.

Muḥaḍram bir şair olan Ka'b'ı çalışma konusu seçmemizdeki temel espri, Câhiliyye Devri Arap edebiyatı ile İslâmî devir edebiyatı arasında bir köprü teşkil etmesi oldu. Üstelik Ka'b belki de diğer Muḥaḍram şairlerden birkaç noktadan farklı idi. Birisi Ka'b'ın oldukça yüksek düzeyde şiir sanatına vâkıf bir ailede yetişmiş bulunması ve Câhiliyye devri şiirinin zirve isimlerinden muallaka şairi Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın oğlu ve öğrencisi olması, diğeri ise pek az şairin elde edebileceği şekilde Hz. Peygamber'in övgüsünü kazanması ve kendisinden sonra gelen pek çok şaire Hz. Peygamber'i medih hususunda bir "Bürde geleneği"ni başlatarak Arap edebiyatında ve bir bütün olarak İslâmî edebiyat'ta tesirler meydana getirmesi idi.

Bu mevzuda çeşitli müracaat kitaplarını tetkik ederek bir Yüksek Lisans tezinin sınırları içerisinde Ka'b b. Zuheyr hakkında bilgi toplamaya çalıştık. Her ne kadar İslâmî dönemdeki hayatına dair kaynaklarda hemen hemen hiç bir bilgiye rastlayamasak da bunu bir ölçüde divanındaki şiirler vasıtasıyla aşmaya çalıştık. Tezimizde bir bütün olarak Ka'b'ın ailesi, kabilesi, hayatı, İslâm'a nasıl girdiği ve şöhretinin esasını oluşturan Kaşîde-i Bürdesini ve edebi şahsiyetini inceledik.

Mevzumuz işlenirken plan olarak Hocamız Prof. Dr. Süleyman TÛLÛCÛ'nün "Zuheyr b. Ebî Sulmâ ve Edebî Kişiliği" adlı doktora tezi esas alındı.

Çalışmamı üstlenerek yönetmek lütfunda bulunan, teşvik ve yardımlarını esirgemeyen ve engin hoşgörüsüyle değerli vakitlerini ayıran muhterem hocam Prof. Dr. Süleyman TLC'ye teŐekkürlerimi bir borç sayarım.

Soner GÜNDÜZÖZ

ERZURUM-1997



## TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

### Sesliler

â: آ-كآرئى ; â: ى ; û: و ;  
o, u: ُ ; a, e: َ

### Sessizler

ء: ى, ب: b, ت: t, ث: s, ج: c, ح: h, خ: h, د: d,  
ذ: z, ر: r, ز: z, س: s, ش: s, ص: s, ض: d (bazen z)  
ط: t, ظ: z, ع: g, غ: g, ف: f, ق: k, ك: k,  
ل: l, م: m, ن: n, و: v, ه: h, ى: y.

Ayrıca şu hususlara riayet edilmiştir:

- Yumuşak bir transkripsiyon sistemi kabul edilmiştir.
- Harf-i târif ile gelen kelimelerin başındaki şemsî ve kamerî harflerin okunuşu belirtilmiştir. Msl. eş-Şî'r, el-Mufaddâl.
- Terkip hâlindeki ad ve lâkapların cüzleri ayrı değil, bitişik yazılmıştır. Msl. 'Abdumelik, 'Izzuddîn.
- Bilhassa vasl hâlinde, kelime sonlarındaki i' râb durumları belirtilmiştir. Msl. Kitâbu'l-Agânî, Cemheretu Eş'ârî'l-'Arab.
- Türkçe şahıs adları hariç, Türkçe eserlerin adları, Arapça veya Farsça terkipler şeklinde olduğu zaman, transkripsiyonlu olarak yazılmışlardır. Msl. Medresetü'l-'Arab, Târîh-i Edebiyyât-ı 'Arabiyye.



## BİBLİYOGRAFYA ve KISALTMALAR

el-‘Abbâsî, ‘Abdurrahîm b. ‘Abdirrahmân, Me‘âhidu't-Tenşîş ‘alâ Şevâhidi t-Telhîş, Bulak 1274.

‘Abdulkâdir b.‘Omer el-Bağdâdî, Hâşiye ‘alâ Şerhi Bânet Su‘âd, I-III, nşr. Nazif M. Hoca, Beyrut 1410/1990.

\_\_\_\_\_ Hızânetu'l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni'l-‘Arab, I-IV, Bulak, 1299.

‘Abdulmuţtalib Şalâh, Kaşîdetu'l-Burde, Mecelletu' l-Ezher, Sayı 8 (1954), s.461-67.

el-Ağânî, bk. Ebu'l-Ferec el-İşfahânî.

Ahlwardt, W., Bemerkungen über die Aechtheit der alten Arabischen Gedichte, Greifswald 1872.

Ahmed Emin, Fercu'l-İslâm, Beyrut 1388/1969.

\_\_\_\_\_ Duha'l-İslâm, I-III, Beyrut 1388/1969.

Ahterî-i Kebîr, bk. el-Ahterî.

el-Ahterî, Muştafâ b. Şemsiddîn, Ahterî-i Kebîr, I-II, İstanbul 1310.

Akar, Metin; Su Kasidesi Şerhi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara. 1994.

el- A‘lâm, bk. ez-Ziriklî.

‘Ali el-Cârim, Muştafâ Emîn, el-Belâğatu' l-Vâğiha, el-Beyân ve'l-Me‘ânî ve l-Bedî‘, Kahire 1383/1964.

Arslan, A.Turan, Asr-ı Sa‘adet'te Edebiyat, İslâmî Edebiyat, Sayı: 4 (Mart-Nisan-Mayıs 1991), s.88-89.

Ateş, Ahmed, Gazel, İA, IV, 730-733.

- AÜİFD: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum.
- el-Bâcûrî, İbrâhîm b. Muḥammed, Ḥâşiye ‘alâ Metni Bânet Su‘âd,  
Kahire 1317.
- Basset, René, Bûsîrî, İA, II, 822.
- \_\_\_\_\_Ka‘b, İA, VI, 5.
- el-Belâġatu'l-Vâdiḥa, bk. ‘Alî el-Cârim, Muştafâ Emîn.
- el-Belâzurî, Aḥmed b. Yaḥyâ, Ensâbu'l-Eşrâf, I-II, Süleymaniye  
ktp, Reisülküttap, nr. 597-598; I, nşr. Muḥammed  
Ḥamîdullâh, Kahire 1959.
- Bemerkungen, bk.Ahlwardt, W.
- el-Beyân, bk. el-Câḥîz.
- el-Beyḥakî, Aḥmed b. el-Ḥasen, Delâ’ilu'n-Nubuvve, I-II, Dârûn-  
Nâşır, Kahire 1969.
- el-Bidâye, bk. İbn Keşîr.
- Brockelmann, Carl, GAL: Geschichte der Arabischen Litteratur, I-  
II, Leiden 1943-1949; GAL, Suppl. : Geschichte der  
Arabischen Litteratur, Supplementband, I-III, Leiden  
1937-1942.
- el-Câḥîz, Ebû ‘Osmân ‘Amr b. Baḥr, Kitâbu'l-Ḥayavân, I-VIII, nşr.  
‘Abdusselâm Muḥammed Hârûn, Kahire 1384-  
89/1965-69.
- \_\_\_\_\_el-Beyân ve 't-Tebyîn, I-IV, nşr. ‘Abdusselâm  
Muḥammed Hârûn, Mısır 1395/1975.
- Cemhere, bk. el-Kureşî, Ebû Zeyd.
- Cevâhiru l-Belâġa, bk. el-Hâşimî, Aḥmed.

el-Cevherî, İsmâ'îl b. Hammâd, eş-Şihâh Tâcu'l-Luğa ve Şihâhu l-  
 'Arabiyye, I-VI, nşr. Ahmed 'Abdulgafûr 'Attâr, Mısır,  
 1377.

Corcî Zeydân, Târîhu Âdâbi'l-Luğati'l-'Arabiyye, I-IV, nşr. Şevkî  
 Dayf, Dâru'l-Hilâl, Kahire, ts.

el-Cumahî, Muhammed b. Sellâm, Tabakâtu's-Şu'arâ', nşr.  
 Joseph Hell, Leiden 1916.

el-Cundî, 'Abdulhamîd Sened, Zuheyr b. Ebî Sulmâ, Şâ'iru's-Silm  
 fi'l-Câhiliyye, Kahire, ts.

Çetin, Nihad M., Müberred, İA, VIII, 781.

\_\_\_\_\_, Eski Arap Şiiri, İstanbul 1973.

\_\_\_\_\_, Sükkerî, İA, XI, 92-94.

\_\_\_\_\_, Şiir, İA, XI, 530-542.

Delâ'ilu'n-Nubuvve, bk. el-Beyhakî

Demirayak, Kenan, Ahmet Savran; Arap Edebiyatı Tarihi,  
 Cahiliyye Dönemi, Erzurum, 1993.

\_\_\_\_\_, Arap Edebiyatı Tarihi, Sadru'l-İslâm Dönemi, Erzurum  
 1996.

Dirâse, bk. el-Marşafî.

Duha'l-İslâm, bk. Ahmed Emîn.

Ebu'l-Ferec el-İşfahânî, Kitâbu'l-Ağânî, I-XXV, nşr. 'Abdussettâr  
 Ahmed Ferrâc, vb., Beyrut 1381-83/1962-64.

Ebû Şafiyye, Bânet Su'âd, Dirâsetun Nakdiyye Mecelletu Ebhâşi l  
 -Yermûk, Sayı 1 (1986), s. 76.

El : The Encyclopaedia of Islam, I-IV, Leiden 1913 vd.

Eski Arap Şiiri, bk. Çetin, Nihad M.

Ensâbu'l-Eşrâf, bk., el-Belâzurî.

Evs b. Hacer, Dîvân, nşr. M. Yûsuf Necm, Beyrut 1380/1960.

Eyyûb Şabrî, 'Azîzu'l-Âşar, Şerh-i Kaşîde-i Bânet Su'âd, İstanbul  
1291.

el-Ezherî, Ebû Mansûr, Tehzîbu'l-Luğa, I-XV, nşr. 'Abdusselâm  
Muhammed Hârûn, M. 'Alî en-Neccâr, vb., Kahire  
1384-87/1964-67.

Fayda, Mustafa, Abbas b. Mirdas, TDVIA, I, 27.

Fecru'l-İslâm, bk. Aḥmed Emîn.

Ferâ'id, bk. eṭ-Ṭarâbulusî.

Fevât, bk., İbn Şâkir el-Kutubî.

el-Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Ya'kûb, el-Kâmûsü'l-Muḥîṭ, I-IV, Mısır  
1371/1952.

Fu'âd Seyyid, Fihrisu'l-Maḥṭuṭâtî'l-Muşavvere, I, Kahire 1954.

GAL; GAL, Suppl., bk., Brockelmann, Carl.

GAS, bk. Sezgin, Fuat.

el-Hâkim, Ebû 'Abdillâh en-Neysâbûrî, el-Mustedrek 'ale' s-  
Şaḥîḥayn, I-IV, Haydarâbâd ed-Dekken 1335-1342.

el-Halîl b. Aḥmed el-Ferâhidî, Kitâbu'l-'Ayn, nşr. 'Abdullâh  
Dervîş, Bağdad 1386/1967.

Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, I-II, Çev. M. Said  
Mutlu, Salih Tuğ, İstanbul 1385-88/1966-69.

el-Hâşimî, Aḥmed, Cevâhiru'l-Belâğa fî'l-Me'ânî ve'l-Beyân ve'l-  
Bedî', Beyrut, ts.

el-Haṭib el-Baġdâdî, Ebû Bekr Aḥmed b. 'Alî, Târîhu Baġdâd, Dâru' -  
I-Kitâbi l-'Arabî, I-XIV, Beyrut, ts.

el-Hayavân, bk. el-Câhîz.

Hızâne, bk. 'Abdulkâdir b. 'Omer el-Baġdâdî.

Hoca, Nazif, 'Abdulkâdir b. 'Omer el-Baġdâdî'nin Eserlerinin  
İstanbul'daki Yazmaları, Şarkiyat Mecmuası, IV  
(1961).

el-'İkd, bk., İbn 'Abdi Rabbih.

İA: İslâm Ansiklopedisi, I-XIII, İstanbul, 1940-1986.

İbn 'Abdilberr, el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Aşhâb, I-IV, nşr. 'A.M. el-  
Becâvî, Kahire, ts.

İbn 'Abdi Rabbih, Aḥmed b. Muḥammed el-Endelusî, Kitâbu'l-'İkdi l-  
Ferîd, I-VII, nşr. Aḥmed Emîn, vb., Kahire 1359-  
72/1940-53.

İbn Ḥabîb, Muḥammed el-Baġdâdî, Kitâbu Kuna's-Şu'arâ' ve Men  
Galebet Kunyetuhû 'alâ İsmih, "Nevâdiru'l-Maḥṭutât"  
I-VII nşr. 'Abdusselâm Hârûn, Kahire 1374/1954, s.  
279-296.

İbn Ḥacer el-'Askalânî, Tehzîbu't-Tehzîb, I-XII, Haydarâbâd 1335,

\_\_\_\_\_, el-İşâbe fî Temyîzi's-Şaḥâbe, I-IV, Mısır 1328.

İbn Hişâm, Ebû Muḥammed Cemâluddîn, Muġni'l-Lebîb, I-II, nşr.  
Dâru'l-Kitâbi l-Mişrî, Kahire, ts.

\_\_\_\_\_, Şerḥu Kaşideti Bânet Sü'âd, Kahire 1317.

İbn Hişâm, Muḥammed, es-Sîre tu'n-Nebeviyye, I-IV, nşr. Muştafâ  
es-Sakkâ vb., Mısır 1355/1936.

İbn Keşîr, 'Imâduddîn Ebû'l-Fidâ, el-Bidâye ve'n-Nihâye, I-XIV, Beyrut 1977.

İbn Kuteybe, eş-Şi'r ve's-Şu'arâ', I-II, nşr. Aḥmed M. Şâkir, Kahire, 1966.

İbn Manzûr, Lisânu l-'Arab, I-XV, Dâru Şâdir Beyrut, 1388/1968.

İbn Reşîk, el-Ḳayrevânî, el-'Umde fî Mehâsini's-Şi'r ve Âdâbihî ve Naḳdih, I-II, nşr. M. Muḥyiddîn 'Abdulḥamîd, Mısır 1383/1963-64.

İbn Seyyidi'n-Nâs, Minaḥu l-Midah, nşr. 'İffet Vişâl Ḥamza, Beyrut 1407/1987.

İbn Sîde, 'Alî b. İsmâ'îl, el-Muḥkem ve l-Muḥîtu'l-A'zam fî l-Luġa, I-VI, nşr. Muştafâ es-Saḳkâ, vb., Mısır 1377-92/1958-72.

İbn Şâkir el-Kutubî, Muḥammed, Fevâtu'l-Vefeyât, I-V, nşr. İḥsân 'Abbâs, Beyrut 1973-1974.

İbnu'l-Enbârî, Ebû Bekr Muḥammed b. el-Ḳâsim, Kitâbu İdâḥi'l-Vaḳf ve'l-İbtidâ, I-II, nşr. M. 'Abdurrahmân, Dimaşk, 1390/1971.

\_\_\_\_\_, Şerḫu'l-Ḳaşâ'i di's-Seb'it-Tıvâl el-Câhiliyyât, nşr. 'Abdusselâm Muḥammed Hârûn, Kahire 1963.

İbnu'l-Esîr, 'Izzuddîn, Usdu'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Şahâbe, I-VII, nşr. M.İ. el-Bennâ vb., Kahire 1390-93/1970-73.

İbnu'l-Kelbî, Kitâbu'l-Aşnâm (Putlar Kitabı), nşr. Ahmed Zeki Paşa (Rosa Klinge - Rosenberger'in Almanca'ya Çevirisinden Türkçeye Çev. Beyza Düşüngen), Ankara 1969.

İbnu's-Sîd el-Betalyevsî, el-İktidâb fî Şerhi Edebi'l-Kuttâb, Beyrut  
1973.

İdâhu'l-Vakf, bk. İbnu'l-Enbârî, Ebû Bekr.

el-İktidâb, bk. İbnu's-Sîd el-Betalyevsî.

el-İşâbe, bk. İbn Hacer el-Askalânî.

el-İskenderî, Ahmed ve Muşafâ 'Inânî, el-Vasîf, fi'l-Edebi'l-'Arabî  
ve Târîhih, Dâru'l-Me'ârif, Mısır, ts.

İslâm Peygamberi, bk. Hamidullah, Muhammed.

İsmail Paşa, Bağdatlı, Hediyetu'l-'Ârifîn, Esmâu'l-Mu'ellifîn ve  
Âşâru'l-Muşannifîn, I-II, nşr. Kilisli Rifat Bilge vb.,  
İstanbul 1951-1955.

\_\_\_\_\_, Keşfu'z-Zunûn Zeyli, I-II nşr. Şerefeddin Yaltkaya  
vb., İstanbul 1972.

el-İstî'âb, bk. İbn 'Abdilberr.

Ka'b, Dîvân, nşr. 'Alî Fa'ûr, Beyrut 1407/1987.

Kahhâle, 'Omer Ridâ, Mu'cemu'l-Mu'ellifîn, I-XV, Dimaşk. 1376-  
81/1957-61.

el-Kâlif, Ebû 'Alî, Kitâbu Zeyli'l-Emâlî ve'n-Nevâdir, Kahire  
1344/1926.

el-Kalkaşendî, Ebu'l-'Abbâs, Nihâyetu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ensâbi'l-  
'Arab, nşr. İ. el-Ebyârî, Kahire 1959.

el-Kâmûsu l-Muhtî, bk. el-Fîrûzâbâdî.

Karakaya, M. Ârif, Kasîde-i Bürde; Ka'b b. Zuheyr'in Bânet Su'âd  
Kasidesi, İstanbul, ts.

Kâtib Çelebi, Keşfu z-Zunûn'an Esâmi l-Kutub ve l-Funûn, I-II, nşr.  
Şerefeddin Yaltkaya, vb., İstanbul, 1971.

Kavâ'idu's-Şî'r, bk. Şâleb.

Keskioğlu, Osman, Ka'b b. Zuheyr ve Kaside-i Bürde, Diyanet  
Dergisi, C. XIV, Sayı 2 (1975), s. 98.

Kılıç, Hulûsi, Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, TDVİA, X, 317.

Kitâbu'l-'Ayn, bk. el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî.

Krenkow, F., Zuhair b. Abî Sulmâ, EI, IV, 1236-1237.

Kuna's-Şu'arâ', bk. İbn Habîb.

el-Kureşî, Ebû Zeyd Muhammed b. Ebi'l-Hattâb, Cemheretu Eş -  
'âri'l-'Arab fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm, I-II, nşr. 'A.M. el-  
Becâvî, Kahire 1387/1967.

Levend, Ağâh Sırrı, Ali Şir-Nevaî, I-IV, TDK, Ankara 1968.

Lisânu'l-'Arab, bk. İbn Manzûr.

Maḥmûd 'Abdullâh el-Câdir, Dirâsetun Taḥkîkiyye fî Dîvâni Ka'b,  
el-Mevrid, Sayı IV (1981), s. 804-810.

Mâlik b. Enes, el-Muvaṭṭa', I-II, Kahire 1951.

Manşûr 'Alî Receb, Eyyuhuma'l-Burde, Kaşîdetu Ka'b b. Zuheyr  
em Kaşîdetu'l-Bûşîrî, Mecelletu'l-Ezher, C. 22, Sayı  
8, Kahire 1950, s. 548-551.

el-Marşafî, M. Hasen, Dirâsetu's-Şu'arâ', Kahire 1363/1944.

Mârûn 'Abbûd, Edebu'l-'Arab, Muḥtaşaru Târîhih ve Seyri Meşâhiri  
Ricâlih, Dâru's-Şekāfe, Beyrut. 1960.

M.'Aṭiyye el-Ebraşî, 'Azametu'r-Resûl, I-III, Kahire, ts.

Me'âhid, bk. el-'Abbâsî.



Mecâlis, bk. Sa'leb.

Mecânî, bk. Şeyho, L.

Mecma'u'l-Emsâl, bk. el-Meydânî.

Mehmed Fehmî, Târîh-i Edebiyyât-ı 'Arabiyye, I. Câhiliyye Devri,  
İstanbul, 1917.

el-Merzubânî, Mu'cemu's-Şu'arâ, nşr. 'A. Aḥmed Ferrâc, Kahire  
1379/1960.

\_\_\_\_\_, el-Muvaşşah, nşr. 'A.M. el-Becâvî, Kahire. 1965.

el-Meydânî, Ebu'l-Faḍl, Mecma'u'l-Emsâl, I-II, Dâru'l-Fikr, Mısır  
1393/1972.

Mîzânu'l-İ'tidâl, bk. ez-Zehebî.

Mu'cemu'l-Mu'ellifîn, bk. Kaḥḥale.

Mu'cemu's-Şu'arâ, bk. el-Merzubânî.

el-Mufredât, bk. er-Râġib el-İşfahânî.

Muḥammed 'Abdulmun'im Hûâtir, Re'yun fî Muḥaddimeti Bânet Su -  
'âd, Mecelletu'l-Hilâl, Sayı 5. (1978).

el-Muḥkem, bk. İbn Sîde .

Muslim, Şaḥîḥ I-V, Mısır, 1374-75/1955-56.

el-Mustedrek, bk. el-Hâkim.

Mustekşa'l-Emsâl, bk. ez-Zemaḥşerî.

el-Muvaşşah, bk. el-Merzubânî.

el-Muzhir, bk. es-Suyûtî.

en-Nâbiġa ez-Zubyânî, Dîvân, nşr. el-Bustânî, Beyrut 1383/1963.

Necîb, İ'sâd, Mekke 1314.

en-Nesâî, Ebû 'Abdirrahmân, Kitâbu'd-Du'afâ' ve'l-Metrûkîn.  
Dâru'l-Va'y, I-III, Haleb, 1396.

(Olgun), Tahiru'l-Mevlevî, Edebiyat Lügatı, nşr. K. Edib  
Kürkçüoğlu, İstanbul 1973.

'Omer Ferrûh, Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî, I-III, Beyrut, 1388-92/1969-  
72.

'Omer Muhammed et - Tâlib , Kaşîdetu Bânet Su'âd ve  
Mu'âradatuhâ, Âdâbu'r-Râfidîn, C. XIII, s. 185-195.

Pekolcay, Ayşe Neclâ, Mevlid, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,  
Ankara 1993.

er-Râfi 'î, Muştafâ Şâdık, Târîhu Âdâbi'l-'Arab, I-III, Beyrut  
1394/1974.

er-Râgıb el-İşfahânî, el-Mufredât fi Garîbi'l-Kur'ân, nşr. M. Seyyid  
Kilânî, Beyrut, ts.

Sahih, bk. Muslim.

Sa'îd el-A'zamî, Dirâsetun Hâşşatun bil'Edebi'l-Muḥaḍram, el-Ba'-'  
su'l-İslâmî, C. XXVIII, Sayı 10. (1984), s.70-83.

Sa'leb, Ebu'l-'Abbâs, Kavâ'idu's-Şi'r, nşr. R.'Abduttevvâb, Kahire,  
1966.

\_\_\_\_\_, Mecâlis, I-II, nşr. 'A. Muhammed Hârûn, Kahire  
1960.

\_\_\_\_\_, Şerhu Şi'ri Zuheyr b. Ebî Sulmâ, Dâru'l-Fikr,  
Dimaşk 1996.

Saraç, Yekta, Kemalpaşazadenin Manzum Kaside-i Bürde  
Tercümesi, İslâmî Edebiyat, Sayı 24, (1994), s. 27-  
29.

Sarmış, İbrahim, İslâm'ın Şiire Bakışı, SÜİFD, Sayı 3 (1990), s. 140-141.

es-Seyyid Hâsen Karûn, el-Bûşîrî Yu'ârîdu Ka' b b. Zuheyr, Mecelletu'l-Ezher, C. XLVIII, Sayı 3 (1976), s. 341-347.

es-Seyyid İbrâhîm Muḥammed, Kaşîdetu Bânet Su'âd, Mecelletu'l-Ezher, Sayı 8 (1984), s.8-9.

Sezgin, Fuat, GAS: Geschichte des Arabischen Schrifttums, I-IX, Leiden 1967 v.dd.

eş-Şihâh, bk. el-Cevherî.

es-Sîre, bk. İbn Hişâm.

es-Subkî, Tâcuddîn, Tabakâtu's-Şâfi'ıyyeti'l-Kubrâ, I-VIII, nşr. et-Ṭanâhî, vb., Kahire 1383/1964.

es-Sukkerî, Ebû Sa'îd, Şerḥu Dîvânı Ka' b b. Zuheyr, Kahire 1385/1965.

Sunenu Tirmizî, bk. et-Tirmizî.

es-Suyûtî, Celâluddîn, el-Muzhir fî 'Ulûmi'l-Luğa ve Envâ'ihâ, I-II, nşr. M. Aḥmed Câdelmevlâ vb., Kahire, ts.

SÜİFD: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya.

Şener, H. İbrahim, Kaside-i Bürde, Kaside-i Bür'e ve Su Kasidesi. İrfan Yayınları, İzmir 1995.

Şerḥu Dîvânı Zuheyr, bk. Sa'leb.

Şerḥu İbn Hişâm, bk. İbn Hişâm.

Şerḥu'l-Kaşâ'id, bk. İbnu'l-Enbârî, Ebû Bekr.

Şevkî Dayf, Târîhu'l-Edebi'l-‘Arabî, I. el-‘Aşru'l-Câhilî; II. el-‘Aşru'l-İslâmî, Kahire, 1960-1963.

Şeyho, L. Mecâni'l-Edeb fî Hadâ'iki'l-‘Arab, IV, Beyrut 1913.

eş-Şîr., bk. Ibnu Kuteybe.

Tabakâtu's-Şâfi'iyye, bk. es-Subkî.

Tâcu'l-‘Arûs, bk. ez-Zebîdî.

Tâhâ Huseyn, fi'l-Edebi'l-Câhilî, Kahire 1969.

\_\_\_\_\_ , Hadîsu'l-Erbi'â', I, Kahire 1962.

e't-Tarâbulusî, İbrâhîm el-Ahdeb, Ferâ'idu'l-Le'âl fî Mecma'î'l-Emsâl, I-II, Beyrut 1312.

Târîhu Bağdâd, bk. el-Haîf el-Bağdâdî.

TDK: Türk Dil Kurumu, Ankara.

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, I- , İstanbul 1988\_ .

Tehzîbu'l-Luğa, bk. el-Ezherî.

Tehzîbu't-Tehzîb, bk. İbn Hacer el-‘Askalânî.

et-Tirmizî, Muhammed, Sunenu Tirmizî I-XIII, nşr. Dâru'l-Kitâbi'l-‘Arabî, Beyrut ts.

Tülücü, Süleyman, Kâ'b b. Zuheyr ve Kaşide-i Bürdesi Üzerine Notlar I, AÜİFD, Sayı 5 (1982), s. 159-173.

Usd, bk. Ibnu'l-Eşîr, ‘Izzuddîn.

Yahyâ el-Cubûrî, Kaşâidu Câhiliyye Nâdire, Beyrut 1408-1988.

el-Ya kubi, Ahmed b. Ebi Ya kûb, Târih, I-II, Beyrut 1379/1960.

Ya kut el-Hamavi, Mu cemu'l- Udeba , I-XX, nşr. A.F. Rifa i, Kahire 1936-1938.

Yaltkaya, Şerefeddin, Yedi Askı, İstanbul 1943.

ez-Zebîdî, Tâcu'l-'Arûs, I-XI, nşr. A. Aḥmed Ferrâc, Kuveyt 1385-92/1965-72.

ez-Zehebî, Ebû 'Abdillâh, Mîzânu'l-İ'tidâl, I-IV, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.

ez-Zemaḥşerî, Ebu'l - Kâsim, Kitâbu Mustekşâ'l - Emsâl, Süleymaniye ktp., Fatih, nr. 4088.

ez-Zevzenî, Ebû 'Abdillâh, Şerḥu'l-Mu'allakâti's-Seb', Beyrut 1382/1963.

ez-Zeyyât, Aḥmed Ḥasen, Târîḥu'l-Edebi'l-'Arabî, Kahire, ts.

ez-Ziriklî, Ḥayruddîn, el-A'îâm, I-XI, Beyrut 1389/1969.

ez-Zubeyr b. Bekkâr, el-Aḥbâru'l-Muvaffaqıyyât, nşr. Sâmi Mekkî, el-'Âni, Bağdad 1392/1972.

## DİĞER KISALTMALAR

a.g.e.	:	adı geçen eser
a.g.m.	:	adı geçen makale
b.	:	İbn
bk.	:	bakınız
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
H.	:	Hicrî
Hz.	:	Hazreti
krş.	:	karşılaştırınız
M.	:	Miladi
msl.	:	Mesela
mtn.	:	metin
nşr.	:	neşreden
öl.	:	Ölümü
s.	:	sayfa
s.a.	:	sallallâhu aleyhi ve sellem
trc.	:	tercüme, tercümesi, tercüme eden
ts.	:	tarihsiz
v.b.	:	ve benzeri
v.d.	:	ve devamı
v. dd.	:	ve devamının devamı
v.s.	:	ve saire

## GİRİŞ

### 1. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

#### 1.1. ASIL KAYNAKLAR

1.1.1. Divân'ı: 1944 yılında Almanya'da bulunmuştur. O zamana kadar Ka'b'ın eserleri hakkında kaynaklarda dağınık bir şekilde bulunan bazı şiirlerden başkası bilinmiyordu. Bu divan şairin hem İslâm öncesi, hem de müslüman olduktan sonra söylediği şiirleri ihtiva etmesi bakımından şairin hayatına bir bütün olarak ışık tutmaktadır. Ka'b'ın şiirlerinin hemen hemen hepsi bir gaye ile yada bir hadise dolayısıyla söylenmiştir. Bundan dolayı bu manzumelerde zaman zaman muhtelif şahıs ve hadiselerle telmihler vardır. Bu şiirlerin şairin hayatını anlamamızda önemli bir yeri olduğunu kabul etmekle beraber çoğu, zaman ve mekan kayıtları taşımadığından bu o kadar kolay bir keyfiyet olmaktan çıkar. Divan'ının muhtelif baskıları olmakla beraber bizim esas aldığımız baskı 'Ali Fâûr'un neşrettiği Beyrut, 1407/1987 baskısıdır.

1.1.2. Muhammed İbn Sellâm el-Cumaî (öl. 231/845), "Tabakâtu's-Şu'arâ". İlk defa eski Arap şairlerinden onları tabakalara ayırarak bahseden bu eser bize kadar gelen eserlerin en eskisidir. el-Cumaî bu eserinde Ka'b'a 2. tabaka şairleri arasında yer verir. Onunla beraber el-Huţay'e'yi de zikreder ki o da Muhağram şairidir.

1.1.3. İbn Kuteybe (Öl. 276/889), "eş-Şi'r ve's-Şu'arâ". Bu eser tertipli bir tercüme-i hal vermez. Şairlerin zaman zaman edebi şahsiyetlerine de yer verilen eserde bazen şiirlerine de yer verilir.

1.1.4. Ebû Zeyd el-Ğureşî (Eserini H. III. asrın sonu ile IV. asrın başlarında yazmıştır.), Kitabının adı "Cemheretu Eş'âri'l-'Arab'tır".

1.1.5. Ebu'l-Ferec el-İşfahânî (öl. 356/967), "Kitâbu'l-Ağânî". Bu kitapta adından da anlaşılacağı üzere şarkılardan bahsedilmiştir. Ama

bununla da yetinilmemiş şairler, bestekarlar, şarkıcılardan da bahsedilmiştir. Bu eser bir ansiklopedi tarzındadır. Sıhhatli olmayan bazı bilgileri de içerdiğinden dolayı ihtiyatlı yaklaşılması gereken bir eser olmakla beraber kültür tarihine ışık tutan temel müracaat kaynaklarından birisidir.

## 1.2. TÂLİ KAYNAKLAR

1.2.1. el-Belâzurî (öl. 279/892), "Ensâbu'l-Eşrâf". Bu eserde hem Câhiliyye'de hem de İslâmi dönemde yaşamış büyük şahsiyetlerin neseplerine yer verilmektedir. eserde Ka'b ile ilgili birkaç sayfa da vardır.

## 1.3. MUAHHAR KAYNAKLAR

1.3.1. es-Suyûtî (öl. 911/1505), "el-Muzhir fî 'Ulûmi'l-Luğa ve Envâ 'ihâ". Bu eser Dilbilimle ilgilidir. Son fasıllarında şairlerden de bahsedilmektedir. Yazar eserini hazırlarken el-Cumaî, İbn Reşîk (öl. 456/1064) ve el-Çureşî gibi yazarların eserlerine istinat etmiş olmalıdır.

1.3.2. el-Meydânî (öl. 518/1124) "Mecma'u'l-Emsâl" Burada Ka'b ve babası Zuheyr'le ilgili bir mes'el'e yer verilmektedir.

1.3.3. et-Çarâbulusî (öl. 1308/1891) "Ferâ idu'l-Le'âl fî Mecma' il-Emsâl". Şairimizle ilgili bir mesel'e yer verilmektedir.

1.3.4. el-Bağdâdî (öl. 1093/1682) "Hızânetu'l-Edeb ve Lubbu Lubâbi Lisâni 'l-'Arab" yazar pek çok seyahat yapmış ve birçok kütüphaneye uğrayarak pekçok bilgi toplamıştır.

## 1.4. MUAHHAR YAZILAR VE TETKİKLER

1.4.1. Çâhâ Huseyn "Fi'l-Edebi'l-Câhili" Yazarın üzerinde durduğu konu genelde Câhiliyye şiirinin mevsuk olup olmadığıdır. Câhiliyye şiirinin mevsuk olmadığını iddia eden yazar bu görüşlerinden dolayı eleştirilmiştir.



1.4.2. Tâhâ Huseyn, "Hadîsu'l-Erbi'â", I (Kahire 1962). Yazarın bazı makalelerinin yer aldığı bir kitaptır. Konular tamamıyla sohbet havası içerisinde işlenmektedir.

1.4.3. el-Marşafî, "Dirâsetu's-Şu'arâ" (Kahire 1363/1944). Yazar bu eserini İmru'ulqays, el-A'şâ, en-Nâbiğa, Zuheyr ve el-Ḥuṭay'e'ye ayırmıştır. Bizim için bu eserde yer alan bilhassa iki şair önemlidir. Birisi Ka'b'ın babası ve hocası Zuheyr ve diğeri Ka'b'ın tabakasında yer alan ve Ka'b gibi Zuheyr'in talebesi olan el-Hutay'edir.

1.4.4. Muşafâ Şâdık er-Râfî "Târîhu Âdâbi'l-'Arab", I-III, Beyrut 1394/1974.

1.4.5. Corcî Zeydân, "Târîhu Âdâbi'l-Luğati'l-'Arabiyye", I-IV, Dâru'l-Hilâl, Kahire ts.

1.4.6. Aḥmed el-İskenderî ve Muşafâ 'Inânî, "el-Vasiṭ fi'l-Edebi'l-'Arabî ve Târîhih", 18. baskı, Mısır, ts.

1.4.7. Aḥmed Ḥasen ez-Zeyyât, "Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî", 25. baskı, Kahire, ts.

1.4.8. Şevkî Dayf, "Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî", I-III, Kahire 1960.

1.4.9. 'Omer Ferrûḥ, "Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî", I-III, Beyrut 1388-92/1969-72.

## 2- CÂHİLİYYE VE ASR-I SAADET DÖNEMİNDE ARAP ŞİİRİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

Şiir ve şâir kelimeleri "ş - ' - r kökünden gelmiştir. 1. ve 5. bablardan gelen "şa'ara" ve "şa'ura" fiilleri şiir söylemek, nazmetmek manasına<sup>1</sup> gelmektedir. Âlimler, "şiiir" ve "şâir" kelimelerini Kur'ân'da<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Lisânu'l-'Arab IV, 410; el-Kāmûsu'l-Muḥîṭ II, 61; Tâcu'l-'Arûs III, 301.

<sup>2</sup> Msl. bk. Bakara, 9; En'am, 26; A'râf, 95 vs.

"sezmek, farkına varmak, bilmek"<sup>3</sup> manalarındaki "şa ° ara" fiiline bağlamışlardır. Yine şiir, "bir takım kaidelere bağlı manzume" şair ise "başkalarının bilmediği manaları bilen" diye tarif edilmiştir.<sup>4</sup> Bir Edebiyat terimi olarak şiir "sanatkârane bir şekil içinde, ilhama dayalı bir muhtevayı veren, mevzûn ve muḳaffâ sözlere<sup>5</sup> delalet etmektedir.<sup>6</sup>

Araplar daima parlak bir semanın ışıkları altında yaşıyor ve tabiatı inceleyecek zaman ve mekanı bulabiliyorlardı. Bu yüzden pek duygulu ve çabuk tepki gösterebilen bir kavimdi. Şiir için gerekli olan zeminin varlığı yanında lisanlarında kafiyeyi kolaylaştıran eşanlamlıların (muterâdif) çokluğu, işaret ve kinayelerin bolluğu itibariyle şiir, Araplar için tabii bir duygu sayılabilir. Bu zikredilen meziyetlere onlardaki izzet-i nefis, yükselme meyli, galibiyet zevki ve değerli işlerin beğenilmesi gibi amiller eklenince şiirin bütün kısımlarında ince bir hayatın tecelli etmesi tabii bir hal almaktadır.<sup>7</sup>

İbn 'Abbâs, şiir Arapların Divanı (Arşiv dairesi)dir....<sup>8</sup> demektedir. Câhiliyyede halk, toplumun bir nevi aydınları kabul ettiği şairlerle cinler arasında sıkı ilişkilerin bulunduğu inanmıştır. Şairlerin şiirlerinin Câhiliyye toplumunda en etkili silah sayılmasının temelinde bu inanç yatmaktadır. Çünkü şairlerin şiirlerini cinlerden aldıkları genel bir kanaat olmuştur. Onun için Câhiliyye şiirindeki teşbih ve tasvirlerde cin unsurunun çok yaygın olduğunu ve halkın dilinde dolaştığını görüyoruz. bu inanç halkın zihninde büyük ölçüde yer etmiştir.<sup>9</sup>

<sup>3</sup> Tehzibu'l-Luġa I, 420; eṣ-Şihâh II, 699; el-Muḥkem I, 223; el-Mufredât 262; Lisânu'l-Arab IV, 409; el-Ķâmûsu'l-Muḥit II, 60.

<sup>4</sup> Kitâbu'l-Ayn 289; Tehzibu'l-Luġa I, 420; el-Ümde I, 116.

<sup>5</sup> el-Muḥkem I, 223; el-Mufredât 262; Lisânu'l-Arab, IV, 410; el-Muzhir II, 469; Fecru'l-İslâm, 96-97.

<sup>6</sup> Nihad M. Çetin, Şiir, İA, XI, 530; Eski Arap Şiiri, s.4.

<sup>7</sup> A. Turan Arslan, Asr-ı Saadet'te Edebiyat, İslâmi Edebiyat, Sayı 4 (Mart-Nisan-Mayıs 1991), s.88-89.

<sup>8</sup> el-Cumâhi, Ṭabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ, s.15; İbn 'Abdi Rabbih, el-İkdu'l-Ferid V, 269; el-Ümde, I, 30; el-İktidâb, s. 100; el-Muzhir, II, 470; Fecru'l-İslâm, s.98; İslam Peygamberi, I, 17; İdâhu'l-Vaḳf, I, 62.

<sup>9</sup> el-Câhiz, Kitâbu'l-Hayavân VI, 172-247.

Câhiliyye Arapları her şairin bir şeytanı olduğuna inanırlardı.<sup>10</sup> Evet onların inancına göre her şâirin hususi olarak görüştüğü (Ra'iy) denilen bir cinni vardı.<sup>11</sup>

Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda şâir kelimesinin dört ayette birer defa zikredildiğini, şiir kelimesinin dört ayette geçtiğini görüyoruz. Çoğul sigasıyla şâirler şeklinde gelen ve doğrudan şâirlerden bahseden bir tek ayetin bulunduğunu da müşahede ediyoruz. İslâm'da şiir ve şair konusundaki tartışmanın esasını da bu ayet oluşturmaktadır. Böylece Kur'an-ı Kerim'de şiir ve şairden bahseden altı ayet olduğu görülmektedir.<sup>12</sup>

"Şâirlere gelince onların peşinden ancak sapıklar giderler. Onların her vadide gerçekten ifrata, mübalağaya düştüklerini ve yapmayacakları şeyleri söyleyen kimseler olduklarını görmedin mi?"<sup>13</sup> mealindeki ayet-i kerime şairlere karşı bir tavır alıyor gibi görünüyorsa da ayetin devamında bazı şairlerin yukarıdaki guruptan müstesna kılındığı görülür. Bunlar "iman edip iyi amelde bulunan, Allah'ı çok zikreden şairlerdir."

İslâm, insanları kötü yola sevkeden bir mahiyet aldıkları zaman şiiri zararlı bulmuş ve yasaklamıştır. İnsanı zarardan korumak ise-hangi iş olursa olsun- İslâm'ın hedefidir. Bir ismi de "el-Haţîb" olan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nezdinde Arap şairleri içinde Muḥaḍramûn<sup>14</sup> Tabakası namı verilen şairlerin bilhassa Ḥassân b. Şâbit (öl. 44/673), Ka'b b. Zuheyr (öl. 26/646) gibi şairlerin kazandıkları itibar yukarıdaki ifadelerimizin delili olarak düşünülebilir. Hele Hz. Peygamber'in kendisine daha önce tarizlerle bulunmuş olan, bu yüzden öldürülmesine emir çıkmış bulunan ve

<sup>10</sup> el-Ḥayavân, VI, 208.

<sup>11</sup> el-Ḥayavân, VI, 190; el-Beyân-ve't-Tebyîn I, 358; er-Râfiî, Târîhu Âdâbi'l-Arab, III, 59; Nihad M.Çetin, Eski Arap Şiiri 12-13; Şevkî Dayf, Târîhu'l-Edebi'l-Arabî, el-Aşru'l-Câhilî 196-197.

<sup>12</sup> İbrahim Sarmış, İslâm'ın Şiire Bakışı, SÜİFD, Sayı 3 (1990), s.140-141.

<sup>13</sup> Şuara, 224-227.

<sup>14</sup> Câhiliyye ve İslâm Devirlerinde yaşayarak İslâm'ı kabul eden şairlere verilen ad. (Bk. Abdurrahmân Fehmî, Medresetü'l-Arab, İst., 1304, s.75).

fakat huzura gelip affına sığınarak meşhur kasidesini okumakta olan Ka'b'a sırtındaki bürdeyi çıkarıp hediye etmesinin bir sanatkara gösterilen iltifatın en candan olanı ve verilecek madalyanın en kıymetlisi olduğu söylenebilir.<sup>15</sup>

Hz. Peygamber, İslâm'la uyuşmayan şiirler söyleyen şairlerin karnının irinle dolmasının böyle şiirle dolmasından daha iyi olduğunu söylemektedir.<sup>16</sup> Hz. Peygamber "şiir ancak bir kelamdır. Kelâmın iyisi de kötüsü de vardır."<sup>17</sup> demiştir.

Hz. Peygamber Tarefe b. el-<sup>6</sup>Abd (öl. M. 560) Umeyye b. Ebi's-Şalt (Öl. 8/629), el-Hansâ' (Öl. 24/644) gibi şairlerin şiirlerini dinlemiştir<sup>18</sup> ve kendisini, ashabını ve İslâm'ı savunan şairleri de vardı.<sup>19</sup>

<sup>15</sup> Turan Arslan, a.g.m., İslami Edebiyat, Sayı 3, (1988-89), s.13.

<sup>16</sup> el-Umde I, 32; Şevki Dayf, II, 44.

<sup>17</sup> el-Umde, I, 27.

<sup>18</sup> el-İkd, V, 277.

<sup>19</sup> el-Beyân, I, 201; el-İkd, V, 277, 294-295.

## I. BÖLÜM HAYATI

### 1.1. HAYATI

#### 1.1.1. Çocukluk, Gençlik ve Olgunluk Dönemi

##### 1.1.1.1. Adı, Künyesi, Nesebi ve Ailesi

Ka' b b. Zuheyr Muḥaḍram<sup>20</sup> şairlerin büyüklerindendir. " Bânet Su'âd" kasidesini yazan şairdir. Ka' b b. Zuheyr b. Rabîâ (ki Ebû Sulmâ diye tanınmıştır.)<sup>21</sup>'nin tamadı.

Ka' b b. Zuheyr b. Ebî Sulmâ (=Rebi'a) b. Riyâḥ<sup>22</sup> b. Kurre<sup>23</sup> b. el-Ḥâriş b. Mâzin b. Ḥalâve b. Sa'lebe b. Sevr b. Herme<sup>24</sup> b. Lâtım<sup>25</sup> b. 'Osmân b. 'Amr b. Udd b. Ṭâbiḥa b. İlyâs b. Muḍar b. Nizâr b. Me'add b. 'Adnân<sup>26</sup>.

Babası Câhiliyye'de şiirin zirve isimlerinden biri olan Zuheyr b. Ebî Sulmâ (öl. M. 560)dır. Bunlar Muzeyne kabilesindendirler. Fakat çoğu kere Ğatafân kabilesi içerisinde anılırlar. Çünkü Zuheyr oğulları ile beraber dayıları Murre oğulları arasında yaşamıştır.<sup>27</sup> Aslında Ka' b'in dedesi Muzeyne kabilesindendir. Bu kabile Câhiliyye'de Medine'nin doğusunda Necd'teki el-Ḥâcir'de ikamet eder. Benû 'Abdullâh b.

<sup>20</sup> Muḥaḍram kelimesinin lugal manası için bk. Lisânu'l-Ârab, II, 1186.

<sup>21</sup> Ka' b, Divân, s. 5.

<sup>22</sup> "Rebâḥ" şeklinde de rivayet ediliyorsa da (msl. bk. el-Cumaḥî, s. 15; Me'âhid, s. 147; Bemerkungen, s. 613; F. Krenkow, Zuhair b. Abî Sulmâ, EI, IV, 1236; Dirase, s. 216) bu bir "taşif" (yanlış noktalama) olup, doğrusu "Riyâḥ"tır. (bk. eş-Şif, I, 141; el-Aġânî, X, 298; Ḥizâne, II, 332; GAS, II, 118.

<sup>23</sup> Bazı kaynaklarda "Kurî" şeklindedir. Bkz. el-Cumaḥî, s. 15; Ensâbu'l-Eşrâf, II, vr. 402; Cemhere I, 67, 178; el-İstiâb I, 148; Usdu'l-Gâbe I, 197.

<sup>24</sup> Bazı eserlerde "Huzme" şeklindedir. Bk. el-Yâḳûbî, I, 262.

<sup>25</sup> Birçok yerlerde "Lâtım" şeklindedir. Yalnız el-Aġânî'de (X, 298) "el-Eşamm" şeklinde kaydedilmiştir.

<sup>26</sup> Cemhere, I, 67, 178; er-Aġânî, X, 298; şecere bütün kaynaklarda tam değildir. Kısılıp uzamaktadır. Msl. bk. el-Yâḳûbî, I, 262; Şerḥu'l-Kaşâid, s. 237; Cemheretu Ensâb, s. 201-202; el-İstiâb I, 148; Mehmed Fehmî, s. 43.

<sup>27</sup> Şevkî Dayf, a.g.e., II, 83.

Ğaşafân'a komşuydu. Muzeyne binti Kelb b. Vebere, Câhiliyye'nin anası (Ummu Câhiliyye) diye bilinir. 'Amr b. Udd b. Tâbiha'nın çocukları 'Osmân ve Evs ona nispet edilir. Muğar'dandır. Ka' b, bu kadının neslindedir. Muzeyne oğullarının Câhiliyye'de adı Nuhm olan bir putları vardı.<sup>28</sup> Bu kabile Rağvâ dağı etrafında meskundu.<sup>29</sup>

Yine Ka' b'in dedesi Rebfa'nın dayıları Murre oğulları (yani Benû Murre b. 'Avf b. Sa'd b. Zubyân) da Ğaşafân'a mensup olup bu kabile içinde oturuyorlardı. Ravilerin naklettiklerine göre Ka' b'in dedesi Rebfa, uzun süre dayıları Murre oğulları arasında ikamet etmiştir. Anlatıldığına göre bir gün Ğaşafândan bir topluluk ile beraber Tay kabilesine baskın yaptılar ve pekçok ganimet elde ettiler. Geri döndüklerinde Gatafan'dan olan kişiler ganimetten ona düşen payı vermeyince Rebfa (Ebû Sulmâ) onlara kızdı ve karısını yani Zuheyr'in annesini de yanına alarak kendi kabilesi Muzeyne'ye gitti. Çok geçmedi ki Muzeyne'den bir toplulukla beraber dayılarının kabilesine baskın yaptılar. Fakat Ğaşafân bölgesinin içlerine girer girmez hezimete uğrayıp kaçmaya başladılar. Neticede o da tekrar dayılarının kabilesine gelerek aralarında yaşamaya başladı ve ölene kadar da onlarla beraber kaldı.<sup>30</sup>

Rebfa'nın sonradan Ğaşafân arasındayken Zuheyr ve diğer çocukları dünyaya geldi. Aslında ravilerin sıkıntıya düşüp bazısının Zuheyr'i ve dolayısıyla Ka' b'i Ğaşafân'a nispet etmelerinin yegâne sebebi budur.<sup>31</sup>

Bunun için bazıları Ka' b'in babası şair Zuheyr b. Ebû Sulmâ hakkında "Muzeniyyu'n-Neseb Ğaşafâniyyu'n-Neş'et" yani neseb bakımından Muzeyne'dendir. Ama Ğaşafân içinde yetişmiştir, derler.<sup>32</sup>

<sup>28</sup> Ibnu'l-Kelbî, Kitâbu'l-Asnâm mtn. s. 25; trc. s. 42.

<sup>29</sup> el-A'fâm, VIII, 103.

<sup>30</sup> Şevki Dayf, I, 303.

<sup>31</sup> Şevki Dayf, a.g.e., I, 303.

<sup>32</sup> Şevki Dayf, a.g.e., I, 303.

Bizzat Ka' b'in kendisi de Muzerrid b. Dırâr (öl. 30/650)'a yazdığı bir şiirde kendisini Muzeyne'ye nispet etmiştir. Şöyleki:

مُمُّ الْأَصْلُ مِنِّي حَيْثُ كُنْتُ، وَإِنِّي  
مِنَ الْمُزَنِّينَ الْمُصَفِّينَ بِالْكَرَمِ

"Onlar benim aslımdır ve ben asalet vasfını haiz Müzeyne oğullarıdanım."<sup>33</sup>

Ka' b'in künyesi "Ebû 'Ukbe" idi.<sup>34</sup> "Ebu'l-Muḍarrab" diye de künyelenmiştir.<sup>35</sup> Ka' b'in annesi Benû 'Abdullâh b. Ğaṭafândan Kebşe binti 'Ammâr b. 'Adî b. Suḥaym adında bir kadındır. O, Zuheyr'in diğer çocuklarının da anasıdır.<sup>36</sup> Ka' b'in şiirinde geçen *لَمْ نُلْفِ أُمِّيَا* sözü Ka' b ve Buceyr'in analarının bir olduğunu gösterir.<sup>37</sup>

Babası Zuheyr, Ummu Evfâ ile evliliğinden hemen sonra çocuk istediğinden Kebşe ile evlenmiş bu durum Ummu Evfâ'yı çileden çıkarmış ve kıskanarak Zuheyr'e akla hayale gelmedik eziyetlerde bulunmuş, sonunda Zuheyr onu dayanamayarak boşamıştır. Zuheyr Kebşe ile evlendikten sonra artık hep karısının kabilesi Ğaṭafân'da kalmış hatta çoğu kere bazı tarihçiler onu bu kabileye nispet etmişlerdir.<sup>38</sup>

Ka' b, Ğaṭafân içerisinde onlardan biri gibi büyümüş, savaşta barışta onların bütün işlerine ortak olmuş, fakat Muzeyne kabilesinden olduğunu da hiç bir zaman unutmamıştır.<sup>39</sup>

Zuheyr'in Kebşe'den Ka' b, Buceyr, Sâlim adında çocukları dünyaya gelmiş Sâlim, Zuheyr henüz hayattayken ölmüştür.<sup>40</sup>

<sup>33</sup> Şevki Dayf, a.g.e., I, 300.

<sup>34</sup> ez-Zeyyât, Târihu'l-Edebi'l-'Arabî, s.27; Mu'cemu's-Şu'arâ', s. 343.

<sup>35</sup> Mu'cemu's-Şu'arâ', s. 343.

<sup>36</sup> el-Aġânî, XVII, 38.

<sup>37</sup> İbn Hişâm, es-Sire, IV, 145.

<sup>38</sup> eş-Şi'r, I, 141; Kenan Demirayak, Ahmet Savran, Arap Edebiyatı Tarihi, Cahiliyye Dönemi, s. 94.

<sup>39</sup> es-Seyyid İbrâhim Muḥammed Kaşîdetu Bânet Su'âd li Ka' b b. Zuheyr ve Eşeruhâ fi't-Turâşî'l-'Arabî, Mecelletu'l-Ezher, Sayı 8 (1984), s. 8.

<sup>40</sup> Şa'ieb, Şerḥu Şi'ri Zuheyr b. Ebi Sulmâ, s. 28.

Ka‘b b. Zuheyr'in çocukluğu şiirle içiçe olan bir aile içinde geçmiştir. Dedesi Ebû Sulmâ, babası Zuheyr, Zuheyr'in dayısı Beşame b. el-Gâdir, Zuheyr'in üvey babası Evs b. Hacer (öl. H.Ö. 2), halaları el-Hansâ (öl. H. 24) ve Sulma, kardeşi Buceyr şairdiler. Bu şair halkaları Ka b'a kadar kesintisiz bir zincir teşkil eder ve Ka b'dan sonra el-Muḍarrab diye bilinen oğlu ‘Uḳbe, torunu el-‘Avvâm'a ve torununun oğlu Beşîr'e kadar devam eder.<sup>41</sup>

Şiir söyleme melekesine sahip bir ailede yetişen Ka b'ın babası Zuheyr Mu‘allaḳa şairlerindendir. Zaten Ka‘b, şiir sanatını babasından öğrenmiştir.<sup>42</sup>

Ka‘b, şairlerden oluşan köklü bir aile içerisinde şiir sanatını öğrenmiş daha küçük bir çocukken şiir dinlemiş biraz büyüünce söylemeye başlamış delikanlılığında ise artık çok iyi şiirler söylemiştir.<sup>43</sup>

Ka‘b'ın oğlu ‘Uḳbe de şairdi. Bunun el-Muḍarrab lakabını almasının sebebi şudur: ‘Uḳbe bir gün esed oğullarından bir kadına aşağıdaki şiirle ilan-ı aşk etti.

وَلَا عَيْبَ فِيهَا غَيْرَ أَنَّكَ وَاجِدٌ      مُلَاقِيهَا قَدْ دِيْنَتْ بِرُكُوبِ

"O devenin hiç bir kusuru yoktur. Şu kadar varki onunla karşılaşan üzerine binerek terbiye etmelidir (Yani tek kusuru yabani oluşudur.)

Bunun üzerine kadının kardeşi ona kılıçla defaatle vurdu. Fakat o ölmedi. Diyet aldı. Bundan sonra da "el-Muḍarrab" diye anıldı. ‘Uḳbe'nin de "el-‘Avvâm" diye oğlu oldu. O da şairdir. Bunlar edebiyat tarihinde

<sup>41</sup>Abdulmuḩᩉᩉᩉᩉ Şalâᩉ, (ᩉᩉᩉᩉᩉᩉ-Burde), Mecelletu'l-Ezher, Sayı 8 (1954), s. 461; Şekvi Dayf, a.g.e., I, 303.

<sup>42</sup>Mârûn‘Abbûd, Edebu'l‘Arab, s. 26.

<sup>43</sup>‘Abdulmuᩉᩉᩉᩉ Şalâᩉ, a.g.m., Mecelletu'l-Ezher, Sayı 8 (1954), s. 461.



sırasıyla beş şair olarak yer alırlar: Ebû Sulma, Zuheyr, Ka'b, Uķbe, el-  
'Avvâm<sup>44</sup>

Ka'b'ın babası Câhiliyye şairlerinin en büyük üç şâirinden biri olarak kabul edilir. Bu şâirler; Imruu'l-Kays (öl.H.Ö. 86), en-Nâbîğa ez-Zubyânî (öl. H.Ö. 18) ve Zuheyr'dir. Bazılarına göre Zuheyr bu şairlerin en büyüğüdür.

Câhiliyye şairleri önceleri Rebiâ'dan çıkıyordu. Sonra şiiir Kays'ın eline geçti.en-Nâbîğa ez-Zubyânî onlardandır. Daha önce belirtildiği gibi ekseri alimler Zuheyr'i ve Ka'b'ı Ğatafân'dan sayarlar.<sup>45</sup> Ka'b, ikinci tabaka şairlerindedir.<sup>46</sup>

Zuheyr ve oğullarının Ka'b'ın daha önce geçen beytinden ve Buceyr'in aşağıdaki beytinden başka kendilerini Ğatafân ve muzeyne'ye nispet ettikleri görülmez. Buceyr'in şiiri şudur:

صَبَّخْتَهُمْ بِالْفِجْرِ مِنْ سَلِيمٍ      وَأَلْفَ مِنْ بَنِي عَمَّانَ وَإِي  
فُرْحَنَا وَالْجِيَادُ تَجُولُ فِيهِمْ      بِأَرْمَاحٍ مُتَّقِفَةٍ خِيَابِ  
وَفِي أَكْتَافِهِمْ طَعْنٌ وَضَرْبٌ      وَرَشَقٌ بِالْمَرْيَسَةِ الْإِطَابِ

Buceyr'in bu şiiri Mekke'nin fethi ile ilgili olarak söylenmiştir. Şiirde geçen "Benû 'Osmân b. 'Amr b. Ud, Müzeyne kabilesinden başkası değildir.<sup>47</sup>

Ka'b, çocukluğunda şiirle o kadar içiçeydi ki bazıları: "Cahiliyye'de büyük şairlerden hiçbirinin oğlu Zuheyr'in oğlu Ka'b kadar şiirle

<sup>44</sup> eş-Şîr, s. 59-60.

<sup>45</sup> el-Cumaħîf, I, 40.

<sup>46</sup> el-Cumaħîf, I, 97.

<sup>47</sup> el-Cumaħîf, I, 10.

ilgilenmemiştir. İslâmi dönemde İslâmi şairlerin hiçbirinin oğlu Cerir (öl. 110)'in oğlunun şiire ilgi duyduğu kadar ilgi duymamıştır<sup>48</sup> derler.

Zuheyr'in nasıl yetiştiğine gelince bunun hakkında elimizde net bir bilgi yoktur. Sadece Benû 'Abdullah b. Ğaţafân ve Benû Murre'den dayıları arasında yaşadığına ve yine şair olan ve iyi bir şair olduğu kadar da zengin ve eşraftan biri olan Beşame b. el-Ğadîr'in himayesinde büyüdüğüne dair bilgiler vardır.<sup>49</sup>

### 1.1.1.2. Babası Zuheyr'in Onu Şiir Söylemekten Men Etmesi:

Babası Zuheyr, Ka'b'ı uzun bir imtihandan geçirdikten sonra şiir söylemesine izin vermiştir.<sup>50</sup>

Ka'b, küçükken babasının takdirlerini kazanamamıştır. Çünkü babası daha küçük yaşta söylediği hiç kıymeti olmayan şiirler rivayet edilir de, ileride sıkıntıya düşer düşüncesiyle bu durumdan rahatsızlık duyuyordu. Bunun için ona şiir söylemeyi yasaklamıştı. Hatta bu hususta onu dövüyordu. Dövdükçe de, Ka'b'ın şiire karşı ilgisi daha da artıyordu. Uzun süre böyle devam etti. Sonunda onu: "Yemin ederim ki bir beyit bile söylesen seni öldüresiye döverim." diye tehdit etti. Birkaç gün böyle geçti. Sonra Zuheyr'e, Ka'b'ın yine şiir söylediği haber verildi. Bu sefer onu çok şiddetli şekilde dövdü. Bir müddet geçti. Onu sürünün peşinden gönderdi. Ka'b, sürüyü güdüp akşam eve dönerken şu recezi okuyordu:

كأنا أخذو بيهمي غيراً من القرى موقرة شعيراً

"Ben sanki sürümü, arpa yüklü olarak şehirlerden gelen kervanları güder gibi güderim."

<sup>48</sup> el-Cumahî, I, 37; eş-Şîr, s. 149; Hızâne XIV, 11-12; el-A'lam, V, 226.

<sup>49</sup> Şevkî Dayf, a.g.e., I, 117.

<sup>50</sup> Marûn Abbûd, a.g.e., s. 120.

Zuheyr, bunun üzerine onu yanına alıp, yola koyuldu. Amacı ona şiire dair bildiklerini öğretmekti.<sup>51</sup>

### 1.1.1.3. Ka'b'ın Babası Zuheyr'le Seyah te Çıkması

Zuheyr, bir köye ulaştıklarında:

إِنِّي لَتُعَذِّبُنِي عَلَى الْحَيِّ جَسْرَةً      تَخْبُ بِوَصَالِ صَرُومٍ وَتُعْنِقُ

"Ulaşmak istediği yere bir an evvel varmak isteyen bir adamı dolu dizgin koşarak götüren bir deve benim şu köye ulaşmama yardım edecek."

Beytini okuyarak bunu ondan tamamlamasını istedi. O:

كَبْيَانَةَ الْقَرْنِيِّ مَوْضِعُ رَحِيلِهَا      وَأَنَارُ بِنْتَيْهَا مِنَ الدُّنَى أَبْلَقُ

"O devenin yüküyeri köyün evleri gibi yüksektir. Eyer kayışlarının böğründe yaptığı izler bembeyaz görünmektedir." şeklinde tamamladı. İmtihanın sonunda babası ona şiir söylemesi için izin verdi.<sup>52</sup> Bu, Ka'b'ın söylediği ilk kasidedir.<sup>53</sup>

### 1.1.1.4. Ka'b'ın Babası Zuheyr'le Beraber Şair en-Nâbîğa ez-Zubyani ile Görüşmesi

el-İşfahânî (öl. 336/967)'nin kaydına göre bir gün Zuheyr bir buçuk beyit söylemiş sonra gerisini getirememişti. Bir müddet sonra en-Nâbîğa ona uğradı. Zuheyr, En-Nâbîğa'ya "Ey Ebû'Umame şu tamamlayamadığım beyti tamamlayabilir misin?" diye sordu. Sonra yarım kalan şiiri okudu:

<sup>51</sup> el-Ağânî, XVIII, 89-90-91; el-İskenderî, a.g.e., s. 152; Marûn 'Abbûd, a.g.e., s. 126; Sa'leb, Şerhu Divânı Zuheyr s. 183.

<sup>52</sup> el-Ağânî, XVII, 89-91; el-İskenderî, a.g.e., s. 152.

<sup>53</sup> el-Ağânî, XVII, 84-86.

وَتَحْيَا إِن حَيِّتَ بِهَا ثَقِيلًا      تَرَكَ الْأَرْضُ إِمًّا مَتَّ خَفًّا  
 .....      وَذَاكَ بِأَنْ حَلَلْتَ الْعِزَّ مِنْهَا

"Eğer arz, birgün seni kaybederse hafifler. Halbuki sen orada kaldığın müddetçe ağır olarak kalır."

Sen yeryüzünde öyle bir şerefli yerde bulunuyorsun ki,..." en-Nâbüğa da gerisini getiremedi. Az sonra Ka' b b. Zuheyr çıkageldi. Henüz delikanlılık yaşındaydı. Babası ondan bu yarım kalan beyti tamamlamasını istedi. O da aşağıdaki mısraı söyledi:

وَتَمْنَعُ جَانِبَيْهَا أَنْ يَزُولَا

"Her iki tarafını da meyletmesine mani oluyorsun." Zuheyr bunun üzerine oğlunu kucakladı ve "şehadet ederim ki sen benim oğlumsun dedi."<sup>54</sup>

#### 1.1.1.5. Zuheyr; Oğulları Ka' b, Buceyr ve Bunların Şair Zeydu'l-Hayl (öl. 17/638'den sonra) İle Olan İlişkisi

Henüz küçük bir çocukken Buceyr bir kaç arkadaşıyla beraber kırlara çiçek toplamaya çıkmıştı. Çocuklar onu orada yapayalnız bırakıp gittiler. Derken Tay kabilesine mensup şair Zeydu'l-Hayl çıkageldi. Onu alarak Benû 'Abdullah b. Ğatafân'a komşu olan Tay kabilesinin yanına döndü. Ona kim olduğunu sordu. Çocuk: "Ben Buceyr b. Zuheyr'im" diyerek kendini tanıttı. Bunun üzerine Zeydu'l-Hayl onu alıp kabilesine geri götürdü. -Ka' b'in çok değerli bir arap atı vardı.- Ka' b iri bir vücuda sahipti. Aynı şekilde Zeydu'l-Hayl da insanların en irilerindendi. Öyle her ata binemezdi. Yoksa ayakları yere değerdı. Buceyr'in ve Ka' b'in babası Zuheyr, Zeydu'l-Hayl'ın oğlunu getirmesine teşekkür etmek için bir hediye vermek istedi ve "Zeyd'e Ka' b'in atından başka verilecek daha makbul bir hediye yok." diyerek Ka' b yokken onun atını zeyd'e hediye olarak gönderdi. Ka' b, dönünce durumu öğrenerek babasına "Sen böyle

<sup>54</sup> el-Ağânî, XVII, 88.

yapmakla adeta Ğaṭafân kabilesine karşı muhtemel bir savaşta Zeyd'i kuvvetlendirmek istiyorsun." dedi. Zuheyr, oğlunun bu sözüne mukabil "İşte develerimi görüyorsun atına karşılık bir tanesini al." dedi.<sup>55</sup>

Zuheyr oğulları ile Ṭay kabilesinden olan Milḳat oğulları arasında bir dostluk anlaşması vardı. Ka' b, Milḳat oğulları ile Zeydu'l-Ḥayl'ın adamları arasında bir nifak çıkarmak için bir şiir söyledi. Zuheyr de, Milḳat oğulları da, Zeydu'l-Ḥayl da Ka' b'in bu şiiri niçin söylediğini anladılar ve Milḳat oğulları Ka' b'in atına karşılık bir at gönderdiler, Ka' b'in Ğaṭafân'dan soyusopu asil karısı onu: Yaptığını gördün mü? Baban kardeşin için teşekkür etmişti. Sen ise böyle basit bir şeyden babanın şerefini hiçe sayarak onu küçük düşürdün." diye kınadı. Fakat karısının bu sözleri Ka' b'in, karısına ait olan bir deveyi iki misafiri için kesmesinden kaynaklanıyordu. Ka' b "Sen beni aslında misafirlerim için kestiğim devenden dolayı kınıyorsun. İşte sana ona karşılık iki deve" dedi. Sonra Ka' b şu beyti okudu:

أَلَا بَكَرَتْ عَرَبِي بَيْلِي تَلُومَنِي وَأَكْثَرُ أَحْلَامِ النِّسَاءِ إِلَى الرَّدَى

"Karım beni kınadığı gece erken kalksaydı ya! Kadınların arzularının çoğu bayağılıştır.<sup>56</sup>

Ka' b, şiirinde Zeydu'l-Ḥayl'ı da hicvetti. Zuheyr "Sen karalanmayacak birini hicvettin. O seninle baş etmesini bilir " diye onu uyardı. Zeyd cevabı şiirinde diyordu ki:

وَلَوْلَا زُمْئِيرٌ أَنْ أَكْثَرَ نِعْمَةٍ لَقَادَعْتُ كَتَبًا مَا بَقِيَتْ وَمَا بَقِيَ

<sup>55</sup> el-Kâif, Zeylu'l-Emâlî, s. 23.

<sup>56</sup> el-Kâif, a.g.e., s. 24.

"Zuheyr ile geçmişten gelen hukukumuz olmasaydı Ka'b'ı çok fena hicvederdim."<sup>57</sup>

### 1.1.2. Yaşlılık Dönemi

#### 1.1.2.1. Ka'b'ın Hz. Peygamber'in Aleyhinde Şiirler Yazması, Bunun Üzerine Kanının Heder Edilmesi

Bazı rivayetlere göre Zuheyr, rüyasında kendisine birisinin gelerek, onu neredeyse yıldızları eliyle tutacağı kadar göğşe çıkardığını ve sonra bıraktığını ve yere düştüğünü görmüş Ehl-i Kitap'tan bir peygamber gelmesinin yakın olduğunu öğrenip rüyasını peygamberin geleceği fakat kendisinin ona yetişemeyeceği şeklinde tevil etmiştir. Ölüm döşeğinde rüyasını Ka'b'a anlatmış ve "Benden sonra bir peygamber geleceğine dair şüphem yok. Eğer bu gerçekleşirse hemen ona iman edin." diye nasihatte bulunmuştur.<sup>58</sup> Ne varki Ka'b, babasının bu uyarısına ilk önceleri aldırmaz etmeyecektir.

Mekke'nin Müslümanların eline geçmesinden sonra Zuheyr'in oğulları Ka'b ve Buceyr Abraku'l-'Azzâf'a<sup>59</sup> doğru yola çıktılar. Buceyr Ka'b'a: " Sürüyü bekle. Ben bu adamın (Hz. Peygamber'i kastediyor.) yanına gideyim, ne söylüyor öğreneyim." dedi.<sup>60</sup> Bazı rivayetlerde Ka'b'ın bizzat kendisi "git şu adamla görüş. Ben seni burada bekleyeceğim. Bak bakalım sana ne söyleyecek.?" demiştir. Buceyr, Hz. Peygamber'e gelmiş, dinlemiş ve müslüman olmuştur.<sup>61</sup>

Ṭâhâ Hüseyin, Ḥadıṣu'l-Erbi'â' adlı kitabında iki kardeşin Hz. Peygamber'i öldürmek için anlaştıklarını ve Buceyr'in durumu keşif için Medine'ye gittiğini fakat müslüman olduğunu ve bunun üzerine kardeşi

<sup>57</sup> el-Ḳâlî, a.g.e., s. 24.

<sup>58</sup> el-Ağânî XVII, 88; MehmedFehmi, a.g.e., s. 693; Kenan Demirayak, Ahmet Savran, Arap Edebiyatı Tarihi, Sadru'l-Islam Dönemi, s. 56.

<sup>59</sup> Abraku'l-'Azzâf, Basra'dan Medine'ye doğru el-Ḳâşîd yolunda Benû Esed b. Huzeyme'nin Suyudur. Bu el-İsti'ab'da Abraku'l-'Arrâk şeklinde gelmiştir.

<sup>60</sup> Usd, IV, 240; el-Bidâye IV, 372; el-Mustedrek, III, 589; el-İşâbe V, 302.

<sup>61</sup> el-İsti'âb, III, 1313; Mecâlis, s. 340; el-Ağânî, XVII, 86.

Ka'b'ın onu kınadığını kaydediyor. Buna delil olarak da Ka'b'ın şu mısraını getiriyor:

فهل لك فيما قلت بالخيف هل لك

"el-Hayf'ta söylediğin söz senin değilmiydi?"

Ṭâhâ Hüseyin "Onlar el-Hayf'ta ne konuda anlaşmışlardı?" bu sorunun cevabını Hz. Peygamber'i öldürmek hususunda diye veriyor.<sup>62</sup>

Ka'b'a kardeşi Buceyr'in müslüman olduğu haberi ulaşınca üzüldü ve şu beyitleri yazdı:

ألا أبلغا عني بجزيراً رسالته  
فبين لنا إن كنت لست بفاعل  
على خلق لم ألف يوماً أبأ له  
فإن أنت لم تفعل فلست بأسف  
سقاك بها المأمون كأساً روية  
فهل لك فيما قلت وبحك هل لك  
على أي شيء غير ذلك ذلك  
عليه وما تلقى عليه أبأ لك  
ولا قائل إنما عثرت لعلك  
فأنهلك المأمون منها وعلك

63

İbn Hişâm (öl. 218/834) şiiri şöyle veriyor:

من مبلغ عني بجزيرا رسالته  
شربت مع المأمون كأساً روية  
وخالفت أسباب الهدى واتبعته  
على خلق لم تُلّفِ أمأ ولا ابأ  
فإن أنت لم تفعل، فلست بأسف  
فهل لك فيما قلت بالخيف هل لك  
فأنهلك المأمون منها وعلك  
على أي شيء ونسب غيرك ذلكا؟  
عليه، ولم تدرك عليه أخأ لك  
ولا قائل إنما عثرت لعلك

64

<sup>62</sup> el-Ağânî, XVII, 88; İbnu's-Seyyidi'n-Nâs, Minaḥu'l-Midaḥ, s. 254; Ṭâhâ Hüseyin, Hadîşu'l-Erbîâ, s. 115.

<sup>63</sup> el-Bidâye, IV, 360; el-Ağânî, XVII, 86; Şevki Dayf, a.g.e., II, 84; Marûn 'Abbûd, a.g.e., 126.

<sup>64</sup> es-Sîre, IV, 116.

Arkadaşlar! Şu mektubu Buceyr'e ulaştırın ve söyleyin ki: Ey zavallı Buceyr. Bu söylediğin şahadet kelimesi sana ne kazandırır ve sana ne gibi bir şey temin eder? Bu şahadet kelimesi ile Me'mun (Hz. Peygamber) sana bir kadeh sundu ve bir daha sundu, içirdi. Bunun üzerine hidayet ve doğruluktan ayrıldın da, ona uydun. Acaba, sana ne gösterdi? Seni de başkaları gibi böyle boş bir şeyle helakete sürdü. Seni, annen, baban ve kardeşinin dininden başka bir dine çevirdi ve saptırdı. Eğer bu işten dönmezsen sana acımam. Kardeşlik hissiyle hareket etmem ve kaydığın zaman da sana kurtuluş ve iyilik temenni etmem.<sup>65</sup>

Ka'b, bu beyitleri Buceyr'e gönderdi. Buceyr'e ulaştınca bunu Peygamber'den gizlemeyi uygun bulmadı ve ona okudu. Hz. Peygamber "seḳâke biha el-Me'mun" sözünü işitince "Doğru söylemiş, halbuki o yalancıdır. Ben Memun'um yani güvenilir biriyim." demiştir ve "Lem tulfi ummen ve la Eben'aleyhi" sözünü işitince "Evet ne anası ne basası İslâm üzereydi" buyurmuştur.<sup>66</sup>

Sonra Hz. Peygamber "Sizden kim Ka'b'a rastlarsa onu öldürsün" buyurmuştur.<sup>67</sup>

Yine el-Bağdâdî (öl. 993/1682)'nin kaydına göre Hz. Peygamber: "Ka'b'ı elime geçirirsem dilini kesecğim." demiştir.<sup>68</sup>

Buceyr bu durum karşısında kardeşi Ka'b'a şu beyitleri yazdı:

<sup>65</sup> M. Arif Karakaya, *Ḳaside-i Bürde*, s. 13.

<sup>66</sup> el-İstifâb III, 1314; el-Bidâye IV, 329.

<sup>67</sup> Usd, IV, 240; el-Ağânî XVII, 86; el-işâbe, V, 302; el-Bidâye, IV, 372; es-Sîre, IV, 117; Mecâlis, s. 340; el-Mustedrek, III, 579; Kenan Demirayak, Ahmet Savran, *Arap Edebiyatı Tarihi*, Sadru'l-İslam Dönemi, s. 56.

<sup>68</sup> Hızâne I, 118.



مَنْ مَبْلَغُ كَعْبًا فَهَلْ لَكَ فِي التِّي  
إِلَى اللَّهِ لَا الْعِزَى وَلَا اللَّاتِ  
لَدَى يَوْمٍ لَا يَنْجُو وَلَيْسَ بِمَفْلَتِ  
تَلُومٌ عَلَيْهَا بِاطْلَا وَهِيَ أَحْزَمُ  
وَحْدَهُ فَتَنْجُو إِذَا كَانَ النِّجَاءُ وَتَسْلَمُ  
مِنَ النَّاسِ إِلَّا طَاهِرَ الْقَلْبِ مُسْلِمٌ<sup>69</sup>

Benden Ka<sup>ç</sup>'a kim bildirir? (Bildirsini!) Şehadet kelimesini söylediğimden dolayı bana itab ediyorsun. Bilsen bu kelime herşeyden iyidir, sen de kabul edersen, daha ziyade faydalanırsın. Dalaletten yüzünü çevir, Uzzâ, Lat, denilen putları bırak. Bir olan Allah'a yönel. Dünya tehlikelerinden ve ahiret azabından kurtulmak istersen ancak bu şekilde hareket edersin. Kurtuluşa ve selamete gel. Temiz yürekli müslümanlardan başka hiç kimsenin kurtuluşuna imkan olmayan bir günde kurtulursun.<sup>70</sup>

Ona beyitleri yazarak uyarıda bulundu. "Hz. Peygamber kanını heder etti. O, Mekke'de kendini hicveden ve O'na eza ve cefa çektiren bazı kişileri öldürttü, geri kalanlar İbnu'z-Ziba<sup>ç</sup>ra (öl. 15/636) gibi kişiler olup, hepsi bir tarafa kaçtılar. Eğer canını kurtarmak istersen bil ki ona tevbe edip gelen hiç kimseyi Hz. Peygamber öldürtmez. Eğer böyle yapmazsan başının çaresine bak." diye haber yolladı.<sup>71</sup>

### 1.1.2.2. Ka<sup>ç</sup>'ın Medine'ye Gelerek Müslüman Olması ve Hz. Peygamber'e "Kaside-i Bürdesini" İnşad Etmesi

Ka<sup>ç</sup>, İbn Hıta<sup>ç</sup>'ın öldürüldüğünü duymuştu.<sup>72</sup> Hz. Peygamber'in İbn Hıta<sup>ç</sup>'a yaptığı tehdidi kendisine yönelttiğini öğrenince korunmak üzere kabilesine koştu. Kabile bu sığınma isteğini reddetti. Bunun üzerine

<sup>69</sup> es-Sîre, IV, 117; Şevki Dayf, a.g.e., II, 84; el-Bidâye, IV, 329.

<sup>70</sup> M. Arif Karakaya, a.g.e., s. 15.

<sup>71</sup> es-Sîre, IV, 116; el-Mustedrek, III, 583; el-Bidâye, IV, 329.

<sup>72</sup> el-işâbe, V, 302; İbn Hıta<sup>ç</sup> irtidad etmiş bir şairdir. Bk. es-Sîre IV, 52.

yeryüzü ona daraldı. Yanında ona düşmanlık besleyenler de habire öldürüleceği haberini yayıyorlardı.<sup>73</sup>

Ka' b, başka çare bulamayınca Hz. Peygamber'i methettiği kasidesini yazdı. Sonra Medine'ye geldi ve önceden tanıdığı Cuheyne'den bir kişinin yanında konakladı. Bu kişi ka' b'ı sabah namazı vaktinde Hz. Peygamber'in mescidine götürdü. Hz. Peygamber'le namaz kıldılar ve bu şahıs ona Hz. Peygamber'i gösterdi. Ashab Hz. Peygamber'in etradında bir sofraya otururcasına halkalar halinde oturmuştu. Peygamber'in yanına gitti. "Ey Allah'ın Elçisi, Ka' b, emân dilemek üzere tevbekar ve müslüman olarak sana geldi. Onu sana getirsem kabul eder misin?" diye sordu. Peygamber olumlu cevap verince kendini tanıttı.<sup>74</sup>

Bazı rivayetlerde Ka' b, Medine'ye gelerek Ashabın en yufka yürekliğini sordu. Ebû Bekr'i gösterdiler. Beraber Hz. Peygamber'e gittiler. Bu sırada o, hep yüzünü sarığıyla gizliyordu. Sabah namazından sonra Hz. Peygamber'e giderek biat etmek üzere elini uzattı. İşte o sırada kendini tanıttı.<sup>75</sup>

Şevki Dayf'a göre Ka' b, Hz. Ebû Bekr'den kimliğini gizlememiş, bilakis ona kendini tanıtmış ve onu Hz. Peygamber'e beraber gitme ve kendisine yardım etme hususunda ikna etmiştir.<sup>76</sup>

Bazılarına göre ise Ka' b'in müracaat ettiği kişi Hz. 'Alî'dir.<sup>77</sup> Bazıları ise Ka' b'in Medine'de bazı kişilerden yardım istediğine dair anlatılanların asılsız olduğunu söylüyorlar. Şöyle ki: Şair kasidesinde bir beyitte diyor ki: "Kendisinden medet umduğum her dost bana: Seni oyalayıp teselli edemem. Senden yüz çevirmişim dedi." Bu hususun asılsız olduğunu söyleyenler diyor ki; Ka' b'in yardımlarını istediği bu

<sup>73</sup> el-Bidâye, IV, 329; es-Sîre, IV, 117; el-Mustedrek, II, 583.

<sup>74</sup> Usd IV, 240; el-Bidâye, IV, 369; es-Sîre, IV, 117; el-Ağânî XVII, 89; Ka' b, Divan, s. 60.

<sup>75</sup> el-İşâbe V, 302; el-Umde I, 11; Nuzhe 85; Tabakâtu's-Şâfiyye, I, 229.

<sup>76</sup> Şevki Dayf, a.g.e., II, 85.

<sup>77</sup> M. 'Atıyye el-Ebraşî, Azametü'r-Resul II, 387.

dostların kim olduklarını sormalıyız. Bunlar müslümanlar arasından mıdır yoksa müşriklerden midir? Bunu kesin olarak bilmiyoruz. Fakat biz onların müşriklerden olduklarını farzetsek onların Ka' b'a yardım etmemeleri tabidir. Özellikle Mekke ve Tâîf zaferlerinin kazanıldığı, Arap yarımadasının her tarafından heyetlerin Medine'ye geldikleri bir ortamda bu mümkün değildir.<sup>78</sup>

Ka' b'a yardım etmeyen bu dostların müslüman oldukları düşünülürse o zaman Hz. Peygamber'in Ka' b hakkında ölüm fermanı varken yardım etmeleri mümkün değildir. Biz Ka' b'a soğuk davranan bu dostların müslüman olduklarını kabul ettiğimiz takdirde bu beyit hem Ka' b'ın Hz. Peygamber'in huzurunda kendisine şefaatçi olmadan önce Ebû Bekr'in yanında kaldığını ileri süren rivayetle hem de Cuheyne'den bir adamın yanında kaldığını ileri süren rivayetle çatışmaktadır. Çünkü beyitte bu dostların şaire yardım etmedikleri belirtiliyor. Bu durum Ebu'l-Ferec el-İşfahânî (öl. 356/967)'nin rivayetinin diğerlerinden üstün olduğunu gösterir ve şairin "Çekilin yolumdan, babasızlar! Rahman'ın takdir ettiği herşey bir gün olacaktır dedim." beyti bunu teyid eder.<sup>79</sup>

Ka' b'ın Hz. Peygamber'e kimliğini tanıttıktan sonra Hz. Peygamber "şöyle diyen mi?" diyerek Hz. Ebû Bekr'e baktı ve nasıl demişti Ey Ebû Bekr, dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr şiiiri okudu. "Fe enheleke 'l-Me'mûr" deyince Ka' b: "Ben böyle demedim. Me'mun yani güvenilir dedim." dedi. Hz. Peygamber onu tasdik etti.<sup>80</sup> Sonra bir ensârî onun üzerine atıldı ve "Ey Allah'ın elçisi bırak da şu Allah düşmanının boynunu vurayım." dedi. Hz. Peygamber "ona ilişme. Zira o tevbe etmiş olarak gelmiştir." dedi. Denildiğine göre Ka' b, Ensardan bu adama ve

<sup>78</sup> Ebû Şafiyye, Bânet Su'âd, Dirâsetun-Nakdiyye, Mecelletu Ebhâsi'l-Yermûk, Sayı 1 (1986), s. 76.

<sup>79</sup> Ebû Şafiyye, a.g.m., Mecelletu Ebhâsi'l-Yermûk, Sayı 1, s. 76.

<sup>80</sup> el-İşâbe V, 302; el-Mustedrek II, 580; en-Nuzhe, s. 90; Mecâlis, s. 341.

kabilesine öfke ve kin beslemiştir. Muhâcirler ise onun hakkında sadece iyi söz söylemişlerdir.<sup>81</sup>

Şimdi Ka' b'in Medine'ye gelerek müslüman olmasına dair kaynaklarda geçen rivayetleri toparlayacak olursak:

el-Cumahîf (öl. 232/846)'ye göre, Ka' b Medine'de Hz. Ebû Bekr'e müracaat ediyor.<sup>82</sup> İbn Kuteybe (öl. 276/889) ise Buceyr'in müslüman olması ve Ka' b'a gönderdiği mektup konularında el-Cumahîf ile birleşiyor.<sup>83</sup> Fakat el-Cumahîf'nin Ka' b'in müslüman olmasına dair tam bir rivayeti yok. Aralarındaki mektuplaşmalardan ve burada okunan şiirden bahsetmiyor.<sup>84</sup> İbn İshâk (öl. 151/768) ise Ka' b'in Medine'de -isim vermeden-Cuheyne'den birine konuk olduğunu kaydediyor.<sup>85</sup>

İbn Kuteybe Ka' b'in kardeşi Buceyr'e gönderdiği şiiri İbn İshâk, İbn Hişâm ve es-Sukkerî (öl. 275/888)'nin rivayetlerinden farklı lafızlarla kaydediyor.<sup>86</sup>

Rivayetlere göre Hz. Peygamber Kureyş'ten bazı kişilerin kanını heder etmiştir. Ka' b dışında kanları heder edilenler şunlardır: Mıkyas b. Şubâbe, İkrime b. Ebu Cehl, Abdullah b. Ebu's-Serh, İbn Hâtal. Mıkyas ve İbn Hâtal öldürülmüşlerdir. Diğerleri kurtulmuşlardır.<sup>87</sup>

Sahih hadis kitaplarında bu katil fermanıyla ilgili bir haber yoktur. Yalnız Buḥârî (öl. 256), Müslim (öl. 261) ve Mâlik b. Enes (öl. 179)'in ez-Zuhrî (öl. 125)'den rivayet ettiği şöyle bir hadis vardır: "Hz. Peygamber Fetih senesinde başında bir miğfer olduğu halde Mekke'ye girdi. Daha yeni miğferini çıkarmıştı ki yanına bir adam geldi ve ona: "Ey Allah'ın

<sup>81</sup> es-Sîre IV, 118; Ṭabaḳâtu's-Şâfiyye I, 233; el-Bidâye IV, 329.

<sup>82</sup> el-Cumahîf, I, 99.

<sup>83</sup> eş-Şîr, s. 59.

<sup>84</sup> el-Cumahîf, I, 99.

<sup>85</sup> es-Sîre IV, 146.

<sup>86</sup> eş-Şîr, s. 53; es-Sîre IV, 145.

<sup>87</sup> es-Sîre, IV, 51-52.

elçisi, İbn Hâtal Kâbe'nin örtülerine sarınmış bekliyor." dedi. Hz. Peygamber:"Öyle de olsa öldürün" buyurdu.<sup>88</sup>

İbn Keşîr (öl. 774/1373)'in el-Beyhakî (öl. 565/1170)'den naklen, Hz. Peygamber'in öldürülmesini emrettiği dört kişinin öldürülmeleri olayı hakkında verdiği iki rivayete gelince bunlar o kadar önemli rivayetler değildir. Zira senetlerinde el-Hakem b. 'Abdu'l-Melik, el-Hasen b. Bisr, Ahmed b. el-Mufağdal gibi zayıf ve metruku'l-ħadîs olan raviler vardır.<sup>89</sup>

Rivayetlerden anlaşıldığına göre Ka' b, Müslüman olmak üzere Medine'ye gelmiştir. Fakat rivayetler Ka' b'ın oraya ne surette geldiği hususunda birbirlerinden ayrılıyorlar. Hatta Ka' b'ın Medine'de yanında kaldığı kişi hakkında da ihtilaflar vardır.<sup>90</sup>

Bazı rivayetlerde Buceyr'in rolünün görmezlikten gelinmesi ve Medine'de O'nun yanında konakladığına dair herhangi bir bilgi bulunmaması bazı araştırmacıların bu olaya kuşku ile bakmalarına sebep olmuştur. Bazı araştırmacılar Ka' b'ın öldürülmesine sebep teşkil edecek bir suç işlemediğini, yine eğer böyle bir suç işlemiş ve hakkında ölüm cezası verilmişse Medine'de yanında kaldığı kişi yada kişilerin niçin onu öldürmediğini anlamadıklarını söylemekte ve bu gerekçelerle Ka' b'ın Medine'ye gitmesine dair rivayetlere kuşku ile bakmaktadırlar.<sup>91</sup> Ancak bunların bazı rivayetlerde yeralan Ka' b'ın Medine'ye tebdil-i kıyafet ile gittiğini ifade eden "sarığı ile yüzünü örtüyordu."<sup>92</sup> ifadesini gözardı ettikleri söylenebilir.

Bir görüşe göre de Ka' b kasidesini Medine Mescidinde değilde Mescid-i Haram'da okumuştur.<sup>93</sup> Yalnız bu zayıf bir görüştür.

<sup>88</sup> Malik b. Enes, el-Muvaţta', I, 423; Sunenu Tirmizî, VII, 186.

<sup>89</sup> Ebû Şafiyye, a.g.m. Mecelletu Ebħası'l-Yermûk Sayı 1, s. 70.

<sup>90</sup> Cemhere, I, 32.

<sup>91</sup> Ebû Şafiyye, a.g.m., Mecelletu Ebħâsi'l-Yermûk, Sayı 1, s. 73.

<sup>92</sup> el-Ağânî XVII, 86.

<sup>93</sup> el-Ağânî XVII, 91.

Bütün bu ihtilafları bir tarafa bırakırsak Ka'b b. Zuheyr, Medine'ye giderek Mescid-i Nebi'de meşhur kasidesini okumuştur. Ka'b b. Zuheyr "Peygamber etrafını aydınlatan bir ışıktır. Allah'ın kılıçlarından çekilmiş bir kılıçtır." şeklindeki 53. Beyite yani kasidenin Şah beytine gelince Hz. Peygamber ona hırkasını hediye etmiştir.<sup>94</sup> Bazıları Hz. Peygamber'in Ka'b'a bürde (hırka)'nin yanında yüz deve verdiğini de söylerler. Şair el-Ahvaş (öl. 105-723), 'Ömer b. 'Abdül-'Azîz (öl. 101), şairlere atıyye verilmesi konusunda tereddüt edince bu konuda şu beyitleri söyler:

قبلک ما أعطی هنیدةً جِلَّةً  
رسولُ الإله المستضاء بنوره  
على الشعر کعباً من سديس بازل  
عليه السلام بالضحى والأصائل

"Senden önce, sabah akşam nuruyla hidayete erilen Hz. Peygamber şiirine mükafat olarak Ka'b'a sekiz dokuz yaşında mükemmel yüz deve hediye etmemiş miydi?"<sup>95</sup>

Şiirde geçen "Huneyde" yüz deveden oluşan sürü "sedîs" sekiz yaşına basmış deve "bazil" dokuz yaşında devedir.<sup>96</sup>

Hiz. Peygamber, bir methiyesinden dolayı şair 'Abbas b. Mirdâs (öl. 18-639)'a da güzel bir elbise hediye etmiştir.<sup>97</sup>

Ancak şair el-Ahvaş'ın zikrettiği yüz deve hediyesi tanınmış siyer kitaplarında yoktur. Kanaatimize göre el-Ahvaş, Müellefe-i Kûlûb'tan olan ve kahramanlık şiirleriyle tanınmış Ebu'l-Heysem 'Abbâs b. Mirdâs'a Hz. Peygamber'in bir elbise hediye ettiğini biliyordu. Ka'b'a da bir bürde hediye etmişti. Fakat tespitlerimize göre 'Abbâs b. Mirdâs Huneyn savaşında elde edilen ganimetlerin taksimi sırasında yeni müslüman olan

<sup>94</sup> Şevkî Dayf, a.g.e., II, 85; Sa'id el-A'zamî, Dirâsetun Hâssetun bi'l-Edebi'l-Muḥadram, nşr. el-Ba'su'l-İslâmî, (XXVIII, Sayı 10 (1984), s. 70; el-Cumalî, s. 85; el-'Umde, s. 24; el-İkd, II, 91; el- Alam, I, 81; Ka b, Divan, s. 60.

<sup>95</sup> el-'Umde, I, 24; el-İkd, II, 91.

<sup>96</sup> Lisânu'l-'Arab, IV, 4709; III, 1973; I, 276.

<sup>97</sup> el-İkd V, 251.

başka kimselere daha çok pay verildiğini öne sürmüş ve bu konuda şiirler söylemiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona yüz deve vererek memnun edilmesini sağlamıştır.<sup>98</sup>

İşte el-Ahvaş herhalde iki şair hakkındaki rivayetleri birbirine karıştırmış olmalıdır.

Muaviye, Hz. Peygamber'in Ka'b'a hediye ettiği hırkayı kendisine satması için on bin dirhem teklif etmiş Ka'b ise, kesin bir dille bunu reddetmiştir. Fakat Ka'b ölünce Muaviye Ka'b'ın mirasçılarına yirmibin dirhem<sup>99</sup> veya otuz bin dirhem<sup>100</sup> veya kırkbin dirhem<sup>101</sup> ödeyerek bu hırkayı satın almıştır. Halifeler bayramlarda bu hırkayı giyerlerdi.<sup>102</sup>

Bu hırka bilahare Abbasîlerin eline geçti. Mısır'ın fethinden sonra Yavuz Sultan Selim tarafından mukaddes emanetlerle birlikte İstanbul'a getirildi. Halen Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saadet dairesinde muhafaza olunmaktadır.

### 1.1.2.3. Ka'b'ın Ölümü

Ka'b'ın ölüm tarihi hakkında ihtilaf vardır. Ölümü hakkında verilen tarihler şunlardır.

H. 24/M. 644<sup>103</sup>, H. 26/646<sup>104</sup>, H. 42/M. 662<sup>105</sup>. Bu sonuncu tarihi verenler Bürdenin Muaviye'ye satılması olayı ile ilgi kuruyorlar. Fakat Muaviye gerçekte bunu Ka'b'ın mirasçılarından satın almıştır.<sup>106</sup>

<sup>98</sup> Mustafa Fayda, Abbas b. Mirdas, TDVİA, I, 27.

<sup>99</sup> el-İk'd, V, 291; Şevkî Dayf, a.g.e., 85; el-Cumahî, 83; es-Sîre, s. 34.

<sup>100</sup> el-Umde, s. 24; Eyyûb Şabrî, 'Azizu'l-Âşâr Şerh-i Kaşîde-i Bânet Su'âd, s. 12; Fuat Sezgin, GAS, II, 230.

<sup>101</sup> Osman Keskiöğlü, Ka'b b. Zuheyr ve Kaside-i Bürde; Diyanet Dergisi C. XIV, Sayı 2 (1975), s. 98.

<sup>102</sup> el-Cumahî, s. 103; el-Umde, I, 24; el-İk'd, 291; eş-Şîr, s. 156.

<sup>103</sup> Corci Zeydan, Târîhu Âdâbi'l-Luğati'l-Arabiyye, I, 76-158; ez-Zeyyât, a.g.e., s. 146.

<sup>104</sup> el-Âlâm, V, 226; Kaḥḥâle, Mu'cemu'l-Muëllifin, VIII, 144.

<sup>105</sup> L. Şeyho, Mecâni'l-Edeb, VI, 290; Corci Zeydân, a.g.e., 108.

<sup>106</sup> el-İk'd, II, 291; el-Cumahî, I, 34.

Ka' b'in müslüman olmasına dair rivayetlerde yer alan bilgiler dışında Hz. Peygamber'le bir sohbeti bilinmiyor.<sup>107</sup>

Bu cümleden olarak Ka' b'in müslüman olduktan sonraki hayatı hakkında fazla bir malumat yoktur. Ancak oldukça yaşlı olarak vefat ettiği zannedilmektedir.<sup>108</sup> Samibi bir müslüman oluşu ve muhtemelen zâhidce bir hayat yaşamıştır.<sup>109</sup>

### 1.1.3. Ka' b'in Şahsiyeti

Ka' b'in hârici görünüşü ve vücut özellikleri hakkında elimizde çok malumat olmamakla beraber iri bir vücuda sahip olduğu şeklinde bir rivayet mevcuttur.<sup>110</sup> Ka' b'in divanını şerhetmiş olan es-Sukkerî Zuhey'r'in Ka' b'a bol bol maddi yardımda bulunduğunu Zuhey'r'in ölümünden sonra Ka' b'in fakir düştüğünü bundan dolayı karısı ile arasında geçimsizlik baş gösterdiğini ifade etmektedir.<sup>111</sup> Zaten bu durumu da bizzat kendisi divanındaki bir şiirinde ifade etmektedir.<sup>112</sup> Onun kötü huylu ve geçimsiz olduğu anlaşılmaktadır. Onun İslam öncesindeki hayatı babasının tabiatının tam tersine zevk ve sefadan uzak olmadı. Hatta karısı onu bu taşkınlıklarından dolayı kınıyordu.<sup>113</sup>

Raviler Ka' b'in İslâm'dan sonraki durumu hakkında el-Huṭay'e (öl. H. 45)'nin ondan kendisini methetmesi isteği ile ilgili ve bunun dışında birkaç olaydan başka birşey nakletmemişlerdir. Fakat şiirlerinden pekçok

<sup>107</sup> el-istîfâb, II, 1313.

<sup>108</sup> Süleyman Tülüçü, Ka' b b. Zuhey'r ve Kaşide-i Bürdesi Üzerine Notlar], AÜİFD, Sayı 5 (1982), S. 162; Corci Zeydân, a.g.e., I, 158.

<sup>109</sup> Şevki Dayf, a.g.e., II, 87.

<sup>110</sup> el-Kâfî, a.g.e., s. 23.

<sup>111</sup> Ka' b, Dîvân, s. 68.

<sup>112</sup> Dîvân, s. 26.

<sup>113</sup> Omer Muhammed Ṭâlib, Kaşidetü Bânet Su'ad ve Mu'arâdâtuha, Âdâbu'r-Râfiḍîn, C. XIII, s. 185.



mevize, hikmetli söz yer almaktadır. O, Allah'ın kullarına rızık verdiğini, onları rıziksız bırakmadığını her an kullarını koruyup gözettiğini söylemektedir.<sup>114</sup> Hatta onu yarınki rızıkının kaygısını çekmeyen ilk dönem müslüman zahitlerinden kabul edebiliriz. Bunu teyit eden şiirler vardır. Kendisinin dindar olduğunu ifade eden şiirlerinden Rabbin kullarını rızıklandığı ve eza ve cefadan onları koruduğunu söyler.<sup>115</sup> Emanete riayet edip asla ihanet etmediğinden bahseder.<sup>116</sup> O, Câhiliyyede ne kadar övünmeyi seven tehditkar biriye İslam'da da o kadar sakindir. Hatta bazı kaynaklarda ona isnad edilen bazı şiirlerinde kendisini hicveder.<sup>117</sup>

---

<sup>114</sup> Şevkî Dayf, a.g.e., II, 87.

<sup>115</sup> Divân, s. 72.

<sup>116</sup> Divân, s. 13.

<sup>117</sup> Hızâne, IV, 12; el-istiâb, I, 227; el-Hayavân, I, 15.

## II. BÖLÜM

### ESERİ

#### 2.1. ESERİ

##### 2.1.1. Divan'ı

###### 2.1.1.1. Divan'ını Rivâyet Edenler ve Toplayanlar

Divanı iki tarikten gelmiştir.

1- قال أبو عليّ أحمد بن جعفر الدينوري، حدثني الحسن بن هارون المقرئ عن زياد بن عمر البكائي - ويقال زياد بن عبدالله - عن محمد بن أسحق.

2- وحدثني محمد بن حميد، وإسحاق بن إبراهيم عن سلمة بن الفضل عن محمد بن إسحاق.<sup>118</sup>

###### 2.1.1.2. Divanının Mevsukiyeti

Divanının rivayet edildiği her iki tarik de es-Siretu'n-Nebeviyye yazarı Muḥammed b. İshâk (öl. 151/768)'a ulaşır. Bu durumdan anlaşılacağı üzere Sened Ka'b'a varacak şekilde muttasıl değildir. Senetteki bu inkıta rivayeti zayıf rivayetler arasına sokar yine pek çok cerh ve tadil bilgini İbn İshâk'ı ve senette yer alan bazı ravileri cerh etmiştir ki bu durum rivayetin zaafını bir kat daha artırır. Söz gelimi en-Nesâî, İbn İshâk hakkında "Leyse bi'l-Kaviy"<sup>119</sup>, ez-Zehebî ise "Şikâtu'n gayru vâhid"<sup>120</sup> diyor zayıf kabul ediyor. Halbuki bazılarına göre İbn İshâk

<sup>118</sup> es-Sukkerî, Şerḥu Divânı Ka'b b. Zuheyr, s. 3.

<sup>119</sup> en-Nesâî, Kitâbu'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn, s. 91.

<sup>120</sup> Mizânü'l-İ'tidâi, III, 269.

hakkında söylenecek en uygun söz onun siretine munker, munkatı bazı rivayetleri ve asılsız bazı şiirleri almasının ötesinde bir kabahatinin olmadığıdır.<sup>121</sup>

ez-Zehebî ayrıntılı olarak İbn İshâk'ı cerh edenleri ve tevsik edenleri belirtmektedir. ed-Dârekuṭnî ise onun hakkında "onunla ihticac olunmaz" kaydını düşüyor. 'Urve b. Hişâm ise onun hakkında "Kezzâb" ifadesini kullanıyor. Ebu Dâvûd "Kaderî, Mu'tezilî" derken Mâlik b. Enes'in onu itham ettiği de söylenmiştir.<sup>122</sup>

Ahmed b. Hanbel'in "O, çok tedlîs yapardı." dediği ve yine "Aḥberenî diye rivayette bulunur. Fakat ona muhalefet ederdi." dediği kaydedilir. Yine İbn İshâk rivayetinde dikkatsizlikle itham edilmiştir.<sup>123</sup> İbn İshâk'ın hadise ilgi gösteren bir kişi olduğu vâhid hadisi, cemaatten rivayet ettiği nakledilir.<sup>124</sup>

İbn Hacer, İbn İshâk'ı meçhul, zayıf ravilerin en kötülerini arasında tetlis yapan ravilerden dördüncü mertebede saymış, el-Hatibu'l-Bağdâdî ise "Şîr ve Kaderî idi." demiştir. Fâhişu'l-Haṭa', kesiru'l-vehm olduğu da söylenmiştir.<sup>125</sup>

Senedinde yer alan Muhammed b. Humeyder-Raḍî pek çok munker rivayeti olan bir ravidir. Rivayeti "Fihi nazar" olarak kabul edilmiştir. Seleme için de aynı şeyler söylenir.<sup>126</sup> Ka' b'in divanının Daru'l-Kutub baskısı bazısını es-Sükkerî'nin bazısını el-Aḥval'ın rivayet ettiği yirmialtı kaside ve beş maktua'yı içermektedir. Bazı kasidelerinin beyitlerinin Ka' b'a nispeti hakkında şüpheler vardır.<sup>127</sup>

<sup>121</sup> Ebû Şafiyye, a.g.m., Mecelletu Ebhâsi'l-Yermûk, Sayı 1, s. 65.

<sup>122</sup> Mizânu'l-İtidâl, III, 469.

<sup>123</sup> Mizânu'l-İtidâl, III, 470.

<sup>124</sup> Tehzibu't-Tehzib, IX, 43.

<sup>125</sup> a.g.e., IV, 1534.

<sup>126</sup> a.g.e., IV, 1534.

<sup>127</sup> Maḥmûd 'Abdullah el-Câdir Dirâsetun Taḥkîkiyye fi Divânı Ka' b, el-Mevrid, Sayı IV, (1981), s. 805.

### 2.1.1.3. Bânet Su'ad Kasidesinin Senedi

Bânet Su'ad kasidesinin senedine gelince iyi bir râvi olan münteha't-Ṭaleb min Eş'ârî'l-'Arab'ın yazarı Muhammed b. el-Mubârek b. Meymûn el-Bağdâdî (öl. h. 6. Yüzyıl sonları), Ka'b b. Zuheyr'in Bânet Su'ad kasidesinin başında aşağıdaki senedi vermektedir; "Bu kasideyi beşyüz kırk iki yılında Aḥmed b. es-Semîr'den aldım. Bu kasideyi bana o şu senetten rivayet etti:

عن الخطيب التبريزي، عن أبي محمد الحسن بن علي الخطيب التبريزي، عن أبي محمد الحسن بن علي الجوهرري، عن أبي عمرو محمد بن العباس الجزار، عن أبي بكر محمد بن القاسم الأنباري عن أبيه عن عبد الله بن عمرو، عن إبراهيم بن المنذر الحرامي، عن الحجاج بن ذي الرقية بن عبد الرحمن بن كعب بن زهير المزني، عن أبيه عن جده كعب.

Biz bu senedin Şair'in kendisine kadar merfu olduğunu görürüz Müellifin son derece dikkatli ve hafızasının kuvvetli olduğunda şüphe yoktur.<sup>128</sup>

Her ne kadar Yaḥyâ el-Cubûrî bu senedin sıhhatinden kesin bir dille bahsediyorsa da senetteki savilerden biri olan İbrahim b. el-Münzir hakkında pek iyi şeyler söylenmemiştir. Hatta Kur'an-ı Kerim'i tahrif etmeye çalıştığı söylenmektedir. Aḥmed b. Ḥanbel onu cerh etmiş, yanına girmesine izin vermemiş ve selamını da almamıştır.<sup>129</sup>

Kaşîde-i Bürde'nin diğer senetleri ise şunlardır:

el-İşabe'de İbn Ḥacer tariki; iki şekildedir:

A- قال ابن أبي عاصم في الأحاد والمثاني: حدثنا يحيى بن عمر بن جريج -حدثنا- إبراهيم بن المنذر، حدثنا الحجاج بن ذي الرقية بن عبد الرحمن بن كعب بن زهير عن أبيه عن جده قال.

<sup>128</sup> Yaḥya el-Cubûrî, Kaşâ'idu Gâhiliyye Nâdire, s. 12.

<sup>129</sup> Târiḥu Bağdâd, VI, 180; Tehzibu't-Tehzib, I, 167.

B- أخرج ابن قانع من طريق الزبير بن بكار عن بعض أهل المدينة عن يحيى بن سعيد عن سعيد بن المسيب قال.

130

el-Cumahî'nin Tabakât'ında gelen senet:

حدثنا أبو خليفة، نا ابن سلام قال: وأخبرني محمد بن سليمان عن يحيى بن سعيد

131

الأنصاري عن سعيد بن المسيب قال.

el-Ağânî Tariki:

أخبرنا أحمد بن عبدالمعز الجوهري وحيب بن نصر المهلبي قالا: حدثنا عمر بن شبة قال: حدثني إبراهيم بن المنذر الحزامي قال: عن الحجاج بن ذي الرقبة بن عبدالرحمن بن مضرب بن كعب بن زهير بن أبي سلمى عن أبيه عن جده.

132

Delâilu'n-Nubuuvve'de el-Beyhakî Tariki:

أنبأنا أبو عبدالله الحافظ، أنبأنا أبو القاسم عبدالرحمن بن الحسن بن أحمد الأسدي بهذان، حدثنا إبراهيم بن الحسن، حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي، حدثنا الحجاج ابن ذي الرقبة بن عبدالرحمن بن كعب بن زهير بن أبي سلمى عن أبيه عن جده. 133

<sup>130</sup> el-İşâbe, V, 593.

<sup>131</sup> el-Cumahî, I, 99.

<sup>132</sup> el-Ağânî, XV, 86.

<sup>133</sup> el-Beyhakî, Delâilu'n-Nubuuvve, I, 207.

İbn Hacer tarikinde Ebû Halife el-Fağl, Râfızilikle itham edilmiştir.<sup>134</sup> İbn Hacer'in zikrettiği diğer senette "Medine ravilerinden bazısının rivayet edildiğine göre" ifadesi bu rivayeti zayıf hale getiriyor. Belki de bu tarihte bazı hadis uydurucuları ve münkeru'l-hadis raviler vardır.<sup>135</sup>

el-Cumañî hakkında bazı cerh ve tadil alimleri ondan şiir rivayet olunur ama hadis rivayet olunmaz demişlerdir.<sup>136</sup> Ağânî ve Beyhañî tarikinde yer alan İbrahim b. el-Münzir'in durumu geçmişti. Kaldı ki Ebu'l-Ferec'in içki içtiği, musiki ile meşguliyetinden dolayı şarkıcı cariyeye ve kölelerle arkadaşlık ettiği nakledilir.<sup>137</sup>

#### 2.1.1.4. Divanı'nın Şerhleri, Yazma Nüshaları, Baskıları ve Tercümesi

1944 yılında Almanya'nın Halle şehrinde Doğu Alman Cemiyeti kütüphanesinde bulunan 148 varaklık bir el yazmasınının 88. varaktan itibaren Ka'b'ın divanına yer verdiği alaşılmıştır. Bunu şerheden Ebu Sâid es-Sükkerî olup T. Kowalski (Le Divan de Ka'b İbn Zuhair, edition critique, Polska Akademia Umijetnosei, Krakow 1950, nr. 38; F. Krenkow'un mukaddimesi ile) ve 'Abdu'l-Âziz el-Meymenî tarafından (Şerhu Divanı Ka'b b. Zuheyr, Kahire 1319/1950; 1385/1965) neşredilmiştir.<sup>138</sup> Ayrıca O. Rescher tarafından Almanca'ya tercüme edilmiştir. Beitäge Zur arab, poesie IV, 3, İstanbul 1959-1960, s. 99-175.<sup>139</sup> Yine 1407/1987 yılında Ali Fâûr'un tahkik ve Şerhi ile Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye tarafından Beyrut'ta; 1414/1994 yılında Hannâ Naşr el-Hitti tarafından takdim olunarak Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî tarafından yine Beyrut'ta basılmıştır.

<sup>134</sup> Mîzânu'l-İtidâi, III, 350.

<sup>135</sup> Ebû Şafiyye, a.g.m., Mecelletu Ebhâsi'l-Yermûk, Sayı 1, s. 66.

<sup>136</sup> Mîzânu'l-İtidâi, III, 568.

<sup>137</sup> Hulusi, Kılıç; Ebu'l-Ferec el-İşfahânî, TDVİA, X, 317.

<sup>138</sup> René Basset, Ka'b, İA., VI, 5; Nihad M. Çetin, es-Sukkeri, İA., XI, 93; Omer Ferrûh, Târihu'l-Edebi'l-Arabî, I, 285; Mañmûd 'Abdu'llâh el-Câdir, a.g.m., el-Mevrid, Sayı 4 (1981), s. 804-805.

<sup>139</sup> GAS, II, 230.

## 2.2. Kaşîde-i Bürdesi

### 2.2.1. Muhtevası

Ka' b'in kasidesinde belli başlı beş bölüm vardır. Bunları beyitlerine göre aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:

I. Bölüm: 1-13. beyitler arasında Su'âd'a tegazzül.

II. Bölüm: 14-35. beyitler arasında devenin vafedilmesi.

III. Bölüm: 36-39. beyitler arasında Ka' b'in rakiplerinin tutumu ve Hz. Peygamber'i medhe hazırlık.

IV. Bölüm: 40-53. beyitler arasında Hz. Peygamber'i medh ve itizâr.

V. Bölüm: 53-60. beyitler arasında muhacirlerin medh edilmesi.

I. Bölüm: Teşbîb (Nesîb, Tegazzül) Bu bölümde Su'âd'ın yani Ka' b'in sevgilisinin Ka' b'a çektiği azap uzun uzun anlatılıyor. Su'âd'ın kim olduğu hususunda ise farklı görüşler vardır. Fakat bilhassa eski münekkitler, Su'âd'ı gerçek bir kadın olarak anlamışlardır.<sup>140</sup> Bir görüşe göre Su'âd Ka' b'in karısı ve amcasının kızıdır.<sup>141</sup> Bazılarına göre Su'âd, İslâm'ın zuhuruyla parçalanmış mâzinin sembolik bir ifadesidir.<sup>142</sup> Diğer bir görüşe göre de Su'âd, şairin sevgilisinin ismidir. Müttekaddim şairler anlatmak istediklerini ifade sadedinde gerçek veya hayali bir sevgili tahayyül ederler ve o sevgiliyi özel bir adla anarlardı.<sup>143</sup>

Bu kaside Nesîb bi'n-nisâ' sanatını şamil olup bu sanat edebiyatçılara göre dört nevi içermektedir.

1- Sevgilide bulunan al yanaklar, endam, utangaçlık gibi manevi sıfatlar.

<sup>140</sup> Muhammed 'Abdulmuñim Hâtır, Re'yun fi Mu'addimeti Bânet Su'âd, Mecelletu'l-Hilâl, Sayı 5, (1978), s. 33.

<sup>141</sup> Usd, I, 476.

<sup>142</sup> Omer Muhammed Tâlib, a.g.m., Âdâb, XIII, s. 200.

<sup>143</sup> Eyyûb Sabri, s. 24.

2- Âşıkta meydana gelen aşırı hüznün, aşktan sararıp solmak gibi birtakım psikolojik haller.

3- Âşık ve sevgilisi ile ilgili olan vuslat, hicran, i'tizâr, iştikâ, vadinde durmama gibi vasıflar.

4- Başka insanların âşık ve sevgilisine vâki olan tahrikleri. Şairin kasidesi, bütün bu kaidelere uymakla beraber matlaı birinci neviye, beşinci beyte kadar ikinci neviye muvafık, geriye kalan beyitleri nesibin üçüncü ve dördüncü nevilerine uygun surette yazılmıştır.<sup>144</sup>

Şair sevgilisinin fiziki güzelliğinden güzel sıfatlarla bahseder. Fakat huylarından ve mizacından kötü sıfatlarla bahseder. Bunların genel olarak Arapların estetik anlayışını, fakat özelde Ka'b'ın güzellik anlayışını ve zevkini yansıttığı söylenebilir.<sup>145</sup>

Kaside'nin I. Bölümünde Su'âd'ın iki türlü vasfını görüyoruz. Fiziki olarak bir ahu kadar güzel, sürmeli gözleri olan, sesinde insanı rahatsız etmeyen bir ton bulunan, ince belli, boyu posu yerinde, dişleri bembeyaz olan bir sevgilidir. Bu tasvir 6. beytin sonuna kadar devam eder. Buradan onüçüncü beyite kadar onun vadinde durmadığından bahsedilir. Hatta vefasızlık, yalancılık gibi sıfatlar kanına işlemiştir. Bir hal üzere değildir. Gulyabâni gibi, renkten renge giren bir mizacı vardır. Darb-ı mesel haline gelen 'Urkûb gibi, sözünde hiç durmaz.

II. Bölüm'de; Devenin tasviri yapılmaktadır. İlgili bölümün beyitlerinde devenin sevgiliye ulaşmak için kat ettiği yollar ve zorluklara dayanma gücünden bahsedilerek, devenin çeşitli sıfatları ortaya koyulur. Devenin uzun yolları kat etmesi, bukalemunun bile sıcağa dayanamadığı bir günde yoluna devam etmesi, çekirgelerin bile bitap olduğu aşırı sıcağa dayanması, diğer develerin koşamayıp kâfile başkanının mola vermesi gibi hususlar hep birbirini teyit eden ama birbirlerinden farklı

<sup>144</sup> Eyyûb Şabrî, s. 13.

<sup>145</sup> Seyyid Hasan Karûn, a.g.m., Mecelletu'l-Ezher, C. XLVIII, Sayı 3. (1976), s. 347.



hususlardır.<sup>146</sup> Kanaatimize göre, bu ıtıtab sanatı çerçevesinde başvuru olan bir üslûptur. Aslında bütün bunlarla aynı zamanda öykü atmosferi oluşturulacak yeni bir tarz yaratılmıştır. Bu ise, zorlu yolculuğa psikolojik bir derinlik kazandırmaktadır.

Deve motifi üzerinde niçin durulduğu hakkında şunlar söylenebilir:

1- Deve, Su'âd'ın konu bakımından dengidir. Su'âd, şâiri hüsrana uğratmış ve onu anlamamıştır. Fakat bu deve aşkından deli divane olan şaire eşlik etmektedir. Şair, Su'âd'ın güzelliğini nasıl ifade ediyorsa aynı şekilde bu devenin güzelliğinden de bahsediyor. Hatta Su'âd'ı geleneksel bir tarzda vafederken, bu deveyi biraz daha yaratıcı ve yeni tarzda ele alıyor. Deve cesareti sembolize ediyor. Aslında bu yolculuk, Su'âd'dan çok Hz. Peygamber'e yapılan bir yolculuktur.

2- Cesareti ve kuvvetiyle bu deve Ka'b b. Zuheyr'in ta kendisidir. Deve motifi aslında, Hz. Peygamber'in rıza ve affına ulaşmak için bir giriş niteliği taşımaktadır.

3- Deve, şairi Peygamber'e götürecektir yegane araçtır. Çölde onsuz bir seyahat düşünülemez.<sup>147</sup>

Bununla beraber deve motifini gereksiz bir unsur olarak görenler de vardır.<sup>148</sup>

III. Bölüm; Bu bölümde dört beyitte Kaf b'in rakipleri hakkında bilgi verilmektedir. Bunların etrafa Ka'b'in öldürüleceği haberini yaydıkları anlatılıyor. 36. beyitte "Cenbeyhâ" kelimesindeki müennes gaibe zamirin mercii konusunda ihtilaf vardır. Ya "Su'âd"a ya "Medine"ye ya da "nâka"ya yani Ka'b'in devesine racidir -ki en doğrusu Ka'b'in devesine raci olmasıdır. -Çünkü zamir en yakınındakine döner. Bu takdirde jurnalcilerin Ka'b'in devesinin etrafında dolanarak "sen artık ölüsün"

<sup>146</sup>Omer, Muhammed Tâlib, a.g.m., Âdâb, XIII, s. 196.

<sup>147</sup>Omer, Muhammed Tâlib, a.g.m., Âdâb, XIII, s. 196.

<sup>148</sup>Tâhâ Huseyn, Hadîsu'l-Erbâ, I, 123.

diyerek Ka' b'in moralini bozmak istedikleri anlaşılır. Bu bölümde tarihî hakikatlere uygun olarak Ka' b'in sığınma isteğinin hiç bir kabile tarafından kabul edilmediği anlatılır ve tam bir İslâmî hava içerisinde Ka' b, kadere teslimiyetini ifade eder.

IV. Bölüm'de; Hz. Peygamber'den özür beyan edilir ve medhine geçilir. Bu bölümde de anlatımda, teşbihler önemli bir yer tutar. Hz. Peygamber'in file, arslana ve kılıca teşbih edildiği görülür. Kasidenin asıl tanzim ediliş gayesi bu bölümdür.

### 2.2.2. Şerhleri<sup>149</sup>

- 1- Ebu'l-Abbâs el-Ahval (öl. 270/883) .
- 2- Ebû Sa'îd es-Sukkerî (öl. 275/888) .
- 3- Ebu'l-Abbâs Sa'leb (öl. 291/903): "Şerhu Bânet Su'âd"
- 4- İbn Dureyd (öl. 321/933): Berlin nr. 7489
- 5- Ebû Abdillâh Niftaveyh (öl. 323/935) .
- 6- Ebû Bekr İbnu'l-Enbârî (öl. 327/939): "Şerhu Bânet Su'âd." Şam, Zâhiriyye, Şîr, nr. 103; Kayseri Râşid Efendi, nr. 568/1"
- 7- İbn Hâleveyh (öl. 370/980) .
- 8- Aḥmed b. Muḥammed el-Merzûkî (öl. 421/1030) .
- 9- Yaḥyâ b. 'Alî el-Ḥaṭîb et-Tibrîzî (öl. 502/1109) "Şerhu Kaşîdeti Bânet Su'âd" F. Krenkow tarafından (ZDMG, LXV (1911) s. 241-49) neşredilmiştir."

<sup>149</sup> Kaside-i Bürdenin şerhleri tesbit edilirken başlıca şu eserlerden faydalanıldı: Kâtib Çelebi, Keşfu'z-Zunûn II, 1330; Bağdadlı İsmail Paşa, Keşfu'z-Zunûn Zeyli, nşr. Kilisli Rifat Bilge, İkinci Basılış, İst., 1972, II, 229; İsmail paşa, Hediyyetu'l-Ârifin, Esmâu'l-Mu'ellifin nşr. Kilisli Rifat Bilge, Fuad Seyyid Fihrisu'l-Maḥtûtat'l-Muşavvere, Kahire, 1956, I, 491; Keḥhale, Mu'cemu'l-Mu'ellifin, V, 281; VIII, 304; IX, 18; Bursalı Mehmet Tâhir Osmanlı Müellifleri, İst., 1972-1975, I, 156-199-380-412-459; II, 149; III, 54-97; C. Brockelmann, GAL, Leiden, 1943, I, 39; Supplementband, Leiden, 1937, I, 68-69; Fuat Sezgin, GAS, II, 230-235.

- 10- İsâ b. Abdifazîz el-Cuzûli (öl. 607/1210) "Şerhu Kaşideti Bânet Su'âd "Alger, nr. 1830/2. René Basset tarafından neşr ve tercüme edilmiştir. (La Bânat So'âd. Poème de Ka' b ben Zohair, Alger 1910) .
- 11- Abdullaîf b. Yûsuf el-Bağdâdî (öl. 629/1231). "Şerhu Bânet Su'âd"
- 12- Aḥmed b. Muḥammed b. el-Ḥaddâd el-Becelî el-Bağdâdî İbn Kuteyle (Şerhi 724/1324'te telif edilmiştir.)
- 13- Abdullâh b. Yûsuf b. Hişâm el-Enşârf (öl. 761/1360): Şerhu Kaşideti Bânet Su'âd nşr: I. Guidi, Leipzig 1871-1874; Kahire 1304-1307.
- 14- Abdullâh b. Muḥammed Nuḳrakar (öl. 776-1374): Şerhu Kaşideti Bânet Su'âd, Kahire, Dar nr. 12353.
- 15- İbrâhîm b. Muḥammed b. Abdirrahîm el-Laḥmî (öl. 790/1388): Şerhu Kaşideti Bânet Su'âd, Es'ad Efendi, nr. 2755.
- 16- Muḥammed b. Aḥmed es-Suûdf (öl. 803-1401): el-Edebu'l-Müstefâd min Şerhi Bânet Su'âd, München, nr. 542.
- 17- Âlî b. Muḥammed el-Curcânî (öl. 816/1413): Şerhu Kaşideti Bânet Su'âd.
- 18- Muḥammed b. Ya'kûb el-Firûzâbâdî (öl. 817/1414): Şerhu Kaşideti Bânet Su'âd.
- 19- Ebu'l-Abbâs Aḥmed el-Ḳalkaşandî (öl. 821/1418): Kunhu'l-Murâd fi Şerhi Bânet Su'âd.<sup>150</sup>
- 20- Mûsâ b. Ebî Zeyd el-Kâtib el-Makdisî (H. 9. Asır): Âtîf Efendi, nr. 2815/11.

<sup>150</sup> Ebu'l-Abbâs Aḥmed el-Ḳalkaşandî, Nihâyetu'l-Ereb fi Ma'rifeti Ensâbi'l-Arab, nşr. İbrâhîm el-Ebyârî, Kahire, 1959, s. 420.

- 21- Şeyh Huseyn Hârezmî (öl. 836/1432): Keşfu'l-Hudâ (Çağatayca Kaşîde-i Burde Şerhi)<sup>151</sup>
- 22- Ebû Bekr b. Hicce (öl. 837/1434): Berlin nr. 7495.
- 23- Şihâbuddîn Ahmed b. Şemsiddîn 'Ömer ed-Devletabâdî el-Hindî, (öl. 849/1445): Muşaddıku'l-Fağl, Şerhu Kaşîdeti Bânet Su'âd, Haydarâbâd 1323/1905.
- 24- Celâluddîn el-Mağallî (öl. 864/1459): Şerhu Bânet Su'âd, Leipzig, nr. 503; Haydarâbâd Âsafiyye, nr. 238.
- 25- el-Mevlâ Hayruddîn b. 'Abdillâh (öl. 883/1478): Şerhu Kaşîdeti Bânet Su'âd.
- 26- 'Abdulkâdir b. İbrâhîm el-Mağallî (öl. 907/1501): Şerhu Bânet Su'âd.
- 27- Celâluddîn es-Suyûfî (öl. 931/1505): Kunhu'l-Murâd fi Şerhi Bânet Su'âd.
- 28- 'Abdulâzîz b. 'Alî b. 'Abdulâzîz ez-Zemzemî (öl. 963/1556): Şerhu Bânet Su'âd, Garret, no: 7.
- 29- Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heysemî (öl. 973/1565): Kunhu'l-Murâd fi Şerhi Bânet Su'âd, Nuru Osmaniye, nr. 4004.
- 30- Şâlih b. Şiddîk el-Hazrecî (öl. 975/1576) Kitâbu'l-İktişâd fi Şerhi Bânet Su'âd; Escurial, nr. 304/1.
- 31- 'Alî b. Muhammed el-Kâri' el-Herevî (öl. 1014/1605): Fethu Bâbi'l-İsâd fi Şerhi Kaşîdeti Bânet Su'âd.
- 32- Hıdr b. İlyâs el-Fakîh (öl. ?): Lâleli, nr. 1798/1.

<sup>151</sup> Agâh Sırrı Levend, Ali Şir Nevâî, nşr. TDK, Ankara 1968, IV, 72.

- 33- Ahmed b. 'Abdillâh el-Haçramî (öl. 1091/1680): Şerhu Bânet Su'âd.
- 34- 'Abdulqâdir b. 'Ömer el-Bağdâdî (öl. 1093/1692): Hâşiye 'alâ Şerhi İbn Hişâm fi Kaşîdeti Bânet Su'âd, Köprülü nr. 1301.<sup>152</sup>
- 35- 'Abdurrahmân el-'Abdî (öl. 1103/1691): Şerhu Kaşide-i Burde
- 36- 'Abdullâh Ebu't-Taleb el-Hîfî (öl. ?): Berlin
- 37- Medenî Mehmed Efendi (öl. 1123/1711): Şerhu Kaşide-i Bânet Su'âd
- 38- Ahmed b. 'Osman el-Erzürûmî (öl. ?): Şerh-i Kaşide-i Bânet Su'âd.
- 39- Muştafâ b. Muhammed Seyyid (öl. ?), Esâd Efendi 2752.
- 40- İbrahim b. Haydar b. Ahmed eş-Şafevî (öl. 1151/1738) Şerhu Kaşîdeti Bânet Su'âd.
- 41- Ebu'l-'Abbâs Muhammed b. Vecihiddîn (öl. ?)
- 42- 'Aţâu'llâh el-Ezherî (öl. ?) : Husnu's-Seyr.
- 43- Muhammed b. Humejd el-Keffevî (öl. 1174/1761): Şerh-i Kaşide-i Bânet Su'âd.
- 44- Yûsuf b. Sâlim el-Hafnavî (öl. 1178/1764): Akşa'l-Murâd bi-Şerhi Bânet Su'âd.
- 45- Hâkim Seyyid M. Efendi (öl. 1184/1770) Şerh-i Kaşide-i Kâb b. Zuheyr.
- 46- 'Abdullâh b. Fahriddin el-Mevşîlî (öl. 1188/1774).
- 47- Şalâhî Efendi (öl. 1196/1781): Şerh-i Kaşide-i Bânet Su'âd.
- 48- Muştafâ'İsâmuddîn (öl. 1203/1789): Akşa'l-Mufâd .

<sup>152</sup> Nihad M. Çetin, Müberred, IA, VIII, 781; Nazif Hoca, 'Abdu'l-Kâdir b. 'Ömer el-Bağdâdî'nin Eserlerinin İstanbul'daki Yazmaları, Şarkiyat Mecmuası, IV (1961), s.127.

- 49- Süleymân b. Ömer el-Mısrî (öl. 1204/1790): el-Fethu'l-Cevâd .
- 50- Mes'ûd b. Hasen el-Kınâvî (öl. 1205/1791): el-İrşâd .
- 51- Ebu'n-Naşr eṭ-Ṭarâbulusî (öl. 1218/1803): el-Lu'lu'ü'r-Rabṭ .
- 52- el-Makdisî (öl. 1219/1804): Keşfu'l-İs'âd .
- 53- eş-Şirvânî (öl. 1256/1840): Cevâhiru'l-Vaḳḳâd .
- 54- el-Hafnâvî (öl. 1265/1852): Bulûḡu'l-Murâd .
- 55- el-Bâcûrî (öl. 1276/1860): Hâşiye'alâ Metni Bânet Su'âd .
- 56- Mûsâ el-Hâkî (öl.-?)
- 57- el-'Akkâşî (öl.- ?)
- 58- Surûru'l-'İbâde (öl.-?) Farsça şerh .
- 59- Aḫmed Muḫtâr (öl. 1300/1892):Şerḫ-i Kaşîde-i Bânet Su'âd .
- 60- Eyyûb Şabrî (öl. 1308/1890):Azîzu'l-Âsâr .
- 61- Necîb (öl. ?):İs'âd, Mekke 1314.
- 62- Seyyid el-Emrûhî (öl. ?):Urduca şerh .
- 63- el-Betevvî (öl. ?):Muḫtaşaru'l-İstîşâd .
- 64- er-Ribâtî (öl. H. 14. A.):el-İsti'da
- 65- Şiddîk es-Serrâc (öl. ?) en-Nuketu'l-Ciyâd .
- 66- el-Kâzerûnî (öl. ?).
- 67- el-Lâhûrî (öl. ?):Farsça şerh.
- 68- Aḫmed Üsküdârî (öl. ?).
- 69- el-Halebî (öl. ?).
- 70- el-Kayrevânî (öl. ?).
- 71- et-Tibrîzî (öl. ?):Şerḫü Kaşîdeti Bânet Su'âd .

72- Muḥammed Necef'Alî Hân (öl. ? )

73- Muḥammed b. Hâlî (öl. ? )

74- el-Marşafî (öl. ? ) el-Ḳavlu'l-Murâd .

75- Anonim bir Farsça şerh .

76- Muhtelif Anonim şerhler Bk. Fuad Sezgin aynı eser II, 234.

### 2.2.3. Tahmisleri

1- es-Suhreverdi (öl. 587/1191): Munîlu'l-İs'âf .

2- el-Mâridîni (öl. ? )

3- el-Âşârî (öl. 928/1425): Neylu'l-Murâd .

4- Ibnu's-Şâfî (öl. ? )

5- Ebû Bekr b. Mûk (öl. ? ) el-Verdetu'z-Zekiyye .

6- el-Ḳâdirî (öl. ? )

7- en-Neccâr (öl. ? )

8- Şadaḳatullâh el-Ḳâhirî (öl. 1195/1703)

9- el-Ḥalîf (öl. ? ) Tahmîsu Bânet Su'âd .

10- Süleyman Nahifi (öl. 1151/1738) Ḳaşîde-i Bürde yi tercüme ve tahmis etmiştir.<sup>153</sup>

11- el-Vâsitî (öl. ? ) .

12- el-Varnavî (öl. 1187/1773) Munyetu'l-Fuad .

13- es-Sektânî (öl. ? ) .

14- eş-Şerḳâvî (öl. 1220/1805).

15- Uryânî Ösmân Efendi (öl. 1268/1851) Mirşâdu'l-Murâd .

<sup>153</sup> Bk. Fehmi Edhem Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, II, s. 56.

- 16- el-Bâcûrî (öl. 1276/1860):el-İs'âd .  
 17- Nâibu'l-İskenderiyye (öl. ? ) Bulûğu'l-Murâd .  
 18- C. Muhammed (öl. ? ) .  
 19- Ş. Muhammed el-Be-demâsi (öl. ? ) .  
 20- Anonim nüsha: Berlin Duhdah, nr. 241/1

#### 2.2.4. Nazîreleri ve Muârazaları

- 1- el-Ahtal (öl. 90/708)  
 2- el-Bûşîrî (öl. 696/1296) Zuhru'l-Meâd<sup>154</sup> .  
 3- İbn Seyyidi'n-Nâs (öl. 734/1334)<sup>155</sup>  
 4- el-Hamevî (öl. 917/1511) Nazîretu Bânet Su'âd .  
 5- Muhyiddîn b. Abduzzâhir (öl. ? ) .  
 6- Sümbülzâde Vehbî (öl. 1224/1809) .  
 7- Anonim bir Nazire; Lala İsmail, nr. 708/6 .  
 8- el-Hârizmî (öl. 560/1165)<sup>156</sup> .  
 9- el-Bûşîrî (öl. 696/1296) el-Lâmiyye .  
 10- el-Ġarnâtî (öl. 795/1345) el-Mevridu'l-azb<sup>157</sup> .  
 11- el-Hasenî (öl. 1056/1646) .

#### 2.2.5. Baskıları ve Dünya Dillerine Tercümeleleri

- 1- Farsça'ya Tercümesi Muhammed Cafer, Bankipore nr. 920 H  
 VIII. A.  
 2- Latince'ye Tercümesi; Freytag .

<sup>154</sup> René Basset, Bûşîrî, İA., II, 822.

<sup>155</sup> Bk. Arthur J. Arberry nr. 4825/10.

<sup>156</sup> Yâkût el-Hamavî, Mu'cemu'l-Udebâ, V, 413.

<sup>157</sup> Bk. Ömer Nasuhi Bilmen Büyük Tefsir Tarihi II, Ankara 1960, s. 377.



- 3- Fransızca'ya Tercümesi: A. Raux Paris 1904 .
- 4- İngilizce'ye Tercümesi: R.A. Nicholson, Translations of Eastern Poetry and Prose (Cambridge 1922) .
- 5- Almanca'ya Tercümesi: O. Resher .
- 6- İtalyanca'ya Tercümesi: G. Gabrieli .
- 7- Türkçeye Tercümeleri:
  - a- Eyyûb Sabrî, 'Azîzu'l-Âsâr Şerh-i Kaşîde-i Bânet Su'âd, İst. 1291
  - b- Zeynu'l-Âbidîn, Kaşîde-i Bânet Su'âd, ist. 1928.
  - c- M. Nûri Genc Osman Kaside-i Bürde, Tercüme Dergisi, Sayı 75-76, s. 90-97.
  - d- Nafiz Danışman, Kaside-i Bürde, Diyanet Dergisi, C.II, Sayı 12 (Aralık 1963), s. 23-27.
  - e- Sezai Karakoç Üç Kaside İst. 1967, s. 17-25 (Manzum Tercüme) .
  - f- Hayreddin Karaman-Bekir Topaloğlu, Arap Dili ve Edebiyatından Tercümeler, İst. 1967, s. 69.
- 9- Osman Keskiöğlü, Ka'b b. Zuheyr ve Kaside-i Bürde, Diyanet Dergisi, C. XIV, Sayı II, 1975, s. 99-101.
- 10- M. Arif Karakaya, Kaside-i Bürde, İst.

### III. BÖLÜM

#### KA' B'IN EDEBİ KİŞİLİĞİ

##### 3.1. KA' B'IN EDEBİ ŞAHSİYETİ

###### 3.1.1. Ka' b'ın Hocaları ve Etkilendiği Şairler

Ka' b, tıpkı Buceyr ve el Hıṭay'e gibi, şiir sanatını babasından öğrenmiştir. Raviler, Zuheyr'in hem kendi ailesinden hem de başkalarından öğrencileri yetiştirme metodundan bahsederlerken diyorlar ki: "onlara hem kendi şiirlerini hem de diğer cahiliye şairlerinin şiirlerini ezberletir. Böylece öğrencilerinde şiir mebekesinin gelişmesini temin ederdi."<sup>158</sup>

Zuheyr'in, Ka' b'ı sahraya götürdüğü ve ona bir beyit veya mısra okuduktan sonra bunu tamamlamasını istediğini, hatta onu zorlu imtihanlara tabi tuttuğu hususuna daha önce temas etmiştik.<sup>159</sup>

Aslında Ka' b, pekçok şairin mensub olduğu bir aile içerisinde yetişmiştir. Başta babası Zuheyr olmak üzere, üvey babası Evs b. Ḥacer, babasının dayısı Beşâme b. el-Ġadîr, halaları Ḥansâ' (öl. H. 24) ve Sulmâ'dan etkilenmiş olduğu farzedilebilir.

Ka' b'ın kasidesi incelendiğinde görülmektedir ki, Ka' b kasidesinde kuruluş, şekil, mana ve hayal bakımından Arap Câhiliyye kasidesindeki geleneksel tarzı takip etmiştir. Şair, kuşkusuz Hz. Peygamber'e olan i tizar ve methinde en-Nâbiġa (öl. H.Ö. 18)'nin en-Númân'a i'tizârîyâtındaki gibi bir yol takip etmiştir.<sup>160</sup>

<sup>158</sup> Mârûn'Abbûd, a.g.e., s. 126; el-Aġânî, IV, 141; Şevkî Dayf, a.g.e., II, 83.

<sup>159</sup> el-İskenderî, a.g.e., s. 152.

<sup>160</sup> Omer Muhammed Tâlib, a.g.m., Âdâb, XII, s. 189.

### 3.1.1.1. Babası Zuheyr

Zuheyr b. Ebû Sulmâ, Câhiliyye'nin büyük şairlerindedir. Künyesi Ebû Sulmâ<sup>161</sup> ve Ebû Buceyr'dir.<sup>162</sup> Sulmâ adında bir kızı olup olmadığı bilinmediğinden, Ebû Sulmâ künyesini nasıl aldığı belli değildir. Zuheyr'in nisbesi ve kabilesini Ka'b'ın hayatında ele aldığımız için burada ayrıca işlenmeyecektir. Zuheyr'in dedesinin adı Riyâh'tır.<sup>163</sup> Babasının adı ise Rebî'a'dır.<sup>164</sup> Ölüm tarihi hakkında farklı görüşler vardır. Bazılarına göre M. 609'da ölmüştür.<sup>165</sup>

### 3.1.1.2. Şair Evs b. Hacer

Bu şair Zuheyr'in üvey babası idi.<sup>166</sup> Künyesi Şureyh'di.<sup>167</sup> 620'de ölmüştür.<sup>168</sup> Evs, bir şair olarak Zuheyr'e ve dolayısıyla Ka'b'a çok tesir etmiştir. Zuheyr, şiirinin çoğunda Evs'e dayanıyordu.<sup>169</sup>

Ka'b, Kaşîde-i Bürde'nin bazı yerlerinde de babasından etkilenmiştir. Mesela Ka'b:

بانت سعاد فقلبي اليوم متبولٌ      متيم إثرها لم يفد مكبولٌ

"Su'âd beni terketti. Bu gün kalbim perişan onun hicranıyla fidiye bulamayan yaralı bir prangalı" derken, babası Zuheyr'in sevgiliye seslendiği şu beytinden ilham almıştır:

<sup>161</sup> Kuna's-Şu'arâ', s. 288.

<sup>162</sup> el-Muzhir, II, 424; GAS, II, 118.

<sup>163</sup> eş-Şi'r, I, 141.

<sup>164</sup> el-Cumahî, s. 15; eş-Şi'r, I, 141; Cemhere, I, 67, 178; el-Ağâni, X, 298; el-Umde, II, 306; el-Ya'kûbi, I, 262.

<sup>165</sup> Usd, IV, 477; el-İşâbe, III, 296; el-A'lâm, III, 87; Mu'cemu'l-Mu'ellifîn, IV, 184; GAS, II, 118.

<sup>166</sup> el-Muzhir, II, 477; Şevkî Dayf, a.g.e., I, 300.

<sup>167</sup> Kuna's-Şu'arâ', s. 288; el-Muzhir, II, 424.

<sup>168</sup> el-A'lâm, I, 374.

<sup>169</sup> el-Umde, I, 99.

وفارقتك برهن لا فكاك له يوم الوداع فأسى الرهن قد غلقا

"Ey gönül, sevgili senden ayrıldığı gün seni rehin olarak aldı ve bu rehin hiç kalkmayacak,<sup>170</sup> galik olacak.<sup>171</sup>

Ka<sup>c</sup> b'in kasidesinin matlaı mâna bakımından Zuheyr'in şu beytinden hiç de farklı değildir:

إن الخليط أجدّ البين فأنفقا وعلّق القلب من أسماء ماعلقا

"Sevgilimin arkadaşı ayrılık vaktinin geldiğini söyledi. Az sonra çekip gittiler. Halbuki bütün kalbimle Esmâ'ya sırılsıklam aşkıttım."

Görölmektedir ki, Ka<sup>c</sup> b da Zuheyr de kalbini bir güzele kaptırmış, Ka<sup>c</sup> b'in kalbi Su<sup>'</sup>âd için zincire vurulmuşken; Zuheyr Esmâ'ya aşkıttır.

Ka<sup>c</sup> b, sevgilisini bir ceylana benzeterek onun tükürüğünü soğuk bir kaynak suyuyla meze olmuş bir şarap olarak vafeder. Zuheyr bu konularda Ka<sup>c</sup> b'dan hiç de farklı değildir.

قامت تراهى بلدى ضال لتحزنى ولا محالة ان يشاق من عشقا  
بجيد مفزلة ادماء خاذلة من الظباء نراعي شادنا خرفا  
كان ربقنها بعد الكرى اغتبت من طيب الراح لما بعد ان عتا  
شح السقاء على ناجودها شبا من ماء لينة لاطرفا ولا رنقا

172

Zîdâl'de Beni üzme için riyakârlık yapıyordu. Âşık olana sevdiğini özlemek düşer.

<sup>170</sup> Şevkî Dayf, a.g.e., II, 85.

<sup>171</sup> Galik; İslâm'dan önce Arap toplumunda rehin (ipotek) uygulaması vardı. Ancak vadesi geçen borç ödenmezse rehini alan rehnedilen şeyi mülk edinebiliyordu. İslâm, "Rehn edilen mal, alacağı sebebiyle rehin alanın olmaz" hadisiyle bunu yakasladı. Bk. el-Mevsılî, el-lhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr 240; Hamdi Döndüren, Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlimihali, s. 520.

<sup>172</sup> Ömer Muhammed Tâlib, a.g.m., Âdâb, XII, 191.

O, sürüsünden geri kalmış, gerdaniyla işve yapan esmer bir ahuydu. Daha gencecik taze bir ceylan.

Uykudan uyandıktan sonra tükürüğü, eskisin diye küpte bekletilen şarabı, yıllanmış bir şarabı andırırdı.

Sakiler hiçbir bulanıklık olmayan soğuk bir şarapmışçasına onun tükürüğünü ararlardı.

Ka' b, kuşkusuz kasidesinde tıpkı babası Zuheyr gibi sevgilisini ceylana benzetiyordu. Bunu yaparken sevgilisi Su'âd'ın ahlakını tüm ayrıntısıyla ortaya koyuyordu. Zuheyr ise bütün bu sıfatları bir tek beyitte toplamaktadır.

وأخلفتك ابنة البكري ما وصلت فأصبح للجبل منها واهنا خلقا

"el-Bekri'nin kızı sana vad ettiği şeylerde durmaz. Zira onun ipi gevşek ve çürüktür."<sup>173</sup>

Ka' b, kasidesinde Hz. Peygamber'i bir arslana benzetir ve müşebbehun bih'in tasvirini uzun tutar. Böylece Hz. Peygamber'den korkusunu ve psikolojik durumunu ortaya koyar. Bu arada babası Zuheyr'e bir telmihte bulunur. Zira babasının şöyle bir beyti vardır:

ليثٌ بعثر يصطادُ الرجالَ إذا ما الليثُ كذبَ عن أقرانه صدقًا

Evet Ka' b'in babasının bu beytinden etkilendiği açıkça görülür. Tek fark Ka' b'in arslanı hükümran olduğu bir vadide tasavvur etmiş olmasıdır. Kuşkusuz bu durum, arslanın heybetini ve yırtıcılığını büsbütün artırıyor.<sup>174</sup>

<sup>173</sup> Ömer M. Tâlib, a.g.m., Âdab, XII, 19

<sup>174</sup> S. Hasen Karûn, a.g.m. Mecelletu'l-Ezher, C. XLVIII, Sayı 3, (1976), s. 189.

Şair kasidesinde en-Nâbiğa ez-Zubyânî'den de etkilenmiştir. Zira en-Nâbiğa'nın problemiyle Ka'b'inki aynıydı. en-Nâbiğa da en-Nu'mân b. Munzir'den özür dilemek maksadıyla bir kaside yazmıştır.<sup>175</sup>

en-Nâbiğa kasidesine viran evleri vasf ederek başlar, fakat bunu uzatmaz, gazel yoktur. Kendisini Nu'mân'a götürecektiveyi sadece altı beyitte anlatır.<sup>176</sup> Şöyle der:

فـتـكـ تـبـلـغـنـيـ النـعـمـانـ، إـنـ لـهـ . فـضـلاً عـلـى النـاسـ فـي الأـدنى و فـي البـؤـد

"Bu deve beni Nûmân'a götürecektive. Nûmân uzak yakın tüm insanlardan faziletlidir."<sup>177</sup>

Ka'b, Kaşîde-i Bürde'nin bir beytinde:

أـنـبـتـُ أنـ رـسـولـ اللهـ . أوـعـدـنـي و العـفـو عـند رـسـول الله مـأمـر

derken bu beyit aslında en-Nâbiğa'nın Nûmân'a olan i'tizarındaki aşağıdaki beytin aynıdır.

نـبـتـُ أنـ قـابـوسـ أوـعـدـنـي و لا قـرارَ عـلى زأـر مـن الأـسد

"Ebû Kâbüs'un beni ölümle tehdit ettiğini duydum. Arslan'ın kükremesinden daha korkunç bir makam yok."

Yalnız iki beytin güzelliğinin birbirinden tamamen farklı olduğunu ve her iki beytin korku ve panik bakımından aynı değerde olmakla beraber en azından etik bakımdan farklı olduğunu söyleyenler de vardır.<sup>178</sup>

<sup>175</sup> Ebû Şafiyye, a.g.m. , Mecelletu Ebhâşî'l-Yermûk, Sayı 1, 75.

<sup>176</sup> Ebû Şafiyye, a.g.m. , Mecelletu Ebhâşî'l-Yermûk, Sayı 1, 76.

<sup>177</sup> En-Nâbiğa, Divân, s. 7.

<sup>178</sup> Hadîsu'l-Erbîâ, I, 124.

Ka<sup>6</sup>b, bilhassa arslan ve deve motiflerini kullanırken cahiliye şairlerinden çok etkilenmiştir. Garip kelimelere oldukça fazla yer verir. Fakat bu durum gazel ve medih kısımlarında görülmez. Aksine bu kısımlarda kullanılan lafızlar güzel, terkipler kuvvetli ve etkilidir. Deve vasfındaki unsurlar bize Tarafe'nin muallakasında deve ile ilgili kısmı çağırıştırır.<sup>179</sup>

Tarafe muallakasında deveyi sürmeli gözlü geyik yavrusuna benzetiyor:

وفي الحيّ أحوى ينفض المرء شادن مطاهر سمطي لؤلؤ وزبرجد

"Kabile arasında anasından yeni ayrılmış olan ve (gerdanını uzatıp) misvak ağacının meyvalarını almaya çalışan esmer dudaklı ve sürmeli gözlü bir geyik yavrusu vardır ki onun boynunda birbiri üzerine takılmış iki gerdanlık vardır. Biri inciden diğeri zebercetten."<sup>180</sup>

Ka<sup>6</sup>b, kasidesinde ikinci beyitte Su<sup>6</sup>âd'ı ceylana teşbih eder ve dört, beş, altıncı beyitlerde bu ceylanı çeşitli sıfatlarla vasfeder. Aslında başka muhâdram şairler de Tarafe'den etkilenmiştir. Bilhassa ceylan benzetmesinde Tarafe zengin bir kaynak olarak görülmüştür. Örneğin 'Adiy b. Veddâ<sup>6</sup> sevgilisini anlatırken "o sanki sürüsünden ayrı düşmüş gencecik bir ceylandı." diyor.<sup>181</sup>

Ka<sup>6</sup>b'in daha ziyade deve vasfında Tarafe'den etkilendiği ortadadır. Zira Tarafe'de tıpkı Ka<sup>6</sup>b gibi, devesinin gücünü anlatırken erkek deveye teşbih eder. "Devem kuvvet ve etlerinin katılığı ve tıkızlığıyla erkek deveye benzer." der.<sup>182</sup>

<sup>179</sup> Ömer Muhammed Tâlib, a.g.m., Âdab, XIII, 193.

<sup>180</sup> ez-Zevzenî, Şerhu'l-Muallakâti's-Seb<sup>6</sup>, 187; Şerafettin Yaltkaya, Yedi Aski, s. 44.

<sup>181</sup> el-Cubûrî, a.g.e., s. 51.

<sup>182</sup> ez-Zevzenî, a.g.e., 189; Ş. Yaltkaya, Yedi Aski, s. 47.

Câhiliyyenin yerini İslâm'a bıraktığı dönemin en canlı örneklerinden biri olan ve hiç bir Muḥadram şairin benzerini yazamadığı "Kaşîde-i Bürde" veya diğer adıyla "Bânet Su'âd" kasidesi, çok derin ve güçlü bir manaya sahiptir. Gazel kısmında manası açık, i'tizar ve medih bölümünde vasıflar ve tasvir, garip ve kapalıdır. Fakat unutulmamalıdır ki Câhiliyye şairleri bir şeyi vasf ederlerken böyle yaparlardı. İşte Tarafe deveyi yirmisekiz beyitte tasvir etmiştir. Bu beyitleri sözlüğe bakmadan ve itina ile incelemeyen anlamak mümkün değildir. Ka'b bu hususta aynen Tarafe'yi taklit etmiştir. Evet Tarafe'nin devesi belki daha güzeldir ama, Ka'b'ın ki daha hızlı ve daha asildir. Zaten ayrılan tek yönde budur.<sup>183</sup>

Bazılarına göre Cahiliyye'de başını Evs b. Hacer'in çektiği ve Evs, Zuheyr, Ka'b, en-Nâbiğa ve el-Huṭay'e'nin de dahil olduğu bir şiir ekolü vardı.<sup>184</sup> İşte Ka'b, bu Evs ekolünden çok etkilenmiştir. Evs b. Hacer devesini vasfederken şöyle diyor:

حَرَفُ أَخْرَهَا أَبُوهَا مِنْ مَهْجَنَةٍ وَعَمُّهَا خَالَهَا وَجَنَاءُ مِنْشِيرٍ

Dağ gibi heybetli, kardeşi babası onun soyundan, amcası dayısı aynı tohumdan yumru yanaklı canlı mı canlı bir devedir.<sup>185</sup>

Ka'b ise:

حَرَفُ أَبُوهَا أَخْرَهَا مِنْ مَهْجَنَةٍ وَعَمُّهَا خَالَهَا قَوْدَاءُ شَمْلِيلٍ

Dağ gibi heybetli, kardeşi babası onun soyundan, amcası dayısı aynı tohumdan uzun boylu süratli bir devedir." diyor.

<sup>183</sup> S. Hasan Karûn, a.g.m., Mecelletu'l-Ezher, Sayı 3, s. 191.

<sup>184</sup> Tâhâ Huseyn, Fi'l-Edebi'l-Câhilî, s. 245-308.

<sup>185</sup> Evs b. Hacer, Divân, s. 63.



## 3.2. KA' B'IN BİR ŞAİR OLARAK DEĞERİ

### 3.2.1. Ka' b'in Tabakası ve Şairlik Derecesi

Eski ve tanınmış edebiyat alimi el-Cumaḥî, Ka' b'ı el-Ḥuṭay'e gibi 2. Tabaka şairleri arasında mütalaa eder.<sup>186</sup> el-Ḥuṭay'e de Ka' b gibi hem Câhiliyye hem de İslâm devirlerinde yaşamış Muḥadram bir şairdir.<sup>187</sup> Ka' b'in dahil olduğu tabakada yer alan el-Ḥuṭay'e onun gibi Zuheyr'in talebesi idi ve aynı zamanda Ka' b'in ravisi idi.<sup>188</sup>

Ka' b'in şairlik derecesi oldukça temayüz etmişti. Hatta şiir alimlerinden Halef el-Aḥmer (öl. 175/791) onun hakkında Zuheyr'in kasidesi olmasaydı, onu oğlu Ka' b'a üstün saymazdım<sup>189</sup> demektedir. Emevi halifesi Mu'âviye (öl. 60/680) de onu İslâm devrinin en büyük şairi olarak görmektedir.<sup>190</sup>

el-Ḥuṭay'e'nin Ka' b'dan kendisini meth etmesini istemesi onun şiirdeki derecesinin üstünlüğünü teyit eder.<sup>191</sup>

Ebû Zeyd el-Ḳureşî (öl. 4/10. yy.) şairleri şöhret bulan kasideleri itibariyle yedi tabakaya taksim etmiştir. Bu tabakalarda bulunan şairler içinde Emevi döneminden birkaç şairin ismi de vardır. Bu tertip sırasıyla 1- Mu'allaḳât, 2- Mucemherât yani sebk ve nesci kuvvetli ve muhkem olan kasideler, 3- Munteḳayât yani seçkin kasideler, 4- Muzehhebât yani altın yıldızla yazılmayı hak eden kasideler, 5- Merâsî (Mersiyeler), 6- Meşûbât, küfr ve İslâm'ın karışık olduğu kasideler, 7- Mulhemât belki de bu sonuncu ile nazmın sağlamlığı kastedilmiştir. İşte Ka' b, en-Nâbiga, el-Ḥuṭay'e ve Şemmâḥ (öl. H. 22) gibi şairlerler, 6. grupta yani meşûbât grubunda

<sup>186</sup> el-Cumaḥî, s. 17.

<sup>187</sup> Fevât, I, 276.

<sup>188</sup> el-Cumaḥî, s. 21; GAS, II, 230.

<sup>189</sup> el-İstiâb, III, 1315; el-İşâbe, III, 296.

<sup>190</sup> ez-Zubeyr b. Bekkâr, el-Aḥbâru'l-Muvaffakiyyât, s. 630.

<sup>191</sup> el-Cumaḥî, s. 21; eş-Şifr, I, 156; el-Ağâni, II, 65, el-İşâbe, V, 596.

zikredilmiştir.<sup>192</sup> Ahmed Emîn bu tabakalandırmayı sağlıklı bir tasnif şekli olarak görmemektedir.<sup>193</sup>

### 3.2.2. Eski Arap Şairlerinin Takdirleri

Ka'b b. Zuheyr pekçok Arap şairi tarafından takdir edilmiştir. Daha sağlığında el-Huṭay'e Ka'b'a gelerek "Benim, senin ailenin şiirlerini rivayet ettiğimi biliyorsun. Sen de öyle bir şiir söyleyen bu şiirinde önce kendinden, sonra benden bahsetsen o zaman insanlar sizin şiirlerinizi daha bir gayretle rivayet ederler" demiştir. Bunun üzerine Ka'b aşağıdaki beyitleri söylemiştir:

فمن للقوائى شأنها من يحوكها إذا ما نوى كعب وفوز جرول  
كفيتك لا تلقى من الناس واحداً تنخل منها مثل ما يتنخل  
يثقفها حتى تلين متونها فيقصر عنها كل ما يتمثل

Kâb ve Cervel (el-Huṭay'e) öldüğü zaman kafiyeleri dokuyacak olan kimdir.

Sana kelimeleri, adeta elekten geçirircesine onun gibi şiir söyleyecek birinin karşına çıkmayacağını garanti ederim.

O, şiirlerini öyle inceden inceye titizlikle tanzim eder ki artık onun şiirlerinde kimse bir eksiklik bulamaz.<sup>194</sup>

Deveyi en iyi tasvir eden şairler, muallakasında Tarafe, Evs b. Hacer, Ka'b b. Zuheyr ve eş-Şemmâh olarak ifade edilmişlerdir.<sup>195</sup>

<sup>192</sup> Mehmed Fehmî, a.g.e., s. 304.

<sup>193</sup> Duḥa'l-İslâm, II, 276.

<sup>194</sup> el-Cumaḥî, s. 21; eş-Şi r, I, 56; el-Aġānî, II, 165; Şevki Dayf, a.g.e., II, 84; el-İşâbe, V, 596.

<sup>195</sup> el-Umde, II, 296.

Ebû Ömer: "Ka'b iyi bir şairdir. Şiirleri pek çoktur. Tabakasında önde gelen şairlerdendir. Ka'b kardeşi Buceyr'den daha iyi bir şairdi. Babaları Zuheyr ise ikisinden de daha iyiydi." demiştir.<sup>196</sup>

### 3.2.3. Ka'b Adının Arap Edebiyatı ve İslâmî Türk Edebiyatındaki Yaygınlığı

Ka'b'ın ününün asıl sebebi hiç kuşkusuz "Bânet Su'âd" kasidesidir. Bânet Su'âd büyük bir şöhret kazanmıştır. Bu durum Ka'b'ın kasidesini inşad ederken Hz. Peygamber'in ona hırkasını hediye etmesinden kaynaklanmaktadır. Şairin nazmında geleneksel üsluptan ayrılmamasına rağmen kasidesi sanatsal bir kıymeti haizdir. Bânet Su'âd kasidesi duygusal bir tecrübe derinliğine yüksek bir musiki zeminine oturur. Şairin Câhiliyye şairlerinden tevarüs ettiği ve diğer çevre faktörlerinden etkilendiği orijinal ve zengin tablolarla doludur. Ka'b'ın siyer kitaplarından bir parça olacak kadar tarihsel bir önemi haiz olan kasidesiyle pek çok şârih, nahivci, lugatçı ve edebiyatçı ilgilenmiş muaraza, tahmis, taştir yazmışlardır.

Kaşîde-i Bürde'nin bu gün yirmiden çok şerhi meydana getirilmiş ve İslâm milletlerinin kullandıkları bütün dillere tercüme edilmiştir. Şair H. 9. yılda müslüman olarak Hz. Peygamber'in huzurunda kasidesini okumuş Hz. Peygamber bundan son derece hislenmiştir. Şiir o derece meşhur olmuştur ki, bu gün buna Kaşîde-i Bürde-i Şerîfe adı verilmektedir.<sup>197</sup> Aslında Kaşîde-i Bürde dinî bir kaside değildir. Câhiliyye şairlerinden mülhemdir ve çok yaygın bir mevzu ve tarz ile başlar. Hammâd er-Râviye'nin kaydına göre aynı sûrette başlayan 700 kaside vardır.<sup>198</sup>

Ka'b'ın kasidesine muvazene yazarların en meşhurlarından biri olan el-Bûşîrî (öl. 696) Bizzat şiirinin bir yerinde Ka'b'dan şöyle bahsetmektedir:

<sup>196</sup> el-İşâbe, III, 1314.

<sup>197</sup> M. Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 474.

<sup>198</sup> el-Bağdâdi, Hâşiye'alâ Şerhi Bânet Su'âd, I, 545.

لم أنتحلها ولم أَعْصِبْ معانيها      وغير مدحك مفضوب ومنحول  
وما على قول كعب أن يتوازنه      فرِيمًا وازن الدرّ المثاقيلُ

" Ben (Kaşîde-i Bürde'nin) mânalarını taklit etmedim, gasp etmedim. Zaten (Ey Ka'b!) Senin mehdiyen gasp ve taklit edilemeyecek kadar büyüktür.

Ka'b'ın kasidesine belki ancak inci taneleri denk olabilir.<sup>199</sup>

Ka'b b. Zuheyr'in "Bânet Su'âd" kasidesiyle Hz. Peygamber'i methiye tarzında "Bürde geleneğini" başlattığı söylenebilir.

Hatta İbnu'l-Cevzî (öl. 1116/1200)'nin mevlidu'n-nebîsi<sup>200</sup> Ka'b b. Zuheyr'in Kaşîde-i Bürdesi'nin kısaca işlenmiş şeklidir.<sup>201</sup>

Dolayısıyla Ka'b'ın kasidesinin mevlidin esprisini taşıdığı söylenebilir.

İslâm Peygamberi saadet asrından bugüne kadar müslüman şairlerce övülmüş bunlardan Hâssân b. Şâbit (öl. M. 40) ile Ka'b b. Zuheyr bizzat Allah resulünün iltifatlarına mazhar olmuşlardır. İslâmî Türk edebiyatı da peygamber sevgisi ile yanıp tutuşan gönüllerin aynası olmuş bu konuda yüzlerce, binlerce edebi eser yazılmıştır. Fuzûlî'nin su kasidesi de bunlardan biri türünün en güzeli, en başarılı olanı belki Türklerin "Bânet Su'âd"ıdır.<sup>202</sup>

Divan şairleri ve tabi olarak Divan Edebiyatı, Arap Edebiyatından da İran Edebiyatından olduğu kadar olmasa bile- doğduran etkilenmiş olmalıdır. Ayrıca bu durum pratik alanda da kendisini gösteren örnekler vermiştir. İşte (Ka'b b. Zuheyr'in Kaşîde-i Bürdesi'ne muvazene yazan) el-Busîri'nin Kaşîde-i Bürde'sinin Divan Edebiyatı'ndaki yansımaları bu kabildendir. Bundan dolayı Kaşîde-i Bürde'nin Divan Edebiyatı ile Arap

<sup>199</sup> Ömer Muhammed Tâlib, a.g.m., Âdâb, XIII, 216.

<sup>200</sup> Brockelmann, GAL, I, 503.

<sup>201</sup> Necla Pekolcay, Mevlid, s. 25.

<sup>202</sup> Metin Akar, Su Kasidesi Şerhi, s. 1.

Edebiyatı arasındaki ilişkilerin tespitinde önemli bir yeri olduğuna inanıyoruz.<sup>203</sup>

### 3.3. ŞİİRİNİN ÖZELLİKLERİ

#### 3.3.1. Dış Özellikleri

"Dış özellikleri" ifadesi ile Zuheyr'in şiirlerinde kullandığı vezin (arûz vezni ve bunun çeşitli bahirleri) ve kâfiye bahis konusu edilecek, bu hususta kısa ve özlü bilgiler verilecektir.

##### 3.3.1.1. Vezin

Câhiliyye devri şairleri şiirlerinde müşterek bir vezin kullanmışlardır ki, bu da bilindiği gibi arûz veznidir. Bu vezin, beyit içinde uzun ve kısa değerli hecelerin, muayyen esaslara göre sıralanarak âhenkli guruplar teşkil etmesine dayanır. Bir beyitte bir çok uzun ve kısa hecenin birbirinin yerini alabilmesi şaire geniş bir serbestlik sağlar<sup>204</sup> Ka'b'ın Dîvânı'nda bulunan 51 şiirden 26'sı arûzun "Ṭavîl" 10'u "Basîṭ" 7'si "Vâfir" 6'sı "Kâmil" 1'i "Ḥafîf" 1'i de "Müteḳârib" bahri ile yazılmıştır.

##### 3.3.1.2. Kafiye

Ka'b'ın divanında yer alan 51 şiirden herbiri belli bir kafiye düzeni ile sona ermektedir.

Bu 51 şiirden 2'si Hemze, 4'ü Bâ, 2'si Hâ, 3'ü Dâl, 10'u râ, 3'ü Ayn, 3'ü Fâ, 3'ü Kâf, 8'i Lâm, 5'i mîm, 6'sı nûn, 1'i vâv, 1'i de Yâ'dır. Ka'b'ın şiirlerinde kâfiyeler tam ve kusursuz olmakla beraber bir şiirinde ikvâ<sup>205</sup> vardır.<sup>206</sup>

<sup>203</sup> Yekta Saraç, Kemalpaşazadenin Manzum Kaside-i Bürde tercümesi, İslami Edebiyat, sayı 24, (1994), s. 27.

<sup>204</sup> Eski Arap Şiiri, s. 59-60.

<sup>205</sup> İkvâ: Kâfiye kusurlarından olup, kaside içinde "revi" harflerinin aynı hareketleri taşımamasıdır. Bk. Kavâ'idü's-Şi'r, s. 109; Aḫṭeri-i Kebîr, I, 61.

<sup>206</sup> Ka'b, Divân, s. 41, XXI, Şiir XXVI. Beyit.

### 3.3.1.3. Kaşîde-i Bürde'nin Dış Özellikleri

#### 3.3.1.4. Vezin

Kaşîde-i Bürde, ‘arûzun "Basîf" bahri ile yazılmıştır.<sup>207</sup> Vezni müstef‘ilun, fâ‘ilun, müstef‘ilun, fâ‘ilun'dur. Bu bahrin de tıpkı "Tavîl" gibi sekiz cüz'ü vardır. Sübaisi, hümasi'si üzerine tekaddüm etmekle her birinin vezni dört defa "müstef‘ilun Fa‘lun" dan oluşmaktadır. Kasidenin ‘arûzuna<sup>208</sup> ħabn<sup>209</sup> uğrayıp fâ‘ilun cüzü fa‘lun olmuştur. Darbına<sup>210</sup> kaş<sup>211</sup> uğrayıp fâ‘ilun cüzü fa‘lun olmuştur. Şadr<sup>212</sup>, ibtida<sup>213</sup> ve ħaşivlerine<sup>214</sup> bazan ħabn uğramıştır ki müstef‘ilun, (mefâ‘ilun); fâ‘ilun (fa‘lun) olmuştur. Kasidenin sonuna kadar her beytin ikinci cüzü isķāt ve ħazf-ı elif'le zihâfa<sup>215</sup> uğramıştır.<sup>216</sup>

Taktî'örneği:

بولو فَعْلُنْ	بليوم مت مُسْتَفْعِلُنْ	د فقل فَعْلُنْ	بانن سعا مُسْتَفْعِلُنْ
بولو فَعْلُنْ	لم يفد مك مُسْتَفْعِلُنْ	إثرها فَاعِلُنْ	متممن مفاعِلُنْ

<sup>207</sup> Basîf Bahri: Müstef‘ilun, fâ‘ilun, müstef‘ilun, fâ‘ilun yahut müstef‘ilun, fa‘lun, müstef‘ilun, fa‘lun vezninde bir âhenk ölçüsüdür.

<sup>208</sup> Arûz: Bir beytin birinci mısrasındaki son cüz. Buna ħarb da denir.

<sup>209</sup> ħabn: Müstef‘ilun cüzünün "Sinini" ħazf ile kalan müstef‘ilun yerine mefâ‘ilun cüzünü getirmektir.

<sup>210</sup> Darb: Bir beyitteki ikinci mısranın son cüz'ü.

<sup>211</sup> Kaş: "müstef‘ilun" cüz'ünü "mefâ‘ilun"; "mütefâ‘ilun" cüz'ünü "fâ‘ilun" şekline sokmaktır.

<sup>212</sup> Şadr: Bir beyitteki birinci mısranın ilk cüz'ü.

<sup>213</sup> İbtida: İkinci mısranın ilk cüz'ü.

<sup>214</sup> ħaşiv: Şadr ile arûz ve ibtida ile ħarbin arasındaki cüzler.

<sup>215</sup> Zihâf: uzunca okunması lâzım gelen bir hecenin vezin icabı kısa okunması.Bk. Tahîru'l-Mevlevî, Edebiyat Lugatı. s.182.

<sup>216</sup> Necib, 11-12; Eyyub Sabri, a.g.e., 14-15.

### 3.3.1.5. Kafiye

Şaside-i Bürde harfler itibariyle merdûfe-i mevsûledir ki, kafiye harflerinden redif<sup>217</sup> ile vaslı<sup>218</sup> ihtiva eder.<sup>219</sup> مكيول ve متبول , (بو) ve (لو) iki sakin harf arasında herekeli olan lam harfinin delaleti ile kasidenin kafiyelerinin mütevâtir<sup>220</sup> olduğu anlaşılır.<sup>221</sup> Kasidenin matla' beyti Muşarra' (kendi arasında) kafiyeli (aa) olup harflerle ifadesi ise aa/ba/ca/da şeklindedir.<sup>222</sup>

### 3.3.2. İç Özellikleri

#### 3.3.2.1. Ka' b'ın Şiirinin Konusu

Şairimizin muhtelif müstakil parçalar halinde olan şiirleri belli bir gaye ve maksatta veya muayyen bir şahıs ve hadise dolayısıyla söylenmiştir. Fakat burada şu nokta unutulmamalıdır. Bu şiirlerde çoğu zaman çeşitli konular ve olaylar içiçe bir arada bulunmaktadır. Bu bakımdan bunların tamamen ve müstakillen bir şahıs veya hadise ile ilgili olduğunu söylemek ekseriya mümkün değildir.

Divanında birtakım şahıs ve hadiselere bağılı olarak çeşitli edebi türler (medh, hica, risa vb.) işlenmiş bulunmaktadır.

Ka' b'ın divanındaki I. şiir Zeydu'l-Hayl'e kaptırdığı atını kurtarmak için Milka' oğullarını teşvik maksadıyla söylenmiştir.<sup>223</sup> 2. Şiir Ka' b'ın misafirlere deve keserek yaptığı cömertliği kınayan karısını hedef olan hicâ türünde bir şiirdir.<sup>224</sup> 10. şiirde Hz. Peygamber'in kendisini tehdit

<sup>217</sup> Redif: Kafiye'den sonra tekrarlanan kelimeler.

<sup>218</sup> Vaslı Revîden sonra gelen harf, yani redifin ilk harfi.

<sup>219</sup> Necib, 12.

<sup>220</sup> Mütevâtir: Âhirinde sâkin, ondan evvel müteharrik, ondan evvel yine sâkin bir harf bulunan kâfiye.

<sup>221</sup> Eyyûb Şabrî, a.g.e., 15.

<sup>222</sup> H. İbrahim Şener, Şaside-i Bürde, Şaside-i Bür'e ve Su Kasidesi, s. 60.

<sup>223</sup> Ka' b, Divan, s. 9-10.

<sup>224</sup> Divan, s. 11.

ettiğinden bahsetmiştir.<sup>225</sup> 12. şiir "Bânet Su'ad" kasidesi kadar meşhur olmasa da bir hayli meşhur bir şiirdir. Hz. Peygamber'in arzusu üzerine Sahabeyi meth etmek için yazmıştır. Kaside-i râiyye diye meşhurdur.<sup>226</sup> 14. Şiir karısının kendisini serzenişte bulunmasına sinirlenerek bu şiiri yazmıştır.<sup>227</sup> 21. şiir Hz. 'Alî'yi meth etmektedir.<sup>228</sup> Umeyye oğulları bunun rivâyet edilmesini ve Ka'b'a isnadını yasaklamışlardı. Bu şiir Münteha't-Ṭaleb min Eş'aril-'Arab'ta da yer almaktadır. 22. şiir Ka'b'ın müslüman olduktan sonra söylediği bir şiir olup kabilesini İslam'a davet eder.<sup>229</sup> 24. şiir zırhı vâsıf etmektedir. Ebû 'Ubeyde'ye göre bu şiir zırh hakkında söylenen en güzel şiirdir.<sup>230</sup> 25. şiir gençliğin kayboluşundan ve ölümden bahsetmektedir.<sup>231</sup> 27. şiir Mekke'nin fethi ile ilgilidir. Bu şiirin bazı beyitleri el-İşâbe, el-Ağânî'de gelir. Fakat bazıları, Ka'b'ın Mekke'nin fethinden sonra müslüman olması sebebiyle bu şiiri kardeşi Buceyr'e isnad ederler.<sup>232</sup> 29. şiir kader ve ölümden bahseder.<sup>233</sup> 31. şiir Bânet Su'ad kasidesi olup, hakkında yeterli bilgi verilmiştir. 32. şiir karısından bahsetmekte ve onu hicv etmektedir.<sup>234</sup> 34. şiir Evs ve Hâzrec'in öldürdüğü bir Müzeyne'li hakkındadır.<sup>235</sup> 39. şiir el-Huṭay'e'nin Ka'b'dan talebi üzerine Ka'b'ın yazdığı medih türünde bir şiirdir.<sup>236</sup> 47. şiir bu şiirde Ka'b, Rebi'â b. Muḳaddem'in intikamına davet etmektedir.<sup>237</sup> 50 şiir Müzeyne'den Cuy b. 'Aiz'in öldürülmesi ile ilgilidir.<sup>238</sup>

<sup>225</sup> Divan, s. 18.

<sup>226</sup> Divan, s. 19-23.

<sup>227</sup> Divan, s. 26-36.

<sup>228</sup> Divan, s. 39-41.

<sup>229</sup> Divan, 42.

<sup>230</sup> Divan, 44.

<sup>231</sup> Divan, 45.

<sup>232</sup> Divan, 52.

<sup>233</sup> Divan, 56.

<sup>234</sup> Divan, 68.

<sup>235</sup> Divan, 78.

<sup>236</sup> Divan, 82.

<sup>237</sup> Divan, 101.

<sup>238</sup> Divan, 103.



### 3.3.2.2. Şiirinde Sosyal Hayatın İzleri

Arap şiiri Câhiliyye devrindeki toplum hayatının bir çok noktalarını önemli ölçüde yansıtmaktadır. Bundan dolayı İbn Abbas "Şiir Arapların divanı (bilgi hazinesi)dır" demiştir. Ka'b Ga'afân kabilesinin bir ferdi olarak yaşadığı toplumun çeşitli sosyal yönlerini aksettiren şiirler yazmıştır.

Müslüman olmadan geçimsiz ve huysuz bir insan olan buna babasının ölümünden sonra fakirliğinin eklenmesiyle karısı ile şiddetli geçimsizlik yaşayan Ka'b aile yaşantısının bu kötü yanlarını şiirlerin yansıtmaktan geri durmamıştır.<sup>239</sup> Arap örfündeki cömertlik meziyetini zaman zaman şiirlerinde ifade etmiş<sup>240</sup> bazen de çeşitli tarihi olaylar ve kişilerden bahsetmiş, hatta kabileleri savaşa teşvik hususunda şiirler yazmıştır. Bunlardan başka ahde vefa, yardımlaşma, kadere teslimiyet, ölüme meydan okuma gibi hususiyetlerin onun şiirine aksettiğini görüyoruz.

Diğer taraftan bazı cahiliyye adetlerinin onun şiirinde yer aldığını görüyoruz.<sup>241</sup>

### 3.3.2.3. Şiirinde Edebi Türler

Ka'b, Muḥadram şairlerin en büyüklerinden biri olarak, şiirlerinde çeşitli edebi türleri (nevileri) başarılı bir şekilde kullanmış ve bunları kaside tarzı dahilinde işlemiştir. En çok kullandığı edebi tür ve mevzu medih olup ayrıca mersiye, hica, vassf, gazel, hikem gibi edebi türleri ve mevzuları da kullanmıştır.

**3.3.2.3.1. Medh:** Kısaca övmek demektir. Ka'b'ın Hz. peygamber'i meth ettiği "Bânet Su'ad"tan başka enşârı meth ettiği kaside-i râiyye'si ve Hz. 'Alî'yi methettiği şiirleri vardır.<sup>242</sup>

<sup>239</sup> Bk. Divan, 26.

<sup>240</sup> Bk. Burada 11.

<sup>241</sup> Bk. Burada 56.

<sup>242</sup> Divan, 39.

**3.3.2.3.2. Hicâ:** Veya hicviye zem ve kadhi ifade eden bir nazım nevidir. Müslüman olmadan önce pekçok kişiyi hicvetmiştir. Hatta Hz. Peygamber'i hicvettiği şiir sebebiyle öldürülmesi emredilmiştir. Karısını hicvettiği şiirleri de vardır. Müslüman olduktan sonra başkalarını hicvetmeyi bırakmış, hatta kenisini de hicvetmiştir.<sup>243</sup>

**3.3.2.3.3. Mersiye:** Genel olarak birinin ölümü üzerine duyulan teessürü ifade etmek için medih mahiyetinde yazılan manzûmedir.<sup>244</sup> Mersiye esas itibariyle kaside planından ayrılmaz.<sup>245</sup> Ka' b'in divanında bir de mersiye vardır.<sup>246</sup>

**3.3.2.3.4. Vâsf:** Kısaca "tarif etmek" ve "anlatmak" demektir. Tasvir veya tasvir de aynı manada olup bir şeyin sadece olduğu gibi değil, biraz da şairce görüldüğü, duyulduğu gibi anlatılmasıdır.<sup>247</sup>

Tasvirde kasideye bağlı olup, eskiden beri Arap şiirinde kullanılagelmiştir. Tasvîrî parçalar arasında, tabiat ve çöle mahsus av hayvanları, bedevi hayatında mühim yeri olan deve vs.'nin, çoğu defa zengin ve güç bir lügat malzemesiyle yapılmış en ince teferruata kadar inen tasvirleri vardır. Bunlarda bazen hareket halinde tabiat ve hayat levhalarının pek canlı ifadelerine de rastlanır.<sup>248</sup>

Ka' b'in kasidelerinde tasvirlerle bilhassa deve tasvirine çokça rastlanmaktadır. Deveyi çoğu kere bazı duygu ve düşüncelerini anlattığı bir sembol olarak kullanır. Bazıları Ka' b'in deve tasvirlerinin en iyilerinden biri olduğunu söylemektedir.<sup>249</sup>

Divanında ceylan, yaban eşiği, yaban öküzü, bukalemun, çekirge, arslan gib bazı hayvanların isimleri bazen teşbih yoluyla

<sup>243</sup> Hızâne IV, 12; el-İstîâb, I, 227; Hayavân, I, 15.

<sup>244</sup> Tahîrî'l-Mevlevî Edebiyat Lügatı 97.

<sup>245</sup> Eski Arap Şiiri 88.

<sup>246</sup> Divan, 78.

<sup>247</sup> Tahîrî'l-Mevlevî, a.g.e., s. 149.

<sup>248</sup> Eski Arap Şiiri 90.

<sup>249</sup> el-Ümde, II, 296.

geçmektedir. Kaşîde-i Bürde dahil pek çok şiirinde gül, yağmur, sel, vadi tasvirleri hatta şarap tasvirleri görülmektedir.

**3.3.2.3.5. Gazel**, kadınlarla (âşıkane) yarenlik etmek<sup>250</sup> sevgilinin (mahbûbenin) hüsn ve cemalini medh ederek kendisine takılmak<sup>251</sup> demektir. Edebî ıstılah olarak ise bilhassa aşk, güzellik ve şaraptan bahseden şiirler hakkında kullanılır.<sup>252</sup> Ka'b'ın Bânet Su'âd'da da olduğu gibi kasidelerinde duygulu gazellere rastlanmaktadır.

**3.3.2.3.6. Hikem ve Mesel:** Arap Edebiyatında hikmetli sözlere bol miktarda rastlanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de<sup>253</sup> ifade edildiği gibi Loğmân'ın hikmetleri Arapların en eski hikmetlerini teşkil etmektedir. Ka'b müslüman olduktan sonra şiirlerinde bazı hikmetli sözlere yer vermiştir.

Mesellere gelince bunlar bazı vakalar sebebiyle insanlar için örnek olabilecek güzel düşünce ve davranışları kısaca anlatan ve bunlara işaret eden veciz cümleler halinde söylenir. Ka' b şiirlerinde مواعيد عرقوب<sup>254</sup> meseline telmihte bulunmuş أشجع من ليث عفرين

meselini ise<sup>255</sup> kullanmıştır. Yine kaynaklar Ka'b ve Babası Zuheyr ile ilgili şu تشمّرت مع الجاري ("Akan su ile beraber gitti") meselini kaydederler. Rivayete göre, birgün Zuheyr ile oğlu Ka' b bir gemiye binerek seyahate çıkarlar. Seyahat esnasında Zuheyr, henüz bir çocuk olan Ka'b'a meşhur bir kasidesini inşad eder ve ezberlemesini ister. Sabah olunca kasidenin ne olduğunu sorar. Ka'b "Akan su ile gitti", yani unuttum cevabını verir.<sup>256</sup>

<sup>250</sup> Tehzibu'l-Luğâ VIII, 49; eş-Şihâh, V, 1781; el-Muḥkem, V, 264; Lisânu'l-'Arab, XI, 492.

<sup>251</sup> Ahme Ateş, Gazel, I.A., IV, 730 vd.

<sup>252</sup> Ahme Ateş, Gazel, I.A., IV, 730 vd.

<sup>253</sup> Lokman 19.

<sup>254</sup> Mecmâ'u'l-Emsâl, II, 189.

<sup>255</sup> Mecmâ'u'l-Emsâl, III, 330.

<sup>256</sup> Mecmâ'u'l-Emsâl, I, 126 vd.; Ferâid, I, 107.

### 3.4. KA' B'IN ŞİİRİNİN BELAĞİ KIYMETİ

#### 3.4.1. Şiirin Fesahat Açısından Değeri

Kaşîde-i Bürde'de bazı fesahata ayırık kullanılışlar olmuştur. Örneğin 57. beyitte "mecdûl" muhkem örülmüş zırh için sıfat olup müennes getirilmesi gerekirdi.<sup>257</sup> "ta"sı vezin gereği hafz edilmiştir.

Kaşîde-i Bürde'nin 4. beytindeki dâd zal ve zı harflerinin peşpeşe gelmesi her nekadar bazı araştırmacılar sevgilisinin Ka'b'a yaptığı zulmü ifade için ses ile mana arasında ilgi kurarak bir sanat yapıldığını söyleseler de aynı ve yakın mahreçten çıkan sesler bir kelime veya bir terkipte toplanır ve fesahatı bozan bir savtiyat meydana getirirler. Buna tenâfur-ı hurûf, muâzala (cacaphonie) denir. Kaşîde-i Bürde'nin 54. ve 55. beyitlerinde de "Z.V.L" maddesinin arka arkaya gelmesi ile terkip açısından bir tenafür vardır. 26. beyitteki "Harre" kelimesi garip bir lafızdır.<sup>257</sup> Garabet fesahatı bozan hallerdendir.

#### 3.4.2. Ka'b'ın Üslûbu

Üslûb "tarz-ı beyan" demektir. Düşüncesini , duygusunu , tefekkürünü, tahassürünü, tahayyülünü anlatmak için herkesin şahsî bir ifade tarzı ve biçimi vardır. İşte bu tarz ve biçime "üslûb" denilir.<sup>258</sup> "Üslûb", ilmî üslûb, edebî üslûb ve hitabî üslûb diye üç kısma ayrılmaktadır.<sup>259</sup> Tâhâ Huseyn: "Ka'b'ın kasidesinde Evs ve Zuheyr'in sanat özellikleri vardır. Kasidenin gazel ve tasvir kısmında Evs ve Zuheyr'de görmeye alıştığın teşbih ve tasvirleri görürsün, belki de tasvir bölümünde garip lafızların seçiminde dahası bazı beyitlerini tazminde ilk ekolün üstadını Evs b. Hacer'i taklit ve onun büyük bir etkisinin

<sup>257</sup> Eyyûb Sabrî, s. 143.

<sup>258</sup> Tahiru'l-Mevlevi, a.g.e., s. 177.

<sup>259</sup> Cevâhiru'l-Belâğa, s. 43-44; el-Belâğatu'l-Vâdiha, s.12-16.

bulunduğunu görürsün"<sup>260</sup> derken, belki de bu sözleriyle Ka'b'ın şiirinin üslûb özelliklerinin Zuheyr ve Evs'inkinden ayrı düşünülemediğini de ifade ediyordu. Zira Ka'b babasının şiir yazma üslûbunu benimsemiş ve onu örnek almıştır. Nitekim o, bu hususta övünerek: "Babasına benzeyen, zulmetmemiş (yerinde hareket etmiş) olur." demektedir.<sup>261</sup>

Ka'b tavsiflerinin güzelliği ile temayüz etmiştir. Şiirlerinde garip lafızlar epey çok olup, ifadesi bazı yerlerde kolay bazı yerlerde ise zordur.<sup>262</sup>

### 3.4.3. Şiirinin Meanî İlmî Açısından Değeri

Araştırmacılar "Bânet Su'âd" kasidesinin iki farklı sanat seviyesinden bahsetmektedirler. Genel kanaat Su'âd'ı, deveyi vasf ederken ve muhacirleri meth ederken kasidenin ulaştığı sanat düzeyinin bazı sıfatlar dışında iyi olduğudur. Şairin meanî konusunda diğer pek çok şeyde olduğu gibi Câhiliyye şairlerinden etkilendiği unutulmamalıdır.

el-Aşmâî, Ka'b'ın deve ile ilgili sıfatta hata yaptığını söyler. **وَضَخْمٌ**

ifadesinde devenin boynunun kalın olduğu ifade edilmiştir. Halbuki asil develerde iyi olan ince boyundur.<sup>263</sup>

Yine **تَمْرٌ عَسِيبُ النَّخْلِ ذَا خُصَلٍ** ifadesi ile ilgili olarak es-Sukkerî, "devenin tüylü ve gösterişli bir kuyrukla vasfı iyi olmamıştır. Zira binek develerinde iyi olan kuyruğun kısa olmasıdır." demiştir.<sup>264</sup> Aslında bu hususta getirilecek bir tenkid Tarafe'ye de yöneltilmiş olur.<sup>265</sup> Zira Tarafe de mu'allâkasında aynı sıfatı kullanmıştır. Sadece o değil, Zuheyr

<sup>260</sup> Tâhâ Huseyn, fi'l-Edebî'l-Câhilî, s. 291.

<sup>261</sup> el-Cundî, s. 168.

<sup>262</sup> el-Cumahî, s. 164.

<sup>263</sup> el-Umde, II, 248.

<sup>264</sup> Ka'b, Dîvân, s. 13; el-Muvaşşah, s. 138.

<sup>265</sup> Tarafe'nin "Kuyruk sıfatı" hakkında tenkid için bk. Muvaşşah, s. 136.

de aynı sıfatı kullanmıştır.<sup>266</sup> Yine 53. beyitte "Nûr" kelimesinin "Muhenned" (keskin) ile sıfatlanması hatalıdır.<sup>267</sup>

#### 3.4.4. Şiirinde Edebi Sanatlar

Kaşîde-i Bürde'de yer alan sanatlar her beyit üzerinde gösterilecektir.

1. beyit:

"Su'âd uzaklara gitti. Kalbim şimdi çok üzgün azad kabul etmeyen bir köle gibi onun izinde."

Şair, kasidesine geleneğe bağlı olarak "teşbib" ile başlıyor. Sevgilisi Su'âd'ın kendisini terkettiğini bu yüzden gönlünün yatalak hastalar gibi bitap ve aşk ile ızdırap içerisinde olduğunu ve gönlünün Su ad'ın ardında aşk zincirlerine vurulmuş bir pranga mahkumu gibi olduğunu söyleyerek kalbini bir insan gibi ele alıyor. Buna "teşhis" sanatı denir. Ve yine gönlünü bir yatalak ve mahkuma "teşbih" ediyor. Yine Bedi sanatlarından tezkâr sanatının bir çeşidi olan müşakeleyi de sayabiliriz. Zira insana has olan hasta olmak ve mahkum olmak sıfatları gönüle isnat olunmuştur.

Su'âd, şairin sevgilisinin adıdır. Ka'b, Mecnûn (öl. H. 68)'un Leylâ'ya; Kuşeyyir (öl. H. 105)'in 'Azze'ye; Zû'r-Rumme (öl. H. 117)'nin Meyy'e teşbihi gibi teşbih yapıyor. Bazı bilginlere göre Su'âd Ka'b'ın karısıdır. Fakat bilahare gelen beyitler, Su'âd'ın vadinde durmadığı gibi özellikleri ortaya koymakla bunun karısı olmadığı görüşünü güçlendirmektedir.<sup>268</sup> Bu beyitte "el-Yevm" kelimesinde tenâzü' vardır.<sup>269</sup>

"Bânet (Hicran)", "Kalb (gönül)", "Metbûl (aşk hastası)" kelimeleri arasında ve "Muteyyem (köle olmuş)", "lem Yufde (Fidye kabul etmedi)",

<sup>266</sup> Şa'leb, Şerhu Divâni Zuheyr, s. 224.

<sup>267</sup> el-İşâbe, V, 594; Usd, IV, 241.

<sup>268</sup> el-Bâcûrî, s. 10.

<sup>269</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 10.

"Mekbûl (Bukağılara bağılanmış)" kelimeleri arasında bir tenasüb sanatı vardır. şair eğer kalp ile "Fuâd" ı kast ediyorsa "Tebî" kelimesinden bedene ârız olan müzmin hastalıklar anlaşılır ki bu takdirde "aşk acısından yemek yiyemez ve uyuyamaz oldum" demektir. Eğer kalp "akıl" ile tevil edilirse "aşk yüzünden ne yapacağımı ve nereye gideceğimi bilemedim" demektir.<sup>270</sup>

Beyitte geçen "bânet" hem "kavuştu" hem "ayrıldı" manasındadır ve ezdadtandır.<sup>271</sup>

2. beyit:

"şair sevgilisini ayrılık zamanında baygın bakışlı bir ahûya benzetiyor." Burada bir teşbih vardır. şair sevgilisini üç vech-i şebih ile ahuya benzetmiştir. Bunlar:

1- Ğunne

2- Ğağığu't-şarf

3- Mekhûl

Eğer "Ğağığu't-şarf" ile baygın ve mestane bakış kast ediliyorsa bu çok beliğ bir teşbihtir. Çünkü bu ve benzeri sıfatlar Arap şairleri arasında güzel kabul edilen sıfatlardandır. Eğer bu kelime ile haya ve buna denk bir mana kastediliyorsa birinci şekilden daha beliğ olur. Ka' b'ın Su' âd'ı ceylana teşbihi Câhiliyye Arap şairlerinin adetine uygundur. Araplar, sahra ve vadilerde ceylanlarla karşılaştıklarından bu hayvanların hayal dünyalarında büyük bir yeri vardı.<sup>272</sup> Buradaki teşbihle ilgili olarak bazı şerhlerde şu bilgi verilmektedir: Hicâzlılara göre burada "Su ad" mübteda ve mahzuf olan "müstesna minh" bunun haberidir ve "İllâ Ağann" istisnaiyyet üzere takdiren mansubtur. "Müstesnâ minh" hazf edilip yerine

<sup>270</sup> Eyyûb Sabrî, 18-19.

<sup>271</sup> Bk. İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, I, 95.

<sup>272</sup> el-Bâcûrî, 15.

"müstesna" getirilmiştir. Kurala göre "illa" dan sonra teşbih manası taşıyan harf, harf-i mukaddere'den olursa ve bununla beraber onun "mâḳabl"i mezkur bir fiil olursa "mâbaḳ"i "mâḳabl"inde amel etmemek gerekir. Teşbih harfinin takdiri kaideye göre mümkün olamayacağı akla gelse de burada "kef" teşbih harfi "Suḳâd" üzerine idhal olunarak kaideye uyulmuş olur. Buna Arapça'da "teşbih 'alâ ṭarîḳi'l-'aks" denir<sup>273</sup> ve bununla "mübalaga" yapılmıştır.<sup>274</sup> Şair "Aḡann" kelimesinin mevsûfunu hazfetmiştir. Bu ise meziyet sayılan bir icazdır.

Bazıları "Aḡann" kelimesinin mahzuf "Zaby" (ceylan)'ın sıfatı olarak kullanılmasını uygun bulmamışlardır. Çünkü Arapça'da "mevsûf, sıfat onun cinsine mahsus olmadıkça hazf edilemez diye bir kural vardır" Bu görüş sahiplerine göre sesinde "ḡunne" olan sadece ceylan değildir. Fakat İbn Hişâm bunun aksini söyler hatta bunu güzel kabul eder.<sup>275</sup>

Beyitte "Suḳâd"ın zikredilmesi "İḳâmetü'z-Zâhir Maḳâme'l-Muzmer" prensibine göredir. Çünkü sevgilinin adını anmakla şair bir lezzet ve haz duyar.<sup>276</sup>

Beyitteki "riḫlet" fiilinin fâili, cemi getirilmiştir; bu ya "taḳîm" ya da "ḳâfile"ye delâlet etmektedir.<sup>277</sup>

### 3. beyit:

"Önden bakılınca ince belli, arkadan görünüşü tombul kalçalıydı boyu ne uzun ne de kısaydı." Bu beyit pek çok nüshada sabit değildir. Bu yüzden çok azı dışında şarihlerin büyük çoğunluğu bu beyti dikkate almamıştır. Bu beyti el-Ḳureşî, Cemhere'de nakletmiştir.

"Muḳbile", "Mudbire" ve "Ḳaşr" ile "Ṭûl" kelimeleri arasında tezdad sanatı vardır. "Heyfâ" ve "Aczâ"nın mevsuflarının hazfı ile icaz yapılmıştır.

<sup>273</sup> Eyyûb Sabrî, 57; el-Bâcûrî, 13.

<sup>274</sup> el-Bâcûrî, 13.

<sup>275</sup> Şerḫu İbn Hişâm, s. 21.

<sup>276</sup> el-Bâcûrî, s. 12.

<sup>277</sup> el-Bâcûrî, s. 13; Şerḫu İbn Hişâm, s. 14.



## 4. beyit:

"Gülümsediği zaman parlayan kar gibi beyaz dişleri sanki her an şarapla ıslanır. Şair "Su'âd"ı ahulara ait bir takım sıfatlarla nitelendirdikten sonra onu insani vasıflarla tasvir etmeye başladı. "Zî" kelimesinin mevsufu olan "fem" hazf edilmiş ve icaz yapılmıştır.<sup>278</sup>

Ka'b beyitte şairlerin gazelde şaraptan bahsetmeleri adetine göre şaraptan bahsetmiştir. Bu beyitte ağız, su kaynağına teşbih edilmiştir.<sup>279</sup> Sevgilinin gülümsediği ifade edilerek çatık kaşlı olmaması ile hem fiziki güzelliğini hem kahkaha atmadığını dolayısıyla vakarını ifade ediyor.<sup>280</sup> Beyitteki "râh" kelimesinde "tenâzü" vardır.<sup>281</sup>

## 5. beyit:

"Öyle bir şaraptır ki, serinlik veren kuzey rüzgarına maruz kalmış, kuşluk zamanında çakıl taşları çok, suyu bol, derin bir derenin ta dibinden alınmış berrak, temiz ve çok soğuk bir su ile keskinliği giderilmiş içilebilecek ve zevk verecek bir hale getirilmiş bir şarap".

Bu beyitte mevsufun hazfı "beliğ bir icaz" üzere nazm edilmiştir.<sup>282</sup> "Zî Şebem" in mevsufu hazf edilerek icaz yapılmıştır. Ka'b'ın soğuk su tasviri boşuna değildi. Zira Hz. Peygamber soğuk sudan hoşlanırdı. Hatta dua ederken "Ey Allah'ım senin bana olan muhabbetinin benim soğuk suya olan muhabbetim'den daha çok olmasını nasip et" derdi.<sup>283</sup>

## 6. beyit:

"O latif ve berrak suyu bulandırabilecek herşeyi rüzgârlar sürüp atar, etrafındaki bembeyaz tepeleri gece bulutlarından süzülen bol yağmurlar tertemiz yıkardı."

<sup>278</sup> Eyyûb Sabrî, s. 70.

<sup>279</sup> el-Bâcûrî, s. 19.

<sup>280</sup> el-Bâcûrî, s. 18.

<sup>281</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 18.

<sup>282</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 18.

<sup>283</sup> el-Bâcûrî, s. 21.

Beyitteki ifadeye göre kuzey rüzgârı mecrası geniş olan eğimli vadinin üzerindeki çer-çöpü temizleyerek suyu saf ve berrak hale getirmiş ve Su'âd'ın ağzına benzeyen şaraba karıştırılan su bu vadiden alınmıştır.

Gece bulutunun yağdırdığı yağmur ile su bir kat daha saflık kazanmıştır. Burada "Şavb" "masdar-ı lâzım" ise de "Sâriye" kelimesine muzâf olmuştur. 'Âmm'ın hâşş'a izafeti gibidir. Mecazen bulut manasındadır. Ayetteki "Ev ke-Şayyib" ifadesinden<sup>284</sup> istinbatla dökülmek ve yağmur yağmak mânâsındadır.

Beyitte yer alan "Riyâh", "Kazâ", "Şavb" "Sâriye" "Bîd" "Ye'âfil" kelimelerinde tenâsub vardır.

7. beyit:

"Su'âd ne temiz soylu, ne cömert boylu bir sevgilidir. Ama sözünde dursa, vadini yerine getirse, öğüt dinleseydi daha güzel olurdu."

Beyitte ceza cümlesi hafzedilerek icaz yapılmıştır.

Şair "Hulle" ile sevgilisini kast etti. Bunda mübâlağa vardır. Bu kelime sadakat ve dostluk manasındadır.<sup>285</sup>

8. beyit

"Fakat o öyle bir sevgilidir ki, işi gücü aşığını üzme, yalancılık, vefasızlık ve döneçliktir. Onun mayası böyle yoğrulmuş."

"Sîta" fiilini "şın" ile okumak da câizdir. Çünkü ikisi de aynı mânâdadır.

9. beyit:

"Su'âd hiç bir zaman aynı hal üzere kalmaz. Gulyabânî gibi renkten renge şekilden şekile girer."

<sup>284</sup> Bakara, 19.

<sup>285</sup> el-Bâcûrî, s. 28.

Burada "Su'âd", "Gulyabânî"ye benzetilerek teşbih yapılmıştır. "Gûl" denilen varlık Câhiliyye Araplarının inancına göre çöllerde Arapların karşılıklarına çıkardı. Gûl'ün yaban güvercini olduğu da söylenmiştir. Yine söylentiye göre o, Nuh (a.s.) devrinde bir civcivken bir yırtıcı kuş onu kapmış, bunun üzerine bütün güvercinler kıyamete kadar ona ağlayacakmış.<sup>286</sup> Hz. Peygamber bu inancı iptal etmiştir.<sup>287</sup> "Kemâ Televvene"deki teşbih, "Teşbîhu'l-Ma'kûl bi'l-Maḥşûş"tur.<sup>288</sup>

10. beyit:

"Onun verdiği sözde duracağını sanmak suyun kalburda kalacağına inanmak gibi olur."

Bu beyitte "Su'âd"ın ahdini yerine getirmemesi "teşbîh-i temsîl" tariki ile kalburun suyu tutmasına benzetilerek son derece vefasız olduğu belirtilmiştir.<sup>289</sup> Bu teşbihe "teşbîh-i ma'dûm bi'lma'dûm fi şifati'l-âdem" de denir.<sup>290</sup> Bu tür istisnanın örneği Kur'an-ı Kerim'de de vardır.<sup>291</sup> Bu beyit te mübalağa da vardır.<sup>292</sup>

11. beyit:

"Su'âd'ın vuslat için verdiği sözler "Urḫûb" adındaki yalancının aldatmalarına benzer onun vadleri ancak asılsızdır." Burada 'Urḫûb ile bir olaya telmih vardır. Arapça da 'Urḫûb'un yalancılığı darb-ı mesel olmuştur.<sup>293</sup> 'Urḫûb'un hakkında muhtelif rivayetler bulunmakla beraber doğru olan görüş onun kardeşine hurmalığından hurma vereceğini söyleyip türlü türlü bahanelerle vermeyen bir yesrib'li olduğudur.<sup>294</sup>

<sup>286</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 33; el-Bâcûrî, s. 33.

<sup>287</sup> Şaḥîḥ-i Müslim, IV, 1744, nr. 107.

<sup>288</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 33.

<sup>289</sup> Eyyûb Sabri, 102.

<sup>290</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 35; el-Bâcûrî, s. 35.

<sup>291</sup> Ârâf, 40.

<sup>292</sup> el-Bâcûrî, s. 35.

<sup>293</sup> el-Meydânî, Mecma'ü'l-Emsâl III, 330.

<sup>294</sup> el-Bağdâdî, Ḥâşiye, I, 200; Şerhu İbn Hişâm 39; el-Bâcûrî, s. 38-39.

## 12. beyit:

"Umarım ve dilerim ki sevgisi benden uzaklaşmasın ama senin vuslatına erebileceğimi hiç de zannetmiyorum."

Bu beyit aşırı hayret ve dehşet mülabesesiyle rüçû sanatı üzere tertip olunmuştur. Zira bedi bilgillerince şairin ifade ettiği şeyin zıttına dönmesine "rüçû" denir. Şair bir taraftan sevgilisinin sevgisine nail olmak isterken diğer taraftan bunun imkansız olduğunu belirtiyor.<sup>295</sup>

Beyitte "İltifât mine'l-Ğayb ila'l-Ĥiĥâb" sanatı vardır.<sup>296</sup> Beyitte "En tednuve"de tenâzü vardır.<sup>297</sup>

## 13. beyit:

"Onun vaadlerine sakın umuda kapılıp aldanma. Çünkü umutlar, rüyalar aldatıcıdır."

"Emânî", "Mâ mænnet"; "Aĥlâm", "Mâ vâadet" sözcükleriyle ilgilidir. Bu sanata "leffu neşr-i muretteb" denir.<sup>298</sup>

"Fe lâ - Yegurrenke" de "tecrîd" sanatı vardır.<sup>299</sup> Bu beytin kendisinde "tekellüm"den "ĥiĥâb"a bir "iltifât" sanatı vardır.<sup>300</sup>

"Tadlîl" kelimesinin muzafı mukadder olup, mübâlağa yapılmıştır.<sup>301</sup>

## 14. beyit:

"Su'âd, şimdi öyle bir yerde akşamladı, oraya ancak en asil develerle varılabilir."

<sup>295</sup> Eyyûb Sabrî, s. 116; Şerĥu İbn Hişâm, s. 41; el-Bâcûrî, s. 44.

<sup>296</sup> Şerĥu İbn Hişâm, s. 41.

<sup>297</sup> Şerĥu İbn Hişâm, s. 42; el-Bâcûrî, s. 43.

<sup>298</sup> Eyyûb Sabrî, s. 111; el-Bâcûrî, s. 37.

<sup>299</sup> Şerĥu İbn Hişâm, s. 38; el-Bâcûrî, s. 36; el-Bağdâdî, Ĥâşiye, I, 114-260; Eyyûb Sabrî, s. 111.

<sup>300</sup> el-Bâcûrî, s. 37.

<sup>301</sup> el-Bâcûrî, s. 37; Şerĥu İbn Hişâm, s. 38.

Şair artık bu beyitte Su'âd'a sitemi bırakıp "nâka"yı tasvire geçmiştir. Beyitte geçen "hâ" zamirinin mercii ihtilâflı olmakla beraber "Arđ" kelimesine râci olduğu kabul edilmelidir. Çünkü bu kelime müennestir. Bu zamirin "Su'âd" kelimesine raci olması doğru olmaz. Bu "Arđ" kelimesinin harf-i ceriyle beraber tek başına "Emsâ" nâkıs fiilinin haberi olması uygun değildir. Bu "Zeydun fi yevmin" gibidir. Arapça'da "İmtinâu'l-lıhbâr bi'z-Zemân 'ani'l-Cusse" yani mübtedâ şahıs olunca, haber, zaman olamaz kuralı gereğince böyle bir cümle sahih olmaz. Fakat zaman bir sıfatla tamamlanırsa o zaman buna cevaz verilmiştir.<sup>302</sup>

15. beyit:

"Evet, şimdi onun bulunduğu yere varabilmek için pek iri cüsseli, dolu dizgin koşan, yorulmak bilmeyen develer gerekir."

Bu beyit genel karakter olarak bir önceki beyiti tekid için getirilmiştir.<sup>303</sup>

Beyitte devenin yürüyüşü katır yürüyüşüne teşbih edilmiştir.<sup>304</sup> Şair "İrķâl" sıfatını "Tebğîl"den önce kullanmıştır. Halbuki "Tebğîl", İrķâl'e göre daha yavaş bir deve yürüyüşüdür. Şair derece farkını gözetseydi bu sıfatların yerleri tam tersine olacaktı. Fakat nazım zaruretinden bunu yapamamış olsa gerektir.<sup>305</sup>

Fiilin mefulû olan "hâ" yine "Arđ" a racidir. Çünkü beyan ilminde "Tenasubu'd-đamâir evlâ min tenâfurihâ" zamirlerin uygunluğu çatışmasından iyidir şeklinde bir kural vardır. Hatta Zemahşerî "en ikzifihî..." diye başlayan ayeti<sup>306</sup> buna örnek göstermiş ve söz konusu

<sup>302</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 46.

<sup>303</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 44.

<sup>304</sup> el-Bâcûri, s. 47.

<sup>305</sup> el-Bâcûri, s. 47.

<sup>306</sup> Tâhâ, 39.

ayetteki bütün müzekker "hâ" zamirlerinin "Mûsâ"ya râci olduğunu söylemiştir.<sup>307</sup>

16. beyit:

"Öyle develer isterki terlediği vakit kulaklarının arkasından pınarlar boşansın izleri belirsiz yollarda bile çok iyi yürüsün."

Buradaki "min" in "tebîdiyye" mi yoksa "beyâniyye" mi olduğu tartışılmıştır. Fakat birincisi daha doğrudur. Bu takdirde devenin cins bir deve olduğu anlatılmak istenmiş olur ki böyle olması "mübâlağa" ifade eder.<sup>308</sup> "Neğdâha" bir mahzufun sıfatıdır. Böylece icaz yapılmıştır.<sup>309</sup> Bu kelimedede biri vezin diğeri madde yönünden iki mübalağa vardır. Bu kelime teksir ve mübâlağa ifade eden bir vezindendir. Madde yönünden mubalagaya gelince "noktalı hâ" ile kullanılmıştır. Bu lâme'l-i fiili noktasız olan fiilden daha mübalağalıdır. İştikak âlimlerine göre kuvvetli harf kuvvetli manayı, zayıf harf zayıf manayı gösterir.<sup>310</sup> "Zifrâ" "güzel koku ve çirkin koku mânasında olan zefer"den gelip ezdadtandır.<sup>311</sup>

17. beyit:

"Koşarken bakışları görünmez ufukları delsin, eşinden ayrılmış vahşi bir ak sığır gibi keskin gözleri ile çölün kızgın sert yollarını, kum tepelerini geride bıraksın." Şair "Su'âd"ın peşine düştüğü devenin gözlerini dışisinden ayrılmış yabani öküze teşbih etmiştir. Çünkü böyle öküzün gözleri genellikle uzaklara dalmış olur ve çok hızlı koşar. Bu teşbih, teşbih-i belîğ'dir. Çünkü teşbih edatı atılmıştır. Bu teşbihe "istiare" denmesi hatalıdır. Zira teşbihin iki yönü de burada vardır.<sup>312</sup>

<sup>307</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 46; el-Bâcûrî, s. 46.

<sup>308</sup> el-Bağdâdi, Hâşiye, I, 365; el-Bâcûrî, 47 . Şerhu İbn Hişâm, s.

<sup>309</sup> Eyyûb Sabri, 123.

<sup>310</sup> Şerhu İbn Hişâm, 47-48.

<sup>311</sup> el-Bâcûrî, 47 s. 48.

<sup>312</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 50; el-Bâcûrî, 50.

Yine "müfred" dışından ayrı kalmış yabani öküz ve "lehiq" beyaz öküzdür. Şair burada "zıkr-i cüz irâde-i kül" tarikiyle devenin gözlerini yaban öküzüne teşbih etmiştir.<sup>313</sup> "Tevakkud" filinden maksat sıcaklığın şiddetidir. Havanın sıcaklığı ateşin tutuşmasına teşbih edilmiştir.<sup>314</sup>

18. beyit:

"Su'âd'a yetişecek devenin gerdan ve ayaklarının kuvvetiyle cüssesinin tenasubu en soylu damızlık develerden bile üstündür."

"Muḳalled" ve "Muḳayyed" kelimelerinde "cinâs-ı ğayr-ı müstevfâ" vardır. Bu cinas, "ğayr-ı müstevfâ" karakterindedir. Çünkü "ya" ve "lâm" harflerinde kelimeler birbirinden ayrılırlar. Bu tür kelimelerde harfler birbirine yakınlık arz ediyorsa "Cinas-ı muzari" denir.<sup>315</sup> Bu beyitte yer alan bu iki kelimedede cinas yoluyla "terşî" ve "tescî" sanatları yapılmıştır.<sup>316</sup> Müseccâ fıkralarda bulunan kelimelerin vezin ve kafiyelerinin birbirine tamamen denk olmasına "terşî", fasılların bir harf üzre gelmesine "tescî" denir.<sup>317</sup>

19. beyit:

"Kalın ve uzun boynu iri çehresi, geniş böğrü ile yapısı erkek deveyi andırmalıdır."

Dişi deve erkek deveye teşbih edilmiştir. "Vecnâ" kelimesi ile devenin yüzü sertlik bakımından yeryüzüne teşbih edilmiştir.<sup>318</sup>

"Ḳuddâmuhâ mîl" devenin boynunun uzunluğundan kinayedir.<sup>319</sup> Şair: "Devenin boynunun uzunluğu bir mil ve her adımı da bir mil mesafe kat edecek kadardır derken "mübalağa" yapmıştır. Ka'b'ın bu beytinin

<sup>313</sup> Eyyûb Sabrî, s. 128.

<sup>314</sup> el-Bâcûrî, s. 51.

<sup>315</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 52; el-Bâcûrî, s. 53.

<sup>316</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 53; el-Bâcûrî, s. 53; Eyyûb Sabrî, s. 129.

<sup>317</sup> Eyyûb Sabrî, s. 129.

<sup>318</sup> el-Bağdâdî, Hâşiye, I, 442.

<sup>319</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 53; el-Bâcûrî, s. 54.

hemen aynısı yine muhadram bir şair olan eş-Şemmâh (öl. H. 22)'in bir kasidesinde gelir.<sup>320</sup>

20. beyit:

"Onun deniz kaplumbağasından daha parlak derisini güneşte kalmış, azgın keneler bile örseleyerek zayıf düşüremez."

"Aâtûm" hakkında zürafa, bir tür derisi kalın balık, kirpi, inek, hatta cemi olarak kale demektir denilmiştir.<sup>321</sup> Fakat doğru olan deniz kaplumbağası olmasıdır.<sup>322</sup> Deverin derisi, deniz kaplumbağasının derisine teşbih edilmiştir.<sup>323</sup> Bu beyit eş-Şemmâh'ın şiirinde de gelmiştir.<sup>324</sup> Ka'b'in bu beyti bazı rivayetlerde yoktur.<sup>325</sup> Fakat Cemhere'de gelmiştir.<sup>326</sup>

21. beyit:

"Dağ gibi heybetli, anası babası temiz soydan, amcası halası aynı tohumdan uzun boyunlu çevik yürüyüşlü olmalı."

"Harf" dağ tepesi demektir. Burada deve tepeye teşbih edilmiştir.<sup>327</sup> Bazılarına göre burada teşbih mânasında "kef" mubalağa için izmâr edilmiştir.<sup>328</sup> Bazıları ise "bu, teşbîh-i belîğ değildir. Fakat istiâre kabilindedir." demiştir.<sup>329</sup>

Arap geleneğinde "Tehcîn" (melezlik) devede iyi bir özellik insanda ise kötü bir vasıf kabul edilmiştir.<sup>330</sup>

"Kardeşi babasıdır, amcası dayısıdır." ifadesinde iki mana muhtemeldir.

<sup>320</sup> el-Bağdâdi, Hâşiye, I, 438.

<sup>321</sup> el-Kâmûsu'l-Muhtâ, IV, 74.

<sup>322</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 54.

<sup>323</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 54; el-Bâcûrî, s. 55.

<sup>324</sup> el-Bağdâdi, Hâşiye, I, 450; Şerhu İbn Hişâm, s. 55.

<sup>325</sup> el-Bağdâdi, Hâşiye, I, 450.

<sup>326</sup> Cemhere, 794.

<sup>327</sup> el-Bâcûrî, s. 55.

<sup>328</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 55.

<sup>329</sup> el-Bağdâdi, Hâşiye, I, 467.

<sup>330</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 56.



1- Teşbih; yani o devenin kardeşi asalette babası gibi amcası da yine asalette dayısı gibidir, demektir.

2- Hakikat; yani bu develer soylu develer olup, asaletlerini korumak için birbirlerine çektiriliyorlar.<sup>331</sup>

Bazıları bu beyti en-Nâbîğa'ya nispet ederler.<sup>332</sup>

22. beyit:

"Hatta öyle semiz ve tombul olmalı ki, parlak derisi göğüsüne ve uyluklarına tırmanmak isteyen kenelerin ayaklarını kaydımali."

Bu beyit 20. beyiti tekid için getirilmiştir.<sup>333</sup>

Beyitin 1. mısraı Şemmâh'ın şiirinde de aynen gelmiştir.<sup>334</sup>

23. beyit:

"Yürürken baldırlarından etler fırlamalı, ön bacakları tombul, göğsünden iki yana fırlamış, semiz bir yaban merkebi gibi atılışı serbest olmalı."

Burada deve yabani eşeğe teşbih edilmiştir.<sup>335</sup>

24. beyit:

"Gözleri ile gerdanı arası, başının yular takılacak yeri ile çenesi katılıkta bileği taşıyı andırmaktadır."

Burada devenin başı bileği taşına teşbih edilmiştir. Beytin 2. mısraı eş-Şemmâh'a da nispet edilir.<sup>336</sup>

<sup>331</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 56; el-Bâcûrî, s. 56.

<sup>332</sup> el-Bağdâdî, Hâşiye, I, 465.

<sup>333</sup> Şerhu İbn Hişâm, 57.

<sup>334</sup> el-Bağdâdî, Hâşiye, I, 470.

<sup>335</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 58; el-Bâcûrî, s. 59.

<sup>336</sup> el-Bağdâdî, Hâşiye, I, 502.

25. beyit:

"Hurma dalı gibi uzun tüylü kuyruğu memesinin üstünden sarkmalıdır. Meme uçlarını incitmemelidir."

Kuyruğun memenin üstüne sarkması ifadesi ile ilgili olarak, deveyi sağmak deveyi zayıflatır. Sağılmayan deve daha iyi yürür. Bu ifade ile mecazen erkek deve kast edilmektedir.<sup>337</sup>

Şair devenin kuyruğunu ve tüyünü hurma dalına teşbih etti. Bu güzel bir teşbih olup, mahsusun mahsusa teşbihindedir.<sup>338</sup>

26. beyit:

"Deve halinden anlayan bilir kişiler böylesini yumru burnuyla kulaklarından tanırırlar, asaletini uzunca yuvarlak çehresinden anlarlar."

"Kānvâ" kelimesinin mübtedası hazf edilerek icaz yapılmıştır.

27. beyit:

"Öyle çevik ve hafif" tempoda yürümeli ki, kara mızrakları andıran sert ve ince bacaklarıyla ayaklarını yere basıp kaldırması bir olmalı."

Devenin ayakları sertliği yönünden mızrağa teşbih edilmiştir.<sup>339</sup>

"Messuhunne'l-arḍ taḥlîl" ifadesini Arap şiirinde ilk defa kullanan Kâb b. Zuheyr'dir. Sonra bu Arap şiirinde tutmuştur<sup>340</sup> ve bu ifade devenin süratinden kinayedir.<sup>341</sup>

28. beyit:

"Böyle bir deve demirden ayakları ile çakılları yerinden fırlatır. Sert taşlık tepeleri ayağına deri mahfaza takmadan rüzgâr gibi geçer."

<sup>337</sup> el-Bağdâdî, Hâşiye, I, 502.

<sup>338</sup> el-Bağdâdî, a.g.e., I, 510.

<sup>339</sup> el-Bâcûrî, s. 62.

<sup>340</sup> el-Bağdâdî, a.g.e., I, 531.

<sup>341</sup> Şerhu İbn Hişâm, 61.

Vasf olunan devenin ayakları mızrak gibi kuvvetli ve muhkem olduğundan yere bastıkça taşlar çakıl taşı gibi paramparça olmaktadır. Burada mubalağa vardır.

29. beyit:

"Kertenkelenin o parlak güneş altında yanan sırtı külde pişmiş ekmeğe döndüğü günlerde dahi o yılmadan koşar."

Burada şair, kertenkelenin güneşten sırtının kavrulduğunu ifade etmek suretiyle mubalağa yapmıştır.

Kertenkelenin güneşe bakan kısmı közlenmiş et veya ekmeğe teşbih edilmiştir.<sup>342</sup>

30. beyit:

"O gün güneşin hararetinden yeryüzü pırıl pırıl parlamaktadır."

31. beyit:

"Yolda coşup terlediği vakit çölün kızgın serapları altında örtülü kalan ufak derelerle tepecikleri ön ayaklarının çevik hareketleriyle yorulmadan aşar."

Beyitte teşbih vardır. Fakat müşebbehun bih 33. beyitteki "Zirā"dır.<sup>343</sup> Beyitteki "Asâkîl" kelimesinin iki anlamı vardır. Biri beyitteki manasıyla serap -ki müfredi yoktur- diğeri ise mantardır.<sup>344</sup> Beyitin ikinci mısrasında "Kalb" sanatı vardır.<sup>345</sup>

Beyan bilginlerinden Kalb sanatının fasih kelâmda olamayacağını söyleyenler olmakla beraber, Kur'an'da da kalb sanatına rastlanılmaktadır.<sup>346</sup>

<sup>342</sup> Şerhu İbn Hişâm, 65.

<sup>343</sup> Şerhu İbn Hişâm, 64.

<sup>344</sup> Şihâh, II, 113.

<sup>345</sup> Şerhu İbn Hişâm 65; Eyyûb Sabrî, 148; el-Bâcûrî, 64.

<sup>346</sup> Bk. Kasas , 76.

32. beyit:

"Öyle bir günde kervancı yolculara dinlenmelerini tavsiye ettiği ve çekirgelerin bile taşlar altında gizlendiği vakitlerde dahi yorulmak bilmez."

"Kāl" ve "Kîl" kelimeleri arasında şibh-i iştiqāk vardır.<sup>347</sup>

33. beyit:

"Günün sıcaklığı artınca yürüyüşü de başkalaşır ön ayağını süratle değiştirerek çarpınması tıpkı çocuğunu kaybetmiş uzun boylu, orta yaşlı bir annenin kollarını çırparak dövünmesine ve onu gören diğer çocuksuz kalmış kadınların da aynı tehasür ve özlemle o anneyi taklit etmesine benzer."

"Şeddu'n-nehâr" ifadesi gündüzün yükselmesi manasındadır ve mubalağa için kullanılmıştır.<sup>348</sup>

Yine burada deve orta yaşlı bir kadına teşbih edilmiştir.

Bu beytin bir benzeri el-Muşakqıb el-‘Abdî (öl. H. 35)'nin şiirinde de gelmektedir.<sup>349</sup>

34. beyit:

"Yürürken o çarpınmalar ilk yavrusunun kara haberini alınca aklını kaçıran yaşlı bir annenin elleriyle göğsünü yırtması gibidir."

"Nevvâha" kelimesinde mübâlağa vardır.<sup>350</sup>

Deve, yavrusunun ölüm haberinden teessürle feryat eden bir anneye teşbih edilmiştir.

<sup>347</sup> el-Bağdādî, Hâşiye, I, 601.

<sup>348</sup> Şerhu İbn Hişâm, 68.

<sup>349</sup> Şerhu İbn Hişâm, 69.

<sup>350</sup> el-Bâcûrî, s. 68.

35. beyit:

"O iki eliyle çarpa çarpa göğsünü yaralarken üstünü başını da parçalar."

Bu beyitte "zıkr-i kü'l irâde-i cüz" yoluyla mürsel mecâz yapılmıştır.<sup>351</sup>

36. beyit:

"Şimdi Su ad'ın hicranı yetmiyormuş gibi iki tarafa söz getirip götüren rakipler bana diyorlar ki; İbn Ebû Sulmâ! Sen artık kendini ölmüş say"

Bu beyitte nida sanatı yapılmıştır. Nidâ cümlesi cümle-i mu'teriza olup bu suretle itnab yapılmıştır.

37. beyit:

"Güvendiğim dostlardan her kime başvurduysam biz seninle uğraşmayız. Başının çaresine bak dediler."

"Kull" kelimesi mübâlağa ifade etmektedir.<sup>352</sup>

38. beyit:

"Ben de onlara dedim ki: O halde beni serbest bırakın. Allah neyi takdir ettiyse o olur."

"Lâ ebâ leh" medih ve zemm'den kinaye olan bir ifadedir. Burada zemm kastedilmektedir.<sup>353</sup> "Tarîk" yerine "Sebîl" de rivayet edilmiştir.<sup>354</sup>

<sup>351</sup> el-Bâcûrî, s. 70.

<sup>352</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 72; el-Bağdâdî, Hâşiye, I, 665; el-Bâcûrî, s. 72.

<sup>353</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 73; el-Bâcûrî, s. 73; el-Bağdâdî, a.g.e., I, 691.

<sup>354</sup> Cemhere, I, 796.

39. beyit:

"İnsanoğlu kaç yıl yaşarsa yaşasın günün birinde sırtı kambur tahtaya binecek değil mi?"

Arabistan'da sarmaşık ve *Ḳatâd* denilen ağacın dalları dikdörtgen şekilde kesilerek urganla birbirine bağlanır ve üzerinde cenaze taşınır ve cenazenin ağırlığıyla tabut altında bir sarkıklık olurdu. Bu yüzden tabuta "*âletun ḥadbâ*" (kambur tahta) denilmiştir.<sup>355</sup> Yine bu ifade ölümün künyesidir.<sup>356</sup> Burada "*selâmet*" ve "*âletun ḥadbâ*" kelimelerinde tezat sanatı yapılmıştır.

40. beyit:

"Bana haber gönderdiler, Allah Resulü sana ağır ceza verecek diye ısmarladılar. Bende onun kapısına bağışlanacağımı umarak geldim."

Bu beyit, gazelden medihe geçişin bir başlangıcıdır. Beyitte "Resulullah" kelimesinin tekrarlanması ta'zim içindir. Yine ta'zim maksadıyla "inde" (Huzurunda) zarfı getirilmiştir ki "min" harfi cerri kullanılmamıştır. Unutulmamalıdır ki ismin sarih olarak ifade edilmesinde zamirde olmayan bir etki vardır. Şair bu tekrar ile peygamberlik kavramını öne çıkarıyor ve peygamberliğin affı gerektireceğini ifade ediyor.<sup>357</sup> Ka'b'ın "af Allah'ın elçisindedir." deyince Hz. Peygamber'in "af Allah'tandır." şeklinde düzelttiği rivayet edilmektedir.<sup>358</sup>

41. beyit:

"Allah Resulüne özür dileyerek geldim, çünkü Resulullah'ın yanında mazaretler kabul olunur."

"Mu'tezir" ve "Özür" kelimeleri arasında iştiḳāk sanatı vardır.

<sup>355</sup> Eyyûb Sabri, s. 188.

<sup>356</sup> el-Bağdâdi, *Hâşiye*, I, 707.

<sup>357</sup> Şerḥu İbn Hişâm, s. 76.

<sup>358</sup> Şerḥu İbn Hişâm, s. 76.

42. beyit:

"İlâhî hidayeti ile içi öğütler ve en yüce hakikatlerle dolu Kur'an'ı sana bir bağış olarak veren Allah için bana mühlet ver."

"Hedâ", "Nâfile", "Kur'ân-ı Kerim", "Mevâiz" kelimeleri arasında tenasüb vardır.

43. beyit:

"Beni rakiplerimin dedi kodusu ile hırpalama, hakkımda pek çok söylentiler olmuşsa da o derece suçlu değilim."

"Akvâl" ve "Akvâil" kelimelerinde iştikak sanatı vardır.

44. ve 45. beyit:

"Şimdi öyle bir makamda bulunuyorum ki, burada gördüğüm ve işittiğim şeyleri bir fil görüp işitseydi muhakkak ki titrerdi. Burada beni ancak Allah'ın izniyle Peygamber'in affına nail olmaktan başka bir şey kurtaramaz. "Eķūm", "Maķām", "Yeķūm" arasında iştikak cinası vardır.

46. beyit:

"Ben de yüce Peygamber'e karşı hiç bir itirazda bulunmadan sağ elimi onun intikam ve adalet sahibi eline uzatıyorum. Şimdi söz onun sözüdür."

47. beyit:

"Ama kendisiyle konuştuğum zaman bana sen suçlusun, sen sorumlusun diyecek olursa nazarımda en heybetli manzara bu olacaktır."

Bu beytin önündeki "lâm", ķasem lâmı olup ķasem harfinin hazfî ile icaz yapılmıştır.

48. beyit:

"Çünkü bu yüce arslan 'Aşşer mevkiinde yer yer sıralanan arslan yataklarının iç kısmındaki muhteşem yurdunda hüküm sürmektedir.

"Luyûs" kelimesi ile "Eşcâu min leysi 'Ifirrîn" darb-ı meseline telmih vardır.<sup>359</sup>

49. beyit:

"Bu öyle bir arslandır ki erkenden ava çıkar, çifte yavrusunu parça parça yerlere serilmiş insan eti ile besler."

"Hardel" et parçası demektir. Bunun cemiine vezin zaruretinden "işbâ'-i dâl" ile bir "yâ" harfi eklenmiştir.<sup>360</sup>

50. beyit:

"Kendi emsaliyle cenkleştiği vakitte hasmını yerlere sermedikçe meydanı terk etmeyi nefsine haram sayar."

Burada arslar: kişileştirilmiş akleden bir varlık olarak tasavvur edilmiştir. "Meflûl" aklı başından gitmiş demektir. Kısaca bir "teşhîş" sanatı vardır.

51. beyit:

"Onun heybetinden çölün yırtıcı arslanlarının sesi kısılır. Onun dolaştığı yerlerde insanlar dolaşamaz."

Bu beyitte mübalağa vardır. Zira "Dâmize" korkudan geniş getiremeyip sesi kısılan manasına gelir ki bu gerçek dışıdır.

52. beyit:

"Onun yaşadığı vadide gücüne kuvvetine güvenen nice baba yiğitlerin silah ve elbiseleri parçalanmış kendileri kurda kuşa yem olmuştur."

<sup>359</sup> el-Meydâni, Mecmaû'l-Emsâl, II, 189.

<sup>360</sup> Eyyûb Sabri, s. 254.



53. beyit:

"Şühpe yok ki Peygamber Allah'ın insanları nura ve hidayete sevk eden en keskin kılıçlarından bir kılıçtır."

Bu beyit Kaşîde-i Bürde'nin methiye bölümünün son beyiti ve Beytül-Kaşîdidir.

Beyitte telmîh sanatı vardır. Şöyle ki, Araplar arasında kabile reislerinin kabile fertlerini toplamak amacıyla kılıçlarını kınlarından çekip ellerinde çevirmeleri suretiyle parlatarak ilân yapmaları meşhurdur. İşte şiirde bu olaya telmih yapılmaktadır.

"Seyf" istiâre yoluyla Hz. Peygamber'e teşbih edilmiştir.<sup>361</sup>

Bu beyitte yer alan "Suyûfullâh"ı tabiri Hz. Peygamber'e aittir. Hadis hükmündedir. Bu yüzden burada bir iktibas sanatından bahsedilebilir. Ka'b beyti inşad ederken "min Suyûfi'l-Hind" ifadesini kullanmış. Hz. Peygamber bunu "min Suyûfillâh" şeklinde düzeltmiştir.<sup>362</sup>

54. Beyit:

"Kureyş'ten ileri gelenler arasında cömert ve fedâkar bir zümre Mekke vadisinde İslâm'ı kabul ettikleri vakit sözcüleri onlara "Buradan göçün" dedi."

Bu beyitte hicret olayına telmih vardır.

55. beyit:

"Onlar göçtüler ancak çarpışma sırasında zayıf, silahsız ve müdafasız olanlar yerlerinde kaldılar."

"Enkâs", "Kuşûf", "Mîl" ve "Me'âzîl" kelimelerinde tenasüb vardır.

<sup>361</sup> Şerhu İbn Hişâm, s. 84; el-Bâcûrî, s. 83.

<sup>362</sup> Necîb, s. 90; Eyyûb Sabrî, s. 258; Mansûr 'Alî Receb, Eyyuhuma'l-Burde, Mecelletu'l-Ezher, C. XXII, s. 550.

56. beyit:

"Onlar din gayretiyle burunları havada gezen koç yiğitlerdir. Zırhları Dâvûd (a.s.)'un harpte işleyip giydiği demir gömlektir."

"Şummu'l-<sup>6</sup>Arânîn" (Burunları yüksek olanlar) kelimesi ile kinaye sanatı icra edilmiştir. Zira Ashâbın burunları hem gerçekten yüksek olabilir, hem bu kelime onların şerefli olduklarını ifade eder. Bir görüşe göre de burada "istiare" vardır.<sup>363</sup>

Dâvûd (a.s.)'un zırh ustalığına dikkat çekilerek Enbiyâ Suresi, sekseninci ayet'e telmih vardır. Zira Allah'ın zırh sanatını Dâvûd'a öğrettiği anlatılmaktadır.

"Abtâl", "Lebûs", "Heycâ"; "Serâbîl" kelimelerinde tenâsüb vardır.

57. beyit:

Uzun ve parlak zırhların sağlam ve metin bükümleri ayırık otlarının halkaları gibi birbirine geçmiştir.

Burada zırhlar ayırık otuna teşbih edilmiştir.

58. beyit:

"Mızrakları düşmana saplanırken asla şırmazlar. Bir yenilgiye uğradıkları zaman da üzüntü duymazlar."

59.-60. beyit:

"Yürüyüşleri asil ak develer gibi pervasızdır. Bu kahramanlar ancak yiğitçe saldırışları ile kara yüzlü düşmana yüzgeri ettirmeleri sayesinde kendilerini korurlar. Yaralandıkları vakit ancak göğüslerinden vururlar. Onların ölüm denizlerinin dalgalarından korkuları yoktur.

Ka'b'ın bu beyitte ensarı hicvettiği söylenmiştir. Bunun sebebi ensarın Ka'b'ı öldürmek istemesi idi. Rivayetlere göre Ka'b, Ebû Bekr'in

<sup>363</sup> el-Bâcûrî, s. 86.

kızı Ummu Hâni'ye ilân-ı aşkıta bulunmuş ve ensardan bazısı Ka'b'ı öldürmek istemiştir.<sup>364</sup>

59. beyitte "Zuhr" ve "Sûd" kelimeleri arasında bir tezâd sanatı vardır.

60. beyitte "Ta'n" kelimesinin zikredilmesiyle mızrak kastedilmiş ve sebebiyet ilgisiyle mürsel mecaz sanatı icra edilmiştir.

---

<sup>364</sup> Şerhu Ibn Hişâm, 87-88.

## SONUÇ

Tez konumuzu teşkil eden "Ka'b b. Zuheyr, Hayatı, Eseri ve Edebî Kişiliği" üzerinde yapmış olduğumuz bu çalışmanın sonucunu kısaca şu şekilde ifade edebiliriz.

Ka'b b. Zuheyr, Câhiliyye şairlerinin en büyüklerinden biri olan Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın rehberliği ve hocalığında, yine Câhiliyye'de muhtemel Evs ekolü'nün bir ürünü olarak çeşitli şiirler ortaya koymuştur. Şiirlerinde, genel karakter olarak Câhiliyye tarzının dışına çıkmayan Ka'b, Hz. Peygamber hakkında yazmış olduğu hicviyesini müteakip, pişmanlık duyarak Hz. Peygamber'den özür dilemek ve müslüman olduğunu ifade etmek üzere "Bânet Su'âd" kasidesini yazmış, bu şiirde İslâmî kavramları da kullanarak hem kendisinden sonra gelen şairlere, Hz. Peygamber'i methiye hususunda bir çığır açmış, hem de Câhiliyye şiirinin İslâmîleşmesine zemin hazırlamıştır. Bazı şiirleri, babası Zuheyr'e bazıları da eş-Şemmâh gibi muhadram şairlere isnad ediliyor olsa bile ve şiirinin mevsukiyeti zaman zaman tartışma konusu yapılsa bile; büyük bir muhadram şair olarak İslâmî edebiyat'da derin tesirler bırakmıştır.

İhtilafı olmakla beraber M. 644 veya M. 646 yılında ölen şairin Câhiliyye'de hırçın ve hiciv ruhu taşıyan bir yapıda olduğu, divanındaki muahhar şiirlere bakıldığında ise, İslâmî devirde Zâhidane bir havaya büründüğü görülür.

Diğer taraftan fesahat ve belâgat kaidelerine uygun şiirler söylemiş olan Ka'b, muhtelif edebî sanatları maharetle kullanmış ve derin ilgi, takdir uyandırmıştır.

## EK-1 KAŞİDE-İ BÜRDE METİNİ

- 1 مَتَيْمَ إِثْرَهَا، لَمْ يُجْزَ مَكْبُولُ . بَاتَتْ سَعَادُ، فَقَلْبِي الْيَوْمَ مَتْبُولُ .  
 2 إِلَّا أَعْنُ غَضِيضُ الطَّرْفِ، مَكْحُولُ . وما سَعَادُ، غَدَاةَ الْبَيْنِ، إِذْ رَحَلُوا  
 3 لَا يُشْتَكِي قِصَرَ مِنْهَا، وَلَا طُولُ . هَيْمَاءُ مُقْبِلَةٌ، عَجْزَاءُ مُدْبِرَةٌ،  
 4 كَاتَهُ مُنْهَلٌ بِالنَّرَاحِ مَعْلُولُ . تجلّو عوارِضَ ذِي ظَلَمٍ إِذَا ابْتَسَمَتْ  
 5 صَافٍ بِأَبْطَحَ، أَضْحَى، وَهُوَ مَشْمُولُ . شَجَّتْ بِذِي شَبَمٍ مِنْ مَاءٍ مَخْنِيَةٌ  
 6 مِنْ صَوْبِ سَارِيَةِ بِيضٍ يَعَالِيلُ . تجلّو الرِّيحَ الْقَدَى عَنْهُ، وَأَفْرَطَهُ  
 7 مَا وَعَدَتْ أَوْ لَوْ أَنَّ النَّصْحَ مَقْبُولُ . يَا وَيْحَهَا خُلَّةٌ ، لَوْ أَنَّهَا صَدَقَتْ  
 8 فَجَعٌ، وَوَلَعٌ، وَإِخْلَافٌ، وَتَبْدِيلُ . لَكِنَّهَا خُلَّةٌ قَدْ سَيَّطَ مِنْ دَمِهَا  
 9 كَمَا تَتَوَّنُ فِي أَثْوَابِهَا الْغَوْلُ . فَمَا تَدُومُ عَلَى حَالِ تَكُونُ بِهَا،  
 10 إِلَّا كَمَا تُمَسِكُ الْمَاءَ الْعَرَابِيلُ . وما تَمَسَكَ بِالْوَصْلِ الَّذِي زَعَمَتْ  
 11 وما مَوَاعِيدُهَا إِلَّا الْأَبَاطِيلُ . كَانَتْ مَوَاعِيدُ عَرَقُوبٍ لَهَا مَثَلًا،  
 12 وما لَهْنٌ طَوَالَ الدَّهْرِ تَعَجِيلُ . أَرْجُو وَأَمَلُ أَنْ يَعْجَلُنَ فِي أَبَدٍ  
 13 إِنَّ الْأَمَانِيَّ وَالْأَخْلَامَ تَضْلِيلُ . فَلَا يَغُرُّكَ مَا مَنَنْتَ، وَمَا وَعَدْتَ  
 14 إِلَّا الْعَيْتَاقُ، النَّجِييَاتُ، الْمَرَايِيلُ . أَمَنْتَ سَعَادُ بِأَرْضٍ لَا يَبْلُغُهَا  
 15 فِيهَا عَلَى الْأَيْنِ إِزْقَالٌ وَتَبْغِيلُ . وَلَنْ يَبْلُغُهَا إِلَّا عُدَافِرَةٌ  
 16 عَرَضَتْهَا طَامِسُ الْأَغْلَامِ مَجْهُولُ . مِنْ كُلِّ نَضَاجَةِ الدَّفْرِى إِذَا عَرِقَتْ  
 17 إِذَا تَوَقَّدَتِ الْحُزَانَ وَالْمَيْلُ . تَرْمِي الْغُيُوبَ بِعَيْنِي مُفْرَدٍ لَهْقٍ  
 18 فِي خَلْقِهَا، عَنِ بَنَاتِ الْفَحْلِ، تَفْضِيلُ . ضَخَمَ مَقْلَدُهَا، فَعَمَّ مَقِيدُهَا  
 19 فِي دَقِّهَا سَعَةً، قُدَامُهَا مَيْلُ . غَلْبَاءُ، وَجُنَاءُ، عُدُكُومٌ، مُذَكَّرَةٌ

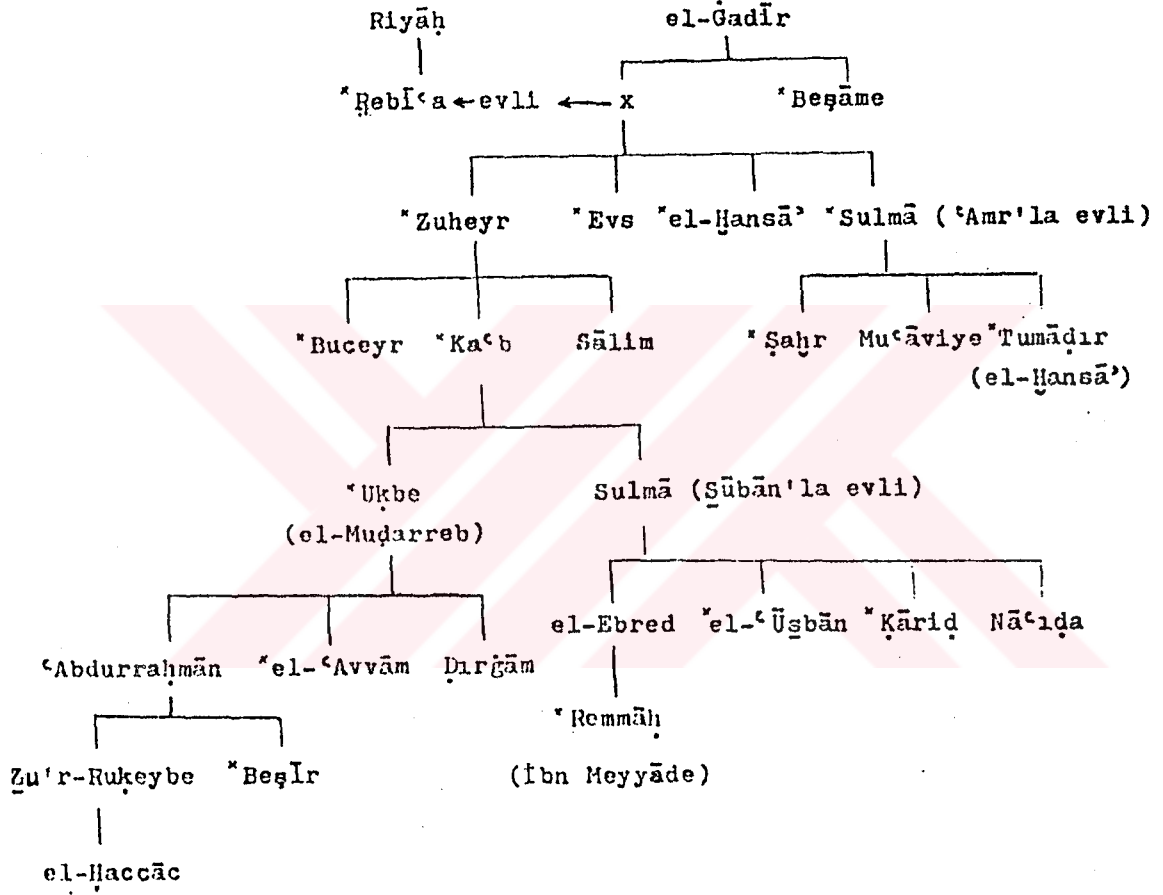
- 20 وَجِلْدُهَا مِنْ أَطْوَمٍ مَا يُؤْتَسُهُ  
 21 حَرْفَ أَخْوَاهَا أَبُوهَا مِنْ مَهْجَتِهِ  
 22 يَمِثِي الْقُرَادُ عَلَيْهَا، ثُمَّ يُزَلِّقُهُ  
 23 عَيْرَانَةٌ قَذِقَتْ فِي اللَّحْمِ عَنْ عُرْضِ  
 24 كَأَنَّ مَا فَاتَ عَيْنَيْهَا وَمَذْبَحَهَا  
 25 ثَمَرٌ مِثْلَ عَيْبِ النَّخْلِ، ذَا خُصَلِ  
 26 قَسْوَاهُ فِي حُسْرَتَيْهَا، لِلْبَصِيرِ بِهَا  
 27 تَخْذِي عَلَى يَسْرَاتٍ، وَهِيَ لَاحِقَةٌ  
 28 سُمُرُ الْعُجَايَاتِ يَتَرَكْنَ الْحَصَى زَيْتًا،  
 29 يَوْمًا يَظَلُّ بِهِ الْحِرْبَاءُ مُصْطَخِيًا  
 30 يَوْمًا يَظَلُّ حِدَابُ الْأَرْضِ يَرْفَعِيهَا  
 31 كَأَنَّ أَوْبَ ذِرَاعَيْهَا وَقَدْ عَرِقَتْ  
 32 وَقَالَ لِلْقَوْمِ حَادِيهِمْ، وَقَدْ جَعَلْتُ  
 33 شِدَّةَ النَّهَارِ، ذِرَاعَا عَيْطَلٍ نَصَفِ  
 34 نَوَاحِيَّةً، رِخْوَةً الضَّبْعَيْنِ، لَيْسَ لَهَا  
 35 تَفْرِي اللَّبَانَ بِكَفَيْهَا، وَمِيدْرَعُهَا  
 36 يَسْتَعِي الْوِشَاءُ بِجَنْبَيْهَا، وَقَوْلُهُمْ:  
 37 وَقَالَ كَلَّ خَلِيلٍ كُنْتُ أَمْلَهُ:  
 38 فَكَلْتُ: خَلَّوْا طَرِيقِي، لَا أَبَا لَكُمْ،  
 39 كَلَّ ابْنُ أَنْثَى، وَإِنْ طَالَتْ سَلَامَتُهُ،  
 40 أَنْبَيْتُ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ أَوْعَدَنِي،

قد أتيت رسول الله معذراً والعدر عند رسول الله مقبول 41

مهلاً! هداك الذي أعطاك نافلة ال  
 لا تأخذني بأقوال الوشاة، ولم  
 لقد أقوم مقاماً لو يقوم به.  
 لظل يرعد، إلا أن يكون له  
 حتى وضعت يميني لا أنزعهُ  
 لذاك أهيبُ عندي إذ أكلته  
 من ضيغم من ضراء الأسد مخدرة  
 يغدو، فليحتم ضيرغامين، عيشها  
 إذا يساور قرناً لا يحل له  
 منه تفلح حمير الوحش صامرة  
 ولا يزال بواديه أخو ثنية  
 إن الرسول لسيف يستضاء به  
 في عصابة من قرش قال قائلهم  
 زالوا، فما زال أنكاس، ولا كُشف،  
 شم العرانيين. أبطال، لبوسهم  
 بيض سوابغ قد شككت لها خلق  
 لا يفرحون. إذا نالت رماحهم  
 يمشون مشي الجبال الزهر، يعصمهم  
 لا يقع الطعن إلا في نحورهم.

قرآن فيها موعظاً، وتفصيل 42  
 أذنب، ولو كثرت عني الأقاويل 43  
 أرى وأسمع ما لو يسمع الفيل 44  
 من الرسول بإذن الله، تنويل 45  
 في كف ذي نقات قيله القيل 46  
 وقيل: إنك مسبور ومسؤول 47  
 بطن عثر. غيل دونه غيل 48  
 لحم من النجوم مغفور، خراذيل 49  
 أن يترك القرن إلا وهو مقلول 50  
 ولا تمشي بواديه الأراجيل 51  
 مطرح البر. والدّرسان، مأكول 52  
 مهتد من سيف الله مسلول 53  
 بطن مكة، لما أسلموا: زولوا 54  
 عند اللقاء، ولا ميل معازيل 55  
 من نسج داود، في الهيجا، سرايل 56  
 كأنها حلق القفعا، مجدول 57  
 قوماً، ولئسوا مجازيعاً، إذا نيلوا 58  
 ضرب، إذا عرد السود التنابيل 59  
 ما إن لهم عن حياض الموت تهليل 60

## EK-2 Ka' b b. Zuhey'r'in Şeceresi \*



(\*) Yanlarında (\*) işareti olanlar şâirdir.



## ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında Eskişehir'de doğdu. İlk ve orta okulu Kocaeli'nin Gölcük İlçesi'nde, Liseyi Eskişehir'de tamamladı. 1994 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belagati Programından yüksek lisansa başladı. 1995 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Arap Dili ve Belagati Anabilim dalında araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 1997 yılında M.E.B.'nin açmış olduğu imtihanı kazanarak burslu olarak iki ay kadar Mısır, Kahire Üniversitesi'nde dinleyici öğrenci olarak bulundu. Evli ve bir çocuk babasıdır.